

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2012

Bc. Marcela Strouhalová

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Ústav historických věd

**PŮSOBENÍ FINANČNÍ STRÁŽE VE VÝCHODNÍCH
ČECHÁCH: 1918 – 1938**

Bc. Marcela Strouhalová
Diplomová práce
2012

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 29. 6. 2012

Marcela Strouhalová

Poděkování:

Ráda bych poděkovala paní doc. PhDr. Marii Mackové, Ph. D. za cenné rady a trpělivost.

ANOTACE

Práce se zabývá finanční stráží ve východočeském regionu v letech 1918 – 1938. Finanční stráž byla ozbrojeným a stejnokrojem opatřeným sborem, který spolupůsobil v Československé republice při výkonu celní správy a ostraze hranic.

Snaží se postihnout správní vývoj v daném období na příkladu vybraného regionu, zabývá se zákonnými normami, spolkovou organizací. V roce 1936 byla zařazena do sboru Stráže obrany státu. Devátá kapitola pojednává právě o činnosti v rámci tohoto sboru.

V poslední kapitole má podat stručný vývoj ostrahy hranic v poválečném Československu.

KLÍČOVÁ SLOVA

finanční stráž, Stráž obrany státu, oddělení finanční stráže, pohraničí, rok 1938

ANNOTATION

This thesis deals with the Financial Guard in the East-Bohemia region between 1918 and 1938. Financial Guard was armed and uniform provided corp. This corp cooperated in the customs service and border control.

Thesis tries to capture administrative progress on the example of chosen region, deals with legal rules, organisation of association. This corp was in 1936 included in the Guard of State Defense. The ninth chapter deals with operating in this corp.

In the last chapter deals with post-war development of border security.

KEYWORDS

Financial Guard, Guard of State Defense, departments of Financial Guard, borderland, year 1938

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Marcela Strouhalová**
Osobní číslo: **H10632**
Studijní program: **N7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Kulturní dějiny - Soudobé dějiny**
Název tématu: **Působení finanční stráže ve Východních Čechách: 1918-1938**
Zadávající katedra: **Ústav historických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce se bude zabývat finanční stráží meziválečného Československa v obecné rovině. Konkrétní sonda bude směřovat do příhraničního regionu, aby bylo možné postihnout specifika vývoje na konci sledovaného období. Práce bude vycházet z existující literatury i z archivních pramenů.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BENEŠ, Jaroslav. Finanční stráž Československá: 1918-1938. Dvůr Králové nad Labem, 2005. ISBN 80-86011-29-1. BENEŠ, Jaroslav. Stráž obrany státu: 1936-1939. Dvůr Králové nad Labem, 2007. ISBN 978-80-86011-34-9. HOLUB, Ota. Stůj! Finanční stráž! Praha, 1987. LÁŠEK, Radan. Jednotka určení SOS. 3. sv. Praha, 2008. ISBN 978-80-902964-9-7. MAREK, Jindřich. Smrt v celním pásmu: historické reportáže o ostraze čs. hranic v letech 1918-1948. Cheb, 2000. ISBN 80-85280-67-1. NEVYHOŠTĚNÝ, Josef. Financem na Podkarpatské Rusi. Praha, 2002. ISBN 80-902964-3-2.

Vedoucí diplomové práce: **doc. PhDr. Marie Macková, Ph.D.**
Ústav historických věd

Datum zadání diplomové práce: **30. dubna 2011**

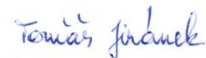
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2012**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2011

Obsah

1. Úvod	1
1. 1. Současný stav poznání.....	1
1. 2. Pramenná základna	3
2. Kapitola	6
Historie finanční stráže do roku 1918	6
3. Kapitola	9
Hranice nového státu a první úkol finanční stráže	9
3. 1. Nové hranice.....	9
3. 2. Měnová rozluka	12
4. Kapitola	14
Místo finanční stráže ve státní správě	14
5. kapitola	21
Zákonné normy ovlivňující chod finanční stráže	21
5. 1. Předpis z roku 1907	21
5. 2. Úprava služebních poměrů na Slovensku.....	22
5. 3. Reorganizace finanční stráže	22
5. 4. Vládní nařízení 201/1923 Sb.	29
5. 5. Platové změny	32
5. 6. Celní zákon.....	34
5. 7. Nový služební předpis	35
6. Kapitola	40
Spolková organizace finanční stráže	40
6. 1. Spolek finanční stráže v zemi České	40
6. 2. Svaz pohraniční finanční stráže republiky Československé.....	42
7. Kapitola	45
Finanční stráž ve východních Čechách	45
7. 1. Strážní služba.....	45
7. 2. Popis jednotlivých oddělení	47
7. 2. 1. Inspektorát Horní Rokytnice na Jizerou	47
7. 2. 2. Inspektorát Špindlerův Mlýn	49
7. 2. 3. Inspektorát Maršov IV	50
7. 2. 4. Inspektorát Bernartice	50
7. 2. 5. Inspektorát Teplice nad Metují.....	52
7. 2. 6. Inspektorát Broumov	52
7. 2. 7. Inspektorát Hronov	54
7. 2. 8. Inspektorát Běloves	55

7. 2. 9. Inspektorát Olešnice	55
7. 2. 10 Inspektorát Kunštát.....	56
7. 2. 11. Inspektorát Králíky.....	57
7. 3. Celní úřady ve východních Čechách	58
8. kapitola	59
Stráž obrany státu	59
8. 1. Nepříznivá mezinárodní situace	59
8. 2. Domácí situace	61
8. 3. Vytvoření stráže obrany státu.....	63
8. 4. Stupňující se napětí.....	72
8. 5. Kritický rok 1938	73
8. 6. Květnové nasazení Stráže obrany státu	75
8. 7. Příklad organizace praporu SOS - Rychnov nad Kněžnou	78
8. 8. Nasazení v září 1938 a cesta k němu.....	79
8. 9. Situace po Mnichovské dohodě.....	82
9. Kapitola	85
Finanční stráž po roce 1938.....	85
9. 1. Období druhé republiky a Protektorátu	85
9. 2. Ostraha hranic po roce 1945	87
11. Závěr.....	90
11. Soupis použitých pramenů a literatury:	96
Prameny:	96
Národní archiv Praha:	96
Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou:	96
Tištěné prameny:	96
Seznam použité literatury:	98
Seznam periodik:	99
Seznam použitých zkratk	101
Seznam příloh.....	102
Resumé	108

1. Úvod

Ve druhém ročníku jsem se učila na zkoušku z předmětu Dějiny správy 4. Již při přednáškách se paní docentka Macková zmínila o pojmu finanční stráž: „*to byli ti proslulí financové.*“ Při výběru literatury na tuto zkoušku mi přišla prakticky zcela náhodně do ruky publikace Jaroslava Beneše *Finanční stráž československá*. Přestože se mnohým ježí kůže na ruku již při vyslovení pojmu dějiny správy, je třeba uznat, že zahrnuje často velmi zajímavé či zábavné výseky. Téma finanční stráže mě přímo nadchlo.

Stává se mi často, že se mě někdo zeptá, kdo ti „proslulí financové“ vlastně byli. Odpovídám pak otázkou: „*Viděl jsi film Krakonoš a lyžníci? Tak Karel Heřmánek hrál toho zlého pašeráka a ti, co ho honili byli vlastně ti hodní.*“ V tu chvíli už každý kývá. Kdo ale vlastně opravdu byli?

Jsem stále přesvědčená, že o tomto sboru, který spadá do oboru správních dějin, ale tak trochu i na pomezí těch vojenských, díky působení ve Stráži obrany státu (dále jen SOS) v posledních měsících první republiky, stále víme velmi málo. I proto jsem si toto téma vybrala ke zpracování. Jako Východočeška jsem svůj výběr omezila pouze na tento region, přestože velká část práce je věnována sboru v obecné rovině. Hlavním záběrem práce je pak období první republiky.

1. 1. Současný stav poznání

Už na konci osmdesátých let se tematikou finanční stráže zabýval Ota Holub. Směle můžeme říct, že právě on byl průkopníkem tohoto tématu, přestože se jinak specializoval na vojenské dějiny. V jeho práci *Stůj! Finanční stráž!*¹ sice nalezneme určité tendenční dobové teze, dotýkající se národnostní otázky, zamhouřit oči musíme před despektem k období první „buržoazní“ republiky, ale význam se jí upřít nedá. Finanční stráž samostatně je však věnována pouze kratší část práce. Více se soustředí na období, kdy byl tento sbor zařazen do jednotek SOS. Velkým minusem práce je ovšem absence poznámkového aparátu. Dle seznamu pramenů je však patrné, že autor mnohé čerpal z fondů Vojenského historického archivu. Holub se touto prací nedotkl tohoto tématu prvně.

¹ HOLUB, O. *Stůj! Finanční stráž!* Praha, 1987.

V šedesátých letech vyšla práce *Krkonoše 1938*,² kde rozebral, jak už ukazuje podtitul, vojensko – politickou situaci na Trutnovsku. Přestože je hlavní část práce soustředěna na armádu operující v tomto prostoru, nalezneme některé zmínky o příslušnících finanční stráže, kteří působili v jednotkách SOS. Na počátku osmdesátých let vyšla v druhém doplněném vydání práce *Rovnice řešená zradou*,³ která sleduje hraniční boje na celém území ČSR. Opět se úzce dotýká působení jednotek SOS. Problémem obou těchto prací je opět absence poznámkového aparátu.

Po Otovi Holubovi přišla poměrně dlouhá pauza, kdy se touto tematikou nikdo nezabýval. Až v roce 2000 vyšla práce Jindřicha Marka *Smrt v celním pásmu*.⁴ Opět napovídá už podtitul. Práce se zabývá spíše historkami dotýkajícími se tohoto sboru. Můžeme za tím vidět prameny se kterými autor pracoval. Využil léty nasbírané vzpomínky ať už příslušníků či jejich potomků. Nejednalo se však o využití metody oral history. Je to však poutavá a čtivá sonda do historie sboru. Stejně jako u Holuba však postrádá poznámkový aparát.

Společně s již výše zmiňovaným Jaroslavem Benešem se Jindřich Marek podílel na vydání sborníku *Hraničáři pod Luží '38*.⁵ Ten se dotkl pohraničních událostí v roce 1938, některé studie byly věnovány přímo jednotkám SOS.

V roce 2005 vydal Jaroslav Beneš svou publikaci *Finanční stráž Československá*.⁶ Jedná se prozatím o nejkomplexnější zpracování tohoto tématu. Publikace ukazuje mnoho aspektů výkonu služby tohoto sboru. Autor se zde dotýká i zákonného rámce, hmotné situace příslušníků, stejnokrojů stráže. Práce je navíc doplněna množstvím fotografického materiálu pocházejícím jak ze sbírky autora, tak jiných sběratelů. Opět je patrné, že autor je ve styku s pozůstalými po bývalých příslušnících finanční stráže. V závěru práce se věnuje problematice SOS. Tomuto tématu se věnoval i v samostatné publikaci *Stráž obrany státu: 1936 – 1939*.⁷ Je nutné poznamenat, že Jaroslav Beneš je amatérským, ne školeným historikem, to však neubírá na kvalitě jeho práci. Háčkem a problémem však zůstává stejně jako u ostatních autorů, absence poznámkového aparátu. V některých pasážích vkládá alespoň odkazy na některé zákonné paragrafy.

² HOLUB, Ota. *Krkonoše 1938: Vojensko politická situace v Krkonoších a jejich podhůří*. Hradec Králové, 1966.

³ HOLUB, Ota. *Rovnice řešená zradou*. 2. vydání. Praha, 1983.

⁴ MAREK, Jindřich. *Smrt v celním pásmu: historické reportáže o ostraze čs. hranic v letech 1918 – 1948*. Cheb, 2000.

⁵ Kol. autorů. *Hraničáři pod Luží '38: Horní světla 22. září 1938. Sborník příspěvků 1*. vydání Dvůr Králové nad Labem, 2003, 2. vydání Dvůr Králové nad Labem, 2004.

⁶ BENEŠ, Jaroslav. *Finanční stráž československá: 1918 – 1938*. Dvůr Králové nad Labem, 2005.

⁷ BENEŠ, Jaroslav. *Stráž obrany státu: 1936 – 1939*. Dvůr Králové nad Labem, 2007.

V roce 2002 pak vyšla ještě práce Josefa Nevyhoštěného *Financem na Podkarpatské Rusi*.⁸ Josef Nevyhoštěný nastoupil k finanční strážce v roce 1930 na Podkarpatskou Rus. Velmi poutavě zde líčí vzpomínky z dob první republiky. Práce je velmi cenná, protože je v tomto směru unikátní. Nikdo jiný své vzpomínky nese-psal. Autorovo dílo je pak vynikající i jako pramen k dějinám strážce, poněvadž můžeme hledat paralely mezi jeho službou a službou jiných financů. Přestože jde o zcela jiný region a zcela jiné podmínky, strážní služba tohoto sboru byla předepisována všude stejně.

Největší kus práce na poli tématu SOS pak odvedl v posledních letech Radan Lášek s trojdílnou monografií *Jednotka určení SOS*, která byla doplněna publikací *Velitelé praporů SOS*.⁹ Práce má široký záběr, přesahuje hranice Čech a Moravy. Je evidentně vystavěna v první řadě na studiu archivních materiálů. Je opravdu škoda, že opět nenacházíme citace, alespoň někde autor odkazuje přímo v textu.

Do přehledových prací pronikl sbor finanční strážce zatím pouze do práce *Dějiny správy v českých zemích: od počátku státu po současnost*.¹⁰ „Jednou větou“ je věnována pozornost SOS v Kárníkově Českých zemích či Klimkových Velkých dějinách.¹¹

Vzhledem k tomu, že již tedy mnohé bylo napsáno a nejedná se o nevyčerpatelné téma, cíl této práce spatřuji v tom, uchopit téma z pohledu správních dějin.

Chtěla bych podat obraz správního vývoje tohoto sboru, který byl jedním z článků správy spadajícím pod ministerstvo financí, dále bych chtěla zodpovědět otázku, zda se sbor nějakým způsobem spolkově organizoval, načrtnout poměry ve vybraném regionu, podívat se na otázku praktického výkonu služby i osobních poměrů těchto zaměstnanců. Závěr práce se má věnovat otázce činnosti v rámci SOS i poukázat na ukončení činnosti tohoto správního tělesa.

1. 2. Pramenná základna

Nutno říci, že dosažitelných pramenů k tomuto tématu není mnoho. Hlavním fondem tak je Zemské finanční ředitelství Praha (dále jen ZFR). Fond obsahuje kompletní seznamy zaměstnanců finanční strážce, některé záležitosti dotýkající se oddělení. ZFR byly zasilány popisy obvodů jednotlivých oddělení, řada však není rozhodně kompletní. Zlomky se

⁸ NEVYHOŠTĚNÝ, Josef. *Financem na Podkarpatské Rusi*. Praha, 2002.

⁹ LÁŠEK, Radan. *Velitelé praporů SOS. Díl první – třetí*. Praha, 2006 – 2008. Týž. *Velitelé praporů SOS*. Praha, 2009.

¹⁰ HLEDÍKOVÁ, Z. – JANÁK, J. – DOBEŠ, J. *Dějiny správy v českých zemích: od počátku státu po současnost*. Praha, 2005.

¹¹ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918 – 1938). Díl třetí: o přežití a život*. Praha, 2003. KLÍMEK, Antonín. *Velké dějiny země Koruny české. Svazek XIV: 1929 – 1938*. Praha – Litomyšl, 2002.

dochovaly i k SOS, především seznamy postižených zaměstnanců finanční stráže při činnosti v jednotkách SOS, i v době Protektorátu. Bohužel fond prošel značnou vnitřní skartací, je tedy pravděpodobné, že většina materiálu zde vzala za své. Vezmeme-li v potaz, že každé oddělení podléhalo přímo ZFŘ, množství materiálu je pak zarážející.

Jako méně užitečným k této práci se ukázal fond Ministerstvo financí I, Praha. Najdeme zde pouze jednotliviny, např. dotýkající se žádostí o přeložení do jiného místa působení, ne však zásadní materiál, který by nám pomohl utvořit představu o aktivitách a správní organizaci tohoto tělesa.

Kapitolu o spolkové činnosti sboru jsem pak čerpala z fondu Ministerstva vnitra – nová registratura, Soupis spolkových spisů signatury D 3111.

Ve státních okresních archivech jsem uspěla pouze při řešení otázky SOS. Vzhledem k tomu, že jeden z praporů tohoto sboru sídlil v Rychnově nad Kněžnou, dochovaly se při fondu Okresní úřad Rychnov nad Kněžnou v SokA Rychnov nad Kněžnou tři kartony s obsahem týkajícím se tohoto sboru.

Na největší záhadu, velmi znesnadňující tuto práci, jsem pak narazila při pátrání po materiálu jednotlivých oddělení. Ten se zřejmě nikde nedochoval. Hypotéz příčin mám několik. Materiál byl buď skartován jako nepotřebný po převzetí ostraha hranic Sborem národní bezpečnosti, nebo se nedochoval kvůli poloze jednotlivých oddělení. Ta, jak uvidíme, byla v největší míře v Sudetech, kde vysídlování v důsledku Mnichovské dohody proběhlo rychle a nezbyl čas na stěhování spisové agendy. Možný je i spisový plán určený pro výkon spisové služby u finanční stráže. Otázkou je, jak dlouhé mohly být skartační lhůty jednotlivých úředních záznamů, je tedy možné, že tento materiál likvidovala průběžně už oddělení.

Ve značné míře jsou v této práci použity tištěné prameny, ať už se jednalo o normativy – zákony, vládní nařízení, vyhlášky ministerstva, či schematismy vydávané ministerstvem financí a ZFŘ. Právě z těchto seznamů zaměstnanců, jsou čerpány počty příslušníků finanční stráže. Dá se z nich však, podotýkám že povrchně, ale alespoň tak, určit národnostní příslušnost financů.

Částečně nápomocná, především v otázkách spolkových, se ukázala periodika určená pro finanční stráž: *Zájmy finanční stráže* a *Naše pohraničí*.

Běžný tisk činnost finanční stráže příliš nerefletoval, lépe by bylo říct, že tento sbor vlastně ignoroval. Neukázal se příliš plodným ani v řešení problematiky SOS. Květnová ostraha hranic v roce 1938 byla řešena spíše jako částečná mobilizace, kdy se samostatně o činnosti SOS nehovořilo. Události září 1938 pak tak trochu zapadaly do pozadí politických

zpráv. Např. *Národní listy* se krátce zmínily o útocích na některá oddělení finanční stráže ve východních Čechách, informace jsou však natolik kusé, že jsou v tomto případě jako pramen téměř nepoužitelné. Na konkrétní problém jsem narazila např. při studiu periodika *Naše hranice*, který, přestože by snad události svého regionu komentoval, na konci září pozastavil své vydávání, poslední číslo vyšlo až na přelomu listopadu a prosince 1938 a tím oznámil celkové ukončení své činnosti.

2. Kapitola

Historie finanční stráže do roku 1918

Vedle Vojenské hranice, tedy hraničního území sousedícího s Osmanskou říší, které začalo být střeženo už v průběhu 16. století, se setkáváme s organizovanou ostrahou až po sedmileté válce roku 1763. Na hranicích s Bavorskem, Saskem a Pruskem byl zřízen tzv. vojenský či dezertérský kordon. Jednalo se o vojenské jednotky, složené prakticky z válečných vysloužilců, kteří měli zabránit vojenským zběhům v útěku za hranice.

V 70. letech 18. století byl zřízen další kordon. Rozprostíral se po celé západní hranici monarchie včetně vnitřních hranic s Uhrami. Nejednalo se již o vojenskou složku, nýbrž fiskální, proto nesl označení bankální kordon. Zřízen byl k bránění nedovoleného vývozu a dovozu zboží – zbraní, koní apod. V roce 1779 byly tyto kordony sloučeny a vznikl tak jednotný vojenský hraniční kordon = Militär-Grenz-Cordon. Spojily se tak i úkoly obou kordonů, nadále měl kordon stíhat dezertéry, zabraňovat pohybu nežádoucích osob a konat dozor nad dodržováním celních předpisů.¹²

Právě složení těchto kordonů bylo jejich největší slabinou. Vysloužilci byli často ngramotní, fyzicky již nepříliš zdatní, nakonec ještě úplatní, protože jejich finanční ohodnocení nebylo dostatečné. Potřebu změny ale ukázala i politická situace. Metternichův nástup znamenal utužení celní ochrany hranic, potlačení jakýchkoli liberálních myšlenek, které by se snad mohly šířit z Francie i dozor nad možnými rakouskými uprchlíky bez řádného povolení.¹³

Tak byla v roce 1829 rakouská hranice obsazena pohraniční stráží = Grenzwatche. Ta měla nahradit vojenský kordon. Mezi oběma tělesy byl citelný rozdíl. Na příslušníky pohraniční stráže byly kladeny daleko vyšší nároky. Její příslušník musel umět číst, psát a počítat, vedle němčiny musel ovládat jazyk obvyklý pro zemi ve které působil, nakonec musel být starý 22 až 30 let. Jeho služební poměr měl trvat pět let, v případě spokojenosti s jeho službou mu mohla být po jeho žádosti služba protažena o dalších pět let.¹⁴

Pohraniční stráž byla vojensky organizována a prakticky pověřena stejnými úkoly jako pozdější finanční stráž.

Pohraniční stráž měla plnit tyto úkoly:

¹² MACEK, Pavel – UHLÍŘ, Lubomír. *Dějiny policie a četnictva I. Habsburská monarchie (1526 – 1918)*. Praha, 1997. s. 86 – 87.

¹³ SALÁK, Pavel, Jr. Finanční stráž v roce 1918. In *Dny práva – 2008 – Days of Law*. S. 507 – 520. Brno, 2008.

¹⁴ *Tamtéž*, s. 508.

1. strážit hranice vůči celní cizině,
2. strážit hranice vůči Uhrám, které tvořily samostatné celní území,
3. zabraňovat podloudnictví,
4. zabraňovat přestupkům proti finančním a celním zákonům,
5. zabraňovat vstupu podezřelých osob do země,
6. zabraňovat útěku vojenských sběhů,
7. zabraňovat odchodu vystěhovalců bez úředního povolení,
8. spolupůsobit při udržování veřejné bezpečnosti.¹⁵

K ochraně proti přestupkům důchodkových předpisů a ke službě u okresních kamerálních správ ve funkci výkonných orgánů, vznikla v roce 1835 důchodková stráž = Gefällenwache.¹⁶

Oba tyto sbory byly v roce 1843 sloučeny ve finanční stráž = Finanzwache. Tímto sloučením mělo být dosaženo větší pohotovosti a pohyblivosti stráže, jakož i prohloubení znalosti důchodkových předpisů.¹⁷ Jednalo se o ozbrojený a uniformovaný sbor organizovaný po vzoru armády a četnictva. Její úlohou měla být strážní služba na hranicích a na některých celnicích, dohled nad dodržováním předpisů o výběru spotřebních poplatků a důchodkové daně, sledování podomního obchodu. Finanční stráž spadala v první instanci od roku 1854 pod okresní finanční ředitelství. V druhé instanci spadala pod ZFŘ. Třetí instancí bylo MF ve Vídni. Právě skutečnost, že spadala do kompetence MF zmírňovalo její vojenský ráz. Její příslušníci podléhali standardní civilní jurisdikci.¹⁸

V roce 1869 byla provedena její reorganizace. Byly zřízeny kontrolní okresy, kterým byla podřízena oddělení finanční stráže. Sbor byl rozdělen na úřednictvo a mužstvo. Tato struktura přešla pak i do nové republiky po roce 1918. Úředníci se skládali z komisařů finanční stráže I. a II. třídy, mužstvo pak z respicientů, vrchních dozorců a dozorců finanční stráže.¹⁹

Posledním předpisem pro finanční stráž, který vyšel v době rakouské monarchie a který působil vlastně až do ukončení činnosti finanční stráže, byl předpis 21134 z roku 1907. V originále *Verordnung des Finanzministeriums, womit eine neue Finanzwachvorschrift erlassen wird.*²⁰

¹⁵ MAINUŠ, F. – JANÁK, J. – HORVÁTH, V. *Historie celnictví v ČSSR*. Praha, 1977. s. 58.

¹⁶ HLEDÍKOVÁ, Z. JANÁK, J. – DOBEŠ, J. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. Praha, 2007. s. 156 - 157.

¹⁷ MAINUŠ, F. – JANÁK, J. – HORVÁTH, V. *Historie celnictví*, s. 59.

¹⁸ SALÁK, Pavel, Jr. *Finanční stráž*, s. 508 – 509.

¹⁹ MAINUŠ, F. – JANÁK, J. – HORVÁTH, V. *Historie celnictví*, s. 59.

²⁰ *Verordnung des Finanzministeriums, womit eine neue Finanzwachvorschrift erlassen wird* publikovaný ve *Verordnungsblatt für den Dienstbereiche des k. k. Finanzministeriums für die im Reichsrathe vertretenen*

Podle tohoto služebního předpisu měla finanční stráž:

1. odkrývat podloudnictví a jiné důchodkové přestupky,
2. odkrývat nesprávné počínání úřadů a zřízenců,
3. napomáhat výkonným úřadům při výkonu jejich činnosti,
4. bránit přístupu podezřelých osob do země,
5. zabraňovat vojenským zběhům v útěku do ciziny,
6. pomáhat v provádění opatření k ochraně veřejné bezpečnosti,
7. konat šetření a úřední jednání jí uložená,
8. spolupůsobit při vojenské ochraně hranic dle zvláštních předpisů.²¹

Přestože se uvažovalo již v době monarchie o opětovném rozdělení finanční stráže na pohraniční stráž a důchodkovou kontrolu, vstoupil sbor finanční stráže do první republiky v nezměněné podobě.

Königreiche und Länder 45, 1907. *Verordnungsblatt* byl monarchistickým předchůdcem republikového *Věstníku ministerstva financí*.

²¹ *Tamtéž*, §81.

3. Kapitola

Hranice nového státu a první úkol finanční stráže

3. 1. Nové hranice

Hned po vyhlášení nového státu se vyskytly problémy na jeho hranicích. Hranice tohoto státu měla definitivně určit mírová konference. Eduard Beneš odeslal 3. a 4. listopadu Spojencům dvě memoranda. Žádal, aby Češi mohli obsadit smíšené oblasti Čech, stejně jako Bohumín a Těšín.²²

Již několik dní předtím, 29. října, se totiž ve Vídni schůze německých říšských poslanců prohlásila za zemský sněm provincie Deutschböhmen, která měla tvořit zvláštní zemi Německého Rakouska rozprostírající se v severních a západních Čechách. 30. října proklamovali němečtí poslanci z českých zemí vznik provincie Sudetenland, zahrnující severní Moravu a Slezsko. Ta se měla připojit taktéž k Německému Rakousku.²³ Československo tvrdilo, že jako vítězný stát má dle dohody právo už před podpisem mírových smluv obsadit svá uznaně nárokováná území, pokud to vyžaduje situace vedoucí k udržení pořádku či vedení vojenských operací. Pařížská vláda souhlasila 21. prosince 1918, že Československo musí mít až do rozhodnutí mírového kongresu jako své hranice dosavadní hranice historických provincií Čech, Moravy a rakouského Slezska. Britové, Italové i zdráhající se Američané s tímto stanoviskem na počátku roku 1919 souhlasili. Tento praktický souhlas však získalo Československo dodatečně. S obsazováním započalo již v listopadu předcházejícího roku, po několika týdnech existence provinčních vlád. Nakonec však situace byla vyřešena poměrně poklidně. Německé provincie měly velký problém se zásobováním, ve kterém byly v zásadě závislé na Praze. Další vystupování zástupců provincií bylo víceméně propagační.²⁴

²² KLIMEK, Antonín. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XIII. 1918-1929*. Praha – Litomyšl, 2000. s. 29 – 30.

²³ Na tom měli podíl jak němečtí poslanci zvolení roku 1911 v Rakousku, tak poslanci zvolení v Čechách. Počátkem listopadu se navíc seskupily německé okrsky jižních Čech v župu Böhmerwaldgau s hlavním městem Krumlovem. Tato župa měla být připojena k Hornímu Rakousku. K tomu 3. listopadu došlo k založení kraje Deutsch-Südmähren, který měl být připojen k Dolnímu Rakousku. Mezi těmito čtyřmi novými jednotkami neexistovala žádná koordinace ani kooperace. Řádná správa trvala pouze několik týdnů v provincii Deutschböhmen. Celá tato otázka vyplynula z Wilsonova práva národů na sebeurčení. Hlavním aktivistou v této otázce se stal Rudolf Lodgman. Srov. BRÜGEL, Johann Wolfgang. *Češi a Němci 1918 – 1938*. Praha, 2006. s. 96 – 102.

²⁴ *Tamtéž*, s. 34 – 35.

Úloha finanční stráže na hranicích v této době však nebyla velká. V roce 1911 bylo v Čechách něco přes 2 400 příslušníků finanční stráže.²⁵ Část těchto financů navíc odešla do války, úkolem tedy bylo vlastně znovuvybudování finanční stráže, pro kterou byl prozatím aktuální pouze zákonný rámec. S novými příslušníky finanční stráže se počítalo v podobě legionářů, kteří se postupně vraceli domů. Zákonný rámec pro jejich přijímání vytvořilo Národní shromáždění v červenci 1919. Byl vydán zákon č. 462/1919 Sb. o propůjčování míst legionářům, který nabyl účinnosti 24. července. Náležela jim přednost v přijímání do některých míst státní správy, tedy i do finanční stráže.²⁶

Je třeba si uvědomit, že původní hranice, kterou bylo třeba střežit měřila 1 478 km, zatímco nová hranice 4 104 km. Důležité je zmínit, že v některých částech země, např. ve Slezsku, byla prozatímně pověřena finanční stráž i výkonem celní služby.²⁷ Jako provizorium pro výkon této služby byly zřízeny tzv. kontrolní stanice. Jejich osazenstvo tvořil jeden příslušník z řad celnictva, jeden z řad finanční stráže, k ruce měli vojenský personál.²⁸

Stejně jako se objevily potíže na západních hranicích, tak si nové Maďarsko nárokovalo Slovensko. V memorandu tedy Beneš dále žádal, aby Češi mohli vojensky úplně obsadit Slovensko, protože jako jediné mohlo zastavit bolševismus z Maďarska. Argumentoval tím, že je oblast bývalé monarchie v úplném rozkladu, což by ve spojení s krajní nouzí mohlo nahrát jeho šíření. Oproti sporným územím v Čechách zde však panovala situace značně napjatější.

Docházelo ke krvavým potyčkám s maďarskými vojenskými oddíly, které byly nakonec zažehnány až politickými jednáními v Paříži.²⁹ Zde si musíme uvědomit, že oddíly československé armády, doplněné o vracející se legionáře nebyly příliš početné. Mezi první zástupce správních orgánů sem přicházeli právě příslušníci finanční stráže. První část sboru byla poslána k některým úřadům již 30. listopadu.³⁰ Další část posíl byla vyslána na počátku roku 1919. Mělo se jednat v prvé řadě o dobrovolníky, u dalších zástupců mělo být vzato v úvahu, aby se jednálo o „*síly prvotřídní a národně probudilé*“. Jednat se mělo o 500 mužů, kteří by nastoupili pouze na přechodnou dobu ve které mohla být nová správa uvedena

²⁵ HOLUB, Ota. *Stůj! Finanční stráž*, s. 15.

²⁶ Zákon 462/1919 Sb. ze dne 24. července 1919, o propůjčování míst legionářům, §5.

²⁷ MAINUS, F. – JANÁK, J. – HORVÁTH, V. – *Historie celnictví*, s. 115.

²⁸ LEOPOLD, Karel. *Vzpomínky z prvních dob ministerstva financí. Díl první. Část revuální*. Praha, 1928. s. 32. Citováno dle internetové verze: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/vzpominky1.pdf>.

²⁹ KLIMEK, A. *Velké dějiny, Svazek XIII.*, s. 35 – 43.

³⁰ *Zájmy finanční stráže* 24, 1918. s. 297.

v životaschopnost, počítalo se s tím, že dále se ke službě přihlásí na Slovensku usedlé obyvatelstvo.³¹

O tom, jak neutěšeně vypadala situace na Slovensku v první polovině roku 1919, nám napoví útržky dopisů příslušníků finanční stráže vyslaných na Slovensko:

1. *„Chci vám krátce načrtnouti poměry na Slovensku (uherské Sibiři!) [...] Poměry jsou zde hrozné, k nevypsání; nacházíme se 15 km od železniční stanice, úplně od světa odloučení, pošta z Čech dojde sem za 8 dní, což je ještě brzo [...] jsme zde mezi samými Maďary, a ti, co se vydávají za Slováky, pohlížejí na nás nedůvěřivě. Dávají nám dosti znatelně najevo, že o nás, Čechy, nestojí, a že by byli raději opět pod Maďary. Službu musíme konati ve dvou, a musíme býti po zuby ozbrojeni [...] bylo nám již též vyhrožováno, že nám udělají krvavou lázeň [...] Nyní jest náš hlavní úkol [...] zameziti pokoutní pálení pálenky, kteréž jest zde ve veliké míře rozšířeno; práce to velmi nesnadná a nebezpečná, neboť kořalka jest Slovákům po Bohu nejmilejší. [...] Jsme zde již druhý měsíc, nedostali jsme dosud vyplaceny diety. [...] Diety 20 K denně daleko nedostačují, neboť zde jest vše dvakrát tak drahé, jako u nás, a za peníze nikdo ničeho neprodá, neboť se bojí, aby o ně opět nepřišel. Až nám dojdou naše skrovné rezervové prostředky, nezbude nám jiného než jít.“*

2. *„Tu nepomůže nadávat, odtud jest jediné východisko: utéci. Drahota je zde nesmírná. Byty špatné.“*

3. *„Zde se o nás špatně starají, jsem zde od ledna, ještě však nemám ani halěr za to, a bez peněz i vojna těžká. [...] Takto Slovensko brzy nepozvedneme, nezlepší-li se poměry.“³²*

Síly, které střežily slovenskou a karpatoruskou hranici byly v této době různorodé. Službu na hranici konalo především polní četnictvo na svých 34 polních četnických stanicích se 152 muži, jednotky armády, zemské četnictvo z nově zřízených četnických stanic a finanční stráž. Kontrola hranice v nejuvýchodnějším výběžku republiky byla zahájena až 1. října 1919, vlaková kontrola dokonce až v lednu roku 1920.³³

Na svůj první velký úkol si však finanční stráž musela ještě počkat. Objevil se již počátkem roku 1919.

³¹Zájmy finanční stráže 4, 1919. s. 45 – 47.

³²Dopisy došlé redakci Zájmu finanční stráže, otištěné v Zájmy finanční stráže 7, 1919. s. 97 – 98.

³³HOLUB, O.. *Stůj! Finanční stráž*, s. 18.

3. 2. Měnová rozluka

Před první světovou válkou byla rakouská měnová politika jednou z nejlépe hodnocených měnových politik. Řízena byla nezávislou cedulovou bankou, měna byla poměrně stabilní a kovové krytí bankovek se pohybovalo okolo 70%. Válka však učinila konec těmto klidným poměrům. Po celou dobu trvání války bylo využíváno emise bankovek k jejímu financování. Vládní druh narůstal, zvyšovalo se množství peněz v oběhu, rostla cenová hladina. Zlaté krytí se rapidně snížilo.³⁴ Po rozpadu Rakousko-Uherska zůstala v nástupnických státech v platnosti stará měna. V těchto nových státech obíhaly nekryté rakouské koruny ve výši kolem 35 miliard. V závěru války byly tištěny bankovky až ve výši 73 milionů korun. Tiskárny bankovek zůstaly ve Vídni a Budapešti. Rakušané v Československu nakupovali levněji a tak byla země zaplavována znehodnocenými penězi.

Kramářova vláda hodlala zavést náhradní obchodní platidla, ale to znemožnila nedostatečná celní ochrana hranic. Podle odhadů kolovalo v Československu oběživo ve výši osmi miliard korun. Při nedostatku zboží nebylo za co utrácet, množství oběživa movitějších obyvatel tak bylo hromaděno doma. Spořitelny a banky totiž odmítly oběživo přijímat.

Nový ministr financí, Alois Rašín, připravil urychleně a tajně měnovou odstavku. Československo však prozatím nedisponovalo vlastní tiskárnou bankovek. Jako rychlejší varianta bylo zvoleno okolkování bankovek starých.³⁵ Cílem bylo zároveň stáhnout část oběživa, aby se zabránilo možné inflaci.

Vlastní reforma začala 25. února. V tento den bylo vydáno nařízení ministra financí č. 86/1919 Sb. z . a n. o *okolkování bankovek vydaných rakousko-uherskou bankou a nalézajících se na území československého státu*.³⁶ Zde přichází právě místo finanční stráže. Již 22. února 1919 zaslalo MF všem celním úřadům, kontrolním stanicím a oddělením finanční stráže v Čechách, na Moravě a ve Slezsku rozkaz o uzavření hranic. K zajištění dokonalého a úplného provedení okolkování bankovek měly být hranice uzavřeny od 26. února do 9. března včetně, a to pro veškerou dopravu osob, zboží, také dopravu pošty všemi dopravními prostředky včetně vlakové přepravy, nakonec i pro přechod osob přes hranice. Pro usnadnění těchto opatření byla pozastavena i železniční doprava na příhraničních tratích.³⁷

³⁴ MATOUŠKOVÁ, Soňa. *Měnová reforma Aloise Rašína*. (Diplomová práce obhájená na Ekonomicko-správní fakultě Masarykovy univerzity, 2008). s. 16 – 17.

³⁵ KLIMEK, A. *Velké dějiny, Svazek XIII.*, s. 101 – 102.

³⁶ MATOUŠKOVÁ, Soňa. *Měnová reforma*, s. 39.

³⁷ LEOPOLD, Karel. *Vzpomínky z prvních dob ministerstva financí. Díl II. Přílohy*. Praha, 1928. Příloha XXX., s. 76 – 77. Citováno podle elektronické verze: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/vzpominky2.pdf>

Vlastní kolkování bankovek bylo provedeno v Čechách od 3. do 9. března 1919, na Slovensku se protáhlo až do 12. března. Přestože bylo zákonem stanoveno, aby bylo z oběhu staženo 50% bankovek, podařilo se zadržet necelých 30 % bankovek. Akce však byla hodnocena jako úspěšná. Završena byla vydáním zákona č. 187/1919 Sb. z. a n. *jímž se upravují oběh a správa platidel v československém státě*. Tento zákon prvně definoval budoucí měnu, českou korunu.³⁸

Jednalo se o první společný úkol finanční stráže v nové republice, který můžeme hodnotit jako úspěšně provedený.

³⁸ MATOUŠKOVÁ, Soňa. *Měnová reforma*, s. 40 – 41.

4. Kapitola

Místo finanční stráže ve státní správě

Abychom mohli hovořit o finanční stráži ve vybraném regionu, musíme se nejprve podívat na její místo ve státní správě vůbec. Finanční stráž spadala stejně jako v období rakouské monarchie do kompetence MF. To bylo zřízeno stejně jako další nejvyšší správní úřady zákonem č. 2/1918 Sb. z. a n. Stejného dne zahájilo i svou činnost.

Personální obsazení ministerstva bylo částečně převzato z vídeňského MF, částečně z řad úředníků finanční správy v Čechách a na Moravě. V oboru nepřímých daní, v nichž do vydání zákona o rozdělení finanční stráže na pohraniční finanční stráž a důchodkovou kontrolu finanční stráž působila, bylo značně navázáno právě na rakouské zákony. Ty byly upraveny pouze částečně.³⁹

Pro otázku nepřímých daní byl zřízen IV. odbor, kde záležitosti finanční stráže spadaly do 11. oddělení. K 1. lednu 1921 se jedenácté oddělení rozdělilo, od roku 1923 existoval odbor IVA a IVB, záležitosti finanční stráže spadaly do agendy odboru IVA.⁴⁰ V roce 1928 byl dán nový rozvrh působnosti ministerstva financí a došlo k další reorganizaci, finanční stráž však zůstala pod odborem IVA, kde pro ní bylo nadále vyčleněno oddělení 11a společně s důchodkovou kontrolou a trestní agendou důchodkovou.⁴¹

MF vykonávalo správu prostřednictvím sobě podřízených úřadů. Pro účel této práce jsou důležitá ZFŘ. Ta vznikla v Praze a Brně 1. června 1850, v sídlech zrušených kamerálních důchodkových správ. V Opavě bylo zřízeno nejdříve berní ředitelství, které vykonávalo pouze správu přímých daní, v roce 1864 bylo berní ředitelství přeměněno na finanční ředitelství a od této doby mělo ve své kompetenci jak přímé tak nepřímé daně. ZFŘ byla II. instancí ve věcech přímých i nepřímých daní. Nacházela se v Praze, Brně a Opavě.⁴² Pro Slovensko působilo Generální finanční ředitelství, v Užhorodě bylo za tento úřad stanoveno Hlavní finanční ředitelství.⁴³

V čele ZFŘ stál prezident a viceprezidenti. Jednotlivá oddělení vedli vládní radové a vrchní finanční radové.

ZFŘ byly podřízeny finanční úřady I. stolice. Jednalo se o: okresní finanční ředitelství, úřad pro vyměřování poplatků v Praze, berní správy, berní úřady, důchodkový úřad, kolkovní

³⁹ NOSKOVÁ, A. a kol. *Ministerstvo financí 1918-1949, Díl I. Inventář*, ev. č. 533. Praha, 1968. S. 4.

⁴⁰ *Tamtéž*, s. 15, 18.

⁴¹ *Tamtéž*, s. 24.

⁴² HLEDÍKOVÁ, Z. JANÁK, J. – DOBEŠ, J. *Dějiny správy*, s. 310.

⁴³ NOSKOVÁ, A. a kol. *Ministerstvo financí*, s. 1.

úřad, zemskou finanční pokladnu, katastrální úřady, celní úřady, orgány technické finanční kontroly v různých objektech – jednalo se především o lihovary, výroby minerálních olejů apod., důchodkové kontrolní úřady. Pro tuto práci je důležitých 6 vrchních inspektorátů, 61 inspektorátů a 234 oddělení pohraniční finanční stráže v Čechách.⁴⁴

Záležitosti finanční stráže spravovalo oddělení XVIIa v záležitostech režijních a lokalitních věcí, XIX. oddělení v osobních věcech úředníků i zřízenců finanční stráže a hospodářských záležitostech oddělení finanční stráže.⁴⁵ Reorganizací ZFŘ přešly záležitosti finanční stráže do I. oddělení.⁴⁶ V čele stál vrchní finanční rada. Nejméně mezi lety 1922 a 1931 se jednalo o JUDr. Ludvíka Kohna.⁴⁷ V roce 1937 spadalo pod ZFŘ 122 inspektorátů finanční stráže, ovšem včetně úřadů potravní daně na čáře a 282 oddělení finanční stráže.⁴⁸

Organizačně tedy stálo na vrcholu MF, kterému podléhalo ZFŘ, které spravovalo celkově finanční stráž. Základní jednotkou finanční stráže bylo oddělení finanční stráže. Několik oddělení tvořilo inspektorát finanční stráže a nakonec více těchto inspektorátů tvořilo vrchní inspektorát.⁴⁹ Prakticky tak připadal jeden inspektorát na tři až pět oddělení finanční stráže.

Vydáním vládního nařízení 202/1930 Sb. se však tato struktura změnila. Nejvyšší a nejnižší správa zůstala stejná – MF a oddělení finanční stráže. Zrušeny však byly vrchní inspektoráty. U ZFŘ byl pověřen dohledem nad finanční stráží zemský inspektor finanční stráže. Jmenovitě se jednalo o Adolfa Freudenberga. Zemský inspektor měl dva zástupce – v Litoměřicích a Plzni. Tito zástupci měli titul finančních radů. Konkrétně tedy na východočeském příkladu se to projevilo následně: namísto vrchního inspektora v Hradci Králové začal dohlížet na oddělení finanční rada litoměřický jako zástupce zemského inspektora.⁵⁰

Pojďme se nyní podívat na počty příslušníků finanční stráže. Rok 1918 i počátek roku 1919 byl samozřejmě ve znamení nedostatku pracovníků finanční stráže. Důvody musíme hledat jednak v jejich odlivu na Slovensko a Podkarpatskou Rus, kde v době rakouské monarchie finanční stráž nepůsobila, druhý důvod můžeme spatřovat v reorganizaci finanční stráže na konci roku 1919, kdy byla původní finanční stráž rozdělena na důchodkovou kontrolu a pohraniční finanční stráž. Podrobnosti budou vysvětleny v následujících

⁴⁴ *Seznam zaměstnanců zemské finanční správy v Čechách 1922*. Praha, 1922. s. 203.

⁴⁵ *Tamtéž*, s. 208.

⁴⁶ *Seznam zaměstnanců ministerstva financí dle stavu k 1. červnu 1937 a přehled agendy ministerstva financí a jemu přímo podřízených úřadů*. Praha, 1937. s. 13.

⁴⁷ *Seznam 1922*, s. 207. *Seznam zaměstnanců zemské finanční správy v Čechách 1928*. Praha, 1928. s. 12 a *Seznam zaměstnanců zemské finanční správy v Čechách 1931*. Praha, 1931. s. 8.

⁴⁸ *Tamtéž*, s. 18.

⁴⁹ Vládní nařízení 201/1923 Sb. ze dne 18. října, kterým se upravují služební poměry finanční stráže. §14.

⁵⁰ *Seznam 1931*. s. 8.

kapitolách. Zde načrtnu pouze to, že došlo k určitému odlivu pracovníků právě do vnitrozemské důchodkové kontroly, která se stala o něco prestižnějším sborem. Její příslušníci potřebovali vyšší vzdělání a můžeme za tímto krokem hledat odliv především příslušníků z řad úřednictva. Jiná už však byla pozdější situace. Pohraniční stráž byla postupně doplňována a své zajisté dokonali i poslední navrátilci z řad legionářů, kteří měli přednostní právo na místa ve státní správě.

Z let 1918 – 1920 nemáme dostatek pramenů, abychom mohli určit přesný počet stráže. Podle informací z roku 1921 vypadal systematizovaný početní stav pohraniční finanční stráže v ČSR takto:

	Hodnostní třída	Čechy	Morava	Slezsko	Slovensko	Podkarpatská Rus
Vrchní inspektoři	VIII.	45	12	15	71	21
Okresní inspektoři	IX.	88	24	30	143	44
Obvodní inspektoři	X.	88	24	30	143	44
Vrchní strážmistři, strážmistři a dozorcí		1329	362	471	2143	600
Celkem		1550	422	546	2500	709
						5727

Tabulka 4. 1. Počty pohraniční finanční stráže na konci roku 1920⁵¹

Podívejme se však na reálný stav počtu v roce 1922 pro Čechy:

	Vrchní inspektoři	Okresní inspektoři	Obvodní inspektoři	Vrchní strážmistři, strážmistři a dozorcí	Celkem
Systematizovaný stav	45	88	88	1329	1550
Reálný stav	26	73	163	(602+675+233) = 1510	1772
Rozdíl					222

Tabulka 4. 2 Reálný stav příslušníků pohraniční finanční stráže v roce 1922⁵²

⁵¹ *Zájmy důchodkové kontroly a pohraniční finanční stráže 1921*, č. 2, s. 28. Uvádím v textu, že se jedná o informaci z roku 1921, předpokládám však, že šlo o stav ke konci roku 1920, protože se jednalo o druhé lednové číslo tohoto periodika. K titulatuře příslušníků pohraniční finanční stráže více viz kapitola týkající se zákonů, protože se jejich úřední tituly stále vyvíjely.

⁵² *Seznam 1922*, s. 135 - 172

V roce 1928 byly systematizované stavy: 2 inspektoři II. třídy, 68 inspektorů I. třídy, 212 vrchních respicientů, 1 110 respicientů a 220 pomocných zřízenců. Tedy 1 612 příslušníků.⁵³

V roce 1931 činil systematizovaný stav 1 901 příslušníků. Patrný je tedy další početní nárůst.⁵⁴ Systematizovaný stav stráže vzrůstal po celá třicátá léta.

Reálné počty byly následující: v roce 1926 cca 4 000, na konci roku 1933 6 000, v roce 1936 7 000, masivní zvýšení pak přišlo v roce 1938. Ve službě tehdy bylo 8 000 mužů.⁵⁵

Budeme-li se zabývat národnostní otázkou, je tu patrný vývoj. Ota Holub hovořil o tom, že na konci monarchie, byla ve finanční stráži pouze hrstka Čechů.⁵⁶ Vzhledem k tomu, že nemáme přesné údaje z let 1918 – 1921, můžeme pouze spekulovat. Patrné však je, že v roce 1922 se v seznamech zaměstnanců ZFŘ objevovalo množství německých jmen. Připouštím, že je povrchní hodnotit národnost osoby podle jména. Vzhledem k tomu, že osobní karty zaměstnanců čítají přes deset kartonů archiválií a není primárním předmětem této práce národnostní složení tohoto sboru, budeme se muset spokojit s tímto letným zhodnocením.

Němečtí příslušníci figurovali na hierarchicky nejvyšších místech, tedy úředníků finanční stráže, české příslušníky vidíme v pozicích strážmistrů a nižších hodností. Patrné už na počátku dvacátých let je, že většina nově přijatých zaměstnanců byla národnosti české.⁵⁷ V roce 1922 bych to však ještě nespatořovala jako národnostní profilaci tohoto sboru, protože jsem již hovořila o tom, že množství nově přijatých příslušníků bylo z řad legionářů.

Od konce dvacátých let, je tato tendence již evidentní.⁵⁸ Samozřejmě, že k potvrzení této myšlenky nedisponujeme žádnými prameny. Jedná se o záležitost, o které se nemluvílo. Naznačuje jí však to, že mezi lety 1921 – 1930 odešlo ze státních služeb na 33 tisíc Němců, zatímco v nich bylo nově zaměstnáno 41 tisíc Čechů.⁵⁹

Jak vypadala organizace ve východních Čechách? Do roku 1930 tedy působil v Hradci Králové vrchní inspektorát finanční stráže, který zahrnoval obvod jedenácti inspektorátů finanční stráže. Ty měnily svou působnost. Původně fungoval do srpna 1929 inspektorát v Meziměstí s odděleními Heřmánkovice a Ruprechtice, ten byl však výnosem MF zrušen, obě tato oddělení připadla inspektorátu Otovice, samotné oddělení Meziměstí začalo spadat do obvodu inspektorátu Teplice nad Metují.⁶⁰ Inspektorát Otovice byl zrušen v roce 1930,

⁵³ *Seznam 1928*, s. 40 – 43.

⁵⁴ *Seznam 1931*, s. 48 – 49.

⁵⁵ BENEŠ, J. *Finanční stráž*, s. 67.

⁵⁶ HOLUB, O. *Stůj! Finanční stráž*, s. 15.

⁵⁷ *Seznam 1922*. s. 135 – 172.

⁵⁸ *Seznam 1928* a 31.

⁵⁹ KLIMEK, Antonín. *Velké dějiny země Koruny české. Svazek XIV, 1929 – 1938*. Praha – Litomyšl, 2002. s. 407.

⁶⁰ Výnos MF č. j. 87 388/25 – IVA/11a ze dne 13. listopadu 1929 publikovaný ve *VMF* 10, 1929.

kdy ho nahradil inspektorát v Broumově. Samotné oddělení Otovice začalo spadat do obvodu broumovského inspektorátu.⁶¹

Další změnou bylo přemístění oddělení v Horním Lánově do Vrchlabí v roce 1932.⁶² Další změny nám vyjasní tabulka podávající přehled inspektorátů a oddělení ve sledovaném regionu. Inspektoráty jsou řazeny geograficky od západu k východu:

Inspektorát	Oddělení f. s.	Poznámka
Horní Rokytnice	Horní Rokytnice	
	Vítkovice/Rezek	
	Nový Svět	
Špindlerův Mlýn	Špindlerův Mlýn	
	Horní Lánov	
Maršov IV.	Maršov IV.	
	Horní (Malá Úpa)	
	Horní (Albeřice)	
	Velká Úpa	
Bernartice	Bernartice	inspektorát zřízen v červnu 1921
	Žacléř	
	Královec	
	Trutnov	
	Libava	dnes Lubawka (Polsko)
	Petříkovice	
	Chvaleč	
Teplice nad Metují	Teplice	
	Meziměstí	původně inspektorát Meziměstí
	Zdoňov	
	Libné	
	Horní (Adršpach)	
Broumov	Broumov	inspektorát i oddělení zřízeno

⁶¹ Národní archiv Praha, Zemské finanční ředitelství Praha, inv. č. 10, kn. Ia.

⁶² Výnos MF č. j. 54 966/28 – IVA/11a publikovaný ve VMF 8, 1932.

		v prosinci 1930
	Božanov	původně inspektorát Otovice
	Otovice	původně inspektorát Otovice
	Šonov	původně inspektorát Otovice
	Heřmánkovice	původně inspektorát Otovice
	Ruprechtice	původně inspektorát Otovice
	Střední Stěna	oddělení zřízeno po roce 1924, dnes Ścinawka Średnia (Polsko)
Hronov	Hronov	
	Malá Čermná	
	Žďárky	
	Machov	
Běloves	Běloves	
	Česká Čermná	
	Nový Hrádek	
Olešnice	Olešnice	
	Deštné	
	Sedloňov	oddělení zřízeno v roce 1930
Kunštát	Kunštát	dnes Orlické Záhoří
	Bartošovice	
	Neratov u Rokytnice	
	Nová Ves u Kunštátu	
	Friedrichswald	dnes Bedřichovka
Králíky	Králíky	
	Mezilesí v Kladsku	dnes Międzyzylesie (Polsko)
	České Petrovice	
	Mladkov	
	Dolní Lipka	
	Prostřední Lipka	
Meziměstí	Meziměstí	inspektorát zrušen – oddělení pod Teplice n. Met.
	Ruprechtice	pod obvod Otovice, později

		Broumov
	Heřmánkovice	pod obvod Otovice, později Broumov

Tabulka č. 3 Struktura finanční stráže ve Východních Čechách⁶³

Patrné tedy je, že pokud bylo řečeno, že pod obvod inspektorátu spadalo tři až pět oddělení, situace ve východních Čechách nebyla jiná. Podrobnější rozbor oddělení bude následovat v sedmé kapitole.

⁶³ NA Praha. ZFŘ, inv. č. 10-15, kniha Ia, IIa, IIb, IIIa, IIIb.

5. kapitola

Zákonné normy ovlivňující chod finanční stráže

5. 1. Předpis z roku 1907

Jak již bylo výše naznačeno, finanční stráž byla do nové republiky přejata takřka beze změn. Její výkon nadále ovlivňoval předpis ministerstva financí, ze dne 19. března 1907, číslo 21.134. Předpis rozdělil příslušníky na úřednictvo a mužstvo, přičemž znal tyto kategorie:

Úřednictvo:

1. Finanční komisař II. třídy v XI. platové hodnosti,
2. Finanční komisař I. třídy v X. platové hodnosti,
3. Vrchní finanční komisař II. třídy v IX. platové hodnosti,
4. Vrchní finanční komisař I. třídy v VIII. platové hodnosti.

Mužstvo:

1. Dozorce finanční stráže,
2. Naddozorce finanční stráže,
3. Respicient finanční stráže,
4. Vrchní respicient finanční stráže.⁶⁴

O službu ve finanční stráži se mohli ucházet pouze rakouští občané, kteří disponovali dobrým zdravotním stavem, byli svobodní či bezdětní vdovci ve věku alespoň 21 let, kteří měli alespoň obecné vzdělání a dobré chování. Přednost v přijímání měli ti, kteří si odbyli prezenční vojenskou službu.⁶⁵

Předpis upravoval dále způsob ubytování finanční stráže. Připouštěl jak ubytování soukromé, tak kasernaci.⁶⁶ Upravil i příjmy příslušníků. Hovořit o nich jasně však nemůžeme, protože se jednalo o velmi složitou kalkulaci. Příjmy se skládaly z platu a dalších přídavek. Roční plat dozorce byl 800 K, vrchního respicienta již 1200 K ročně. Plat se zvyšoval podle délky služebních let, kdo sloužil déle jak 3 roky, stoupal mu o 80 K, kdo však odsloužil již 20 let, přišel si na dalších 500 K ročně. Roli hrály i místní přídavky. Ty byly vyměřovány podle

⁶⁴§ 1 *Verordnungsblatt* č. 21.134/1907.

⁶⁵*Tamtéž*, § 2.

⁶⁶*Tamtéž*, § 13.

místa služby, jednalo se o procenta z platu. Pro Čechy se jednalo o 1. a 2. místní třídu, tedy o 40 či 35% platu. Příspěvek na oděv činil 120 K ročně.⁶⁷ Denní pracovní doba neměla překročit 10 hodin.⁶⁸

Úkoly finanční stráže podle tohoto předpisu byly popsány již v kapitole týkající se historie finanční stráže. Nutno podotknout, že tímto předpisem se řídila finanční stráž prakticky po celé období první republiky.

5. 2. Úprava služebních poměrů na Slovensku

Finanční stráž tedy byla převzata beze změn z Rakouska. Problémem se však stala otázka Slovenska. Přestože bývalé Uhry disponovaly finanční stráží po vzoru rakouském a nově se stěhovali příslušníci stráže z Čech na Slovensko už počátkem roku 1919, nevztahovala se sem po vyhlášení republiky platnost nařízení týkajících se finanční stráže. Vládním nařízením č. 380/1919 Sb. se zavedla platnost služebního předpisu 21.134 z roku 1907 i na území Slovenska, s účinností od 1. června 1919.⁶⁹ Zároveň byla zavedena i platnost drahotního místního přídatku. Do první třídy byla zařazena města Bratislava a Košice, do druhé třídy města jako Trenčín, Komárno, Prešov, Banská Bystrica apod., do třetí třídy Trnava, Zlaté Moravce, Ružomberok atd.⁷⁰ Vládním nařízením č. 381/1919 Sb. se dočasně zvedly i požitky finanční stráže. Pro svobodné měsíčně o 50 K, pro ženaté o 100 K, nově přijatí zřizenci, či přejetí z maďarské finanční správy nově disponovali třemi sty korunami, potažmo čtyřmi sty.⁷¹

5. 3. Reorganizace finanční stráže

Bylo již řečeno, že o reorganizaci finanční stráže se uvažovalo již před válkou. Republika ještě nebyla patřičně stabilizována a již na konci roku 1918 se ozývaly hlasy volající po reorganizaci. Trochu naivně dnes vyzní např. dopis Spolku finanční stráže v Čechách i stejnojmenného spolku moravského ministerstvu financí zahrnující i návrh reorganizačního

⁶⁷ *Tamtéž*, § 22.

⁶⁸ *Tamtéž*, § 74.

⁶⁹ §§ 1 – 2 vládního nařízení 380/1919 Sb. ze dne 7. července 1919, *kterým se upravují služební a hmotné poměry finanční stráže na Slovensku*

⁷⁰ *Tamtéž*, § 3.

⁷¹ §§ 1 – 2 vládního nařízení 381/1919 Sb. ze dne 7. července 1919, *o zvýšení nejnižších požitků finanční stráže na Slovensku*.

zákonu. Spolky požadovaly zrušení finanční stráže, která měla být nahrazena důchodkovou kontrolou. Její příslušníci měli mít hotové středoškolské vzdělání, být okamžitě přeřazeni do úřednických kategorií, jejich služba neměla pracovní dobou přesahovat dobu jiných úředníků, případně měla být adekvátně připlacena. Příslušníci starší šedesáti let měli být odesláni ihned na odpočinek. O sboru, který měl mít na starost výkon služby na hranicích neměli příliš jasnou představu. Všudypřítomné bylo i přesvědčení o svém vlastním nejdůležitějším postavení ve výkonu veřejné správy.⁷² Zákon však spatřil světlo světa až v listopadu 1919, konečná verze byla vyhlášena jako zákon 28/1920 Sb. dne 12. prosince, účinnost však nabýval zpětně k 1. září 1919. Byla jím zrušena dosavadní finanční stráž, pro vnitrozemí byla nahrazena důchodkovou kontrolou, pro pohraniční službu finanční stráž pohraniční.

K přijetí k důchodkové kontrole se požadovalo šest středoškolských tříd, legionářům se přiznal přednostní nárok na přijetí. Byla pro ní zavedena odborná zkouška – nižší a vyšší. Nově byly zavedeny důchodkové kontrolní úřady, podléhající finančním úřadům první stolice. Nejednalo se nadále o uniformovaný sbor, svou službu měl vykonávat v civilním oděvu, nutné bylo se prokázat příslušnou úřední legitimací. Do služby v důchodkové kontrole nemohli být přijati zaměstnanci bývalé finanční stráže, kteří byli přijati po 28. říjnu 1918, kteří do konce roku 1920 nevykonali nižší respicientské zkoušky, kteří měli méně dobrou kvalifikaci, kteří byli převzati do služeb finanční stráže ze služeb jiných států, či u nichž se jevílo, že by se při důchodkové kontrole neosvědčili. Pochopitelně se toto ustanovení stalo zaklínadlem, které mohlo být užíváno zcela podle libovůle nadřízených orgánů.

Zaměstnanci nové důchodkové kontroly byli povinni konat hraniční službu, dokud nebyla vybudována nová pohraniční stráž a to bez jakéhokoli nároku na další odměny.⁷³ Zákon však úředníkům alespoň částečně hmotně pomohl. Z úřednické skupiny E byli přeřazeni do skupiny D státních úředníků.⁷⁴

Důvodová zpráva k tomuto zákonu argumentovala především zjednodušením výkonu správy, odstraněním těžkopádnosti nejednotného tělesa, zlepšením hmotných poměrů a vyhověním stavovských požadavků příslušníků sboru. Zároveň mělo být úplnější vyškolení členů sboru. Nadále se tedy měla důchodková kontrola zabývat pouze přestupky proti trestnímu důchodkovému zákonu, potravní daní z piva, lihu, cukru, minerálních olejů aj. O vzdělání příslušníků měli poměrně jasno. Sbor měl být středoškolsky vzdělán, neměl však být

⁷² *Zájmy finanční stráže* 3, 1919. s. 29 – 33.

⁷³ § 1 – 7, 10 - 11 zákona 28/1920 Sb. ze dne 12. prosince 1919 *o reorganizaci finanční stráže*.

⁷⁴ *Tamtéž*, § 9.

vzdělán až příliš. Absolventy středních škol s maturitou viděli jako drobný problém, který by časem mohl vyžadovat vyšší finanční ohodnocení, případně pracovní sílu k ruce.

Zákon byl postoupen k projednání státně-zřízeneckému výboru, který se vyjádřil k jeho přijetí kladně.⁷⁵

Patrné tedy je, že zákon o reorganizaci upravil poměry hlavně důchodkové kontroly. Bylo rozhodnuto, že poměry pohraniční finanční stráže budou prozatím upraveny pouze nařízením. Jednalo se o nařízení č. 40/1920 Sb.⁷⁶

Pohraniční finanční stráž měla za úkol:

1. střežit celní hranice, pohraniční okres a dopravu zboží v pohraničním pásmu ve smyslu celního a monopolního řádu,
2. odkrývat a zamezovat podloudnictví a důchodkovým přestupkům,
3. napomáhat celním úřadům při jejich úředních výkonech či v případě potřeby zastoupit celní úředníky,
4. zabráňovat vstupu na území republiky i z něj osobám, které se nemohou náležitě prokázat,
5. konat strážní službu finanční i mimo pohraniční pásmo,
6. konat veškeré úkony uložené jí nadřízenými úřady.⁷⁷

Podmínkou pro přijetí k pohraniční finanční stráži se stalo absolvování alespoň třech tříd měšťanské školy, či dosažení vzdělání, které se dalo pokládat za rovnocenné.

Tímto vzděláním bylo myšleno absolutorium:

1. třech tříd tuzemské měšťanské nebo střední školy,
2. dvou tříd tuzemské měšťanské nebo střední školy a jeden ročník odborné školy,
3. jedna třída měšťanské nebo střední školy a dva ročníky odborné školy,
4. obecné školy a třech ročníků odborné školy,
5. pětiletá obecná škola, jedné třídy obchodní školy a prokázání se, že má žadatel alespoň dvouletou praxi v oborech podobných službě v pohraniční finanční stráži, např. jiné strážní službě apod. Pakliže mohl žadatel prokázat znalost dvou jiných jazyků – francouzštiny, němčiny, polštiny, ruštiny, maďarštiny či rumunštiny, postačila mu pouze škola obecná.⁷⁸

⁷⁵ Důvodová zpráva k výše citovanému zákonu ze dne 3. listopadu 1919, č. tisku 1870, citováno dle: http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t1870_00.htm, citováno dne 13. 6. 2012

⁷⁶ Vládní nařízení č. 40/1920 Sb. ze dne 17. ledna 1920, o zřízení a služebních poměrech pohraniční finanční stráže.

⁷⁷ Čl. 1. výnosu MF ze dne 28. dubna 1920 č. 38242/5375 k vládnímu nařízení č. 40/1920 Sb. uveřejněnému ve VMF 4, 1920.

⁷⁸ Tamtéž, čl. 2.

Žadatel musel být občanem Československé republiky, být zdravý a pro službu tělesné způsobilý, přičemž tato způsobilost nebyla dále specifikována, musel být svobodný a starý alespoň dvacet let. Přednost v přijímání měli mít legionáři, kterým se mohla poskytnout úleva od zásad pro přijímání.⁷⁹

Sbor byl rozdělen na úředníky a zřízence. Úředníci náleželi do skupiny E služební pragmatiky, zřízenci byli postaveni na roveň podúředníkům. Stanoveny byly nové služební tituly:

Podúředníci:

1. dozorce pohraniční finanční stráže (čekatel),
2. strážmistr pohraniční finanční stráže,
3. vrchní strážmistr pohraniční finanční stráže.

Dozorci, kteří se hlásili do služby k pohraniční finanční stráži měli projít přípravným kurzem, který měl trvat až dva měsíce, vypisován měl být v sídlech ZFŘ.⁸⁰

Čekací lhůta měla trvat jeden rok, poté měl finanční úřad rozhodnout, zda má být čekatel ponechán ve službě či ne. Čekatel, který se stal strážmistrem, se za předpokladu dobré kvalifikace a uspokojivého výkonu služby mohl stát po dalších devíti letech vrchním strážmistrem.

Úředníci:

1. obvodní inspektor pohraniční finanční stráže v X. hodn. tř.,
2. okresní inspektor pohraniční finanční stráže v IX. hodn. tř.,
3. vrchní inspektor pohraniční finanční stráže v VIII. hodn. tř.

Nařízení zavedlo odbornou zkoušku, kterou bylo nutno vykonat před postupem do úřednického stavu. Předmětem této zkoušky měly být služební předpisy, předpisy týkající se celního řízení, tedy hlavně znalost monopolního a celního řádu, předpisy důchodkového trestního zákona pokud byly důležité pro výkon služby pohraniční finanční stráže, základní předpisy týkající se nepřímého zdaňování a jiné předpisy, které se dotýkaly činnosti sboru. Zkouška se měla konat písemně i ústně před komisí. Komise se skládala: z referenta pohraniční finanční stráže u zemského finančního ředitelství či jeho zástupce coby předsedy,

⁷⁹ *Tamtéž*, čl. 2 a § 1 vl. nař. 40/1920 Sb.

⁸⁰ Čl. 2. výnosu MF č. 38242/5375.

z celního úředníka se znalostí hraniční služby a úředníka pohraniční finanční stráže coby komisařů. Ke zkoušce mohli být připuštěni pouze příslušníci s alespoň šestiletou služební dobou, která se započítávala společně s výkonem služby u bývalé finanční stráže. Byly zavedeny tři stupně výsledku této zkoušky. V případě hodnocení „nedostatečně“ mohla být zkouška opakována, ale až po uplynutí půl roku.⁸¹

Vedle složení odborné zkoušky byla podmínkou postupu do úřednického stavu služba trvající alespoň šestnáct let. MF však mohlo povolit výjimku pro příslušníky, kteří byli „*zvlášť výborní a zasloužili*“, těm mohla být lhůta zkrácena.⁸² Úředníci, kteří nebyli v čele úřadu byli povinni vykonávat strážní službu stejně jako zřízcenci, v nutných případech však byli povinni tuto službu konat i vedoucí oddělení.⁸³

Organizačně bylo základní jednotkou oddělení pohraniční finanční stráže, několik oddělení tvořilo inspektorát, více inspektorátů pak vrchní inspektorát. Oddělení byla přímo podřízena zemským finančním úřadům. V čele oddělení stál velitel oddělení. V čele inspektorátu byl přednosta, který konal kontrolu nad hraniční službou jednotlivých oddělení. Tato kontrola měla být velmi intenzivní a hlavně nečekaná. Jejich úkolem byla zároveň disciplinární kontrola v oblasti menších přestupků. Těžší přestupky řešil příslušný zemský finanční úřad. Úkolem vrchních inspektorátů byla kontrola jak inspektorátů tak oddělení.⁸⁴ Zákon nabýval zpětné účinnosti k 1. září 1919.

Sled nařízení platných k 1. září 1919 doplnilo vládní nařízení č. 131/1920 Sb, kterým se upravovaly platy pohraniční finanční stráže.⁸⁵ Toto nařízení mělo platnost i pro příslušníky důchodkové kontroly. Předlohou pro toto nařízení byl zákon č. 541/1919 Sb.⁸⁶

Rozdíl v platech byl pochopitelně dán především v úřednických a podúřednických místech, zvláštní platy byly vyměřeny ještě dozorcům. Společné však bylo to, že celkové požitky se skládaly z pevných a pohyblivých složek. Mezi pevnou složku patřilo služné, místní přídavek a drahotní přídavek. Pro kalkulaci místních přídaveků byly stanoveny čtyři třídy, zvláštní kategorii tvořila Praha, ne však v rozsahu, jak jí známe dnes. Pro tuto kategorii byly platné pouze městské části Vinohrady, Žižkov, Smíchov a Karlín.

Do I. třídy se řadila v Čechách a na Moravě pouze města Brno a Plzeň.

⁸¹ Čl. 3. výnosu MF č. 38.242/5.375

⁸² § 3 vl. nař. 40/1920 Sb.

⁸³ *Tamtéž*, § 4.

⁸⁴ *Tamtéž*, § 8 a čl. 7 výnosu MF č. 38.242/5.375.

⁸⁵ vládní nařízení 131/1920 Sb. ze dne 2. března 1920 *jímž se upravují platy zřízcenců finanční stráže.*

⁸⁶ Zákon č. 541/1919 Sb. ze dne 7. října 1919, *jímž upravují se poměry státních zaměstnanců, jakož i zaměstnanců v podnicích a fondech státem spravovaných.*

Do II. třídy pak: Aš, Bubeneč, České Budějovice, Děčín, Hradec Králové, Cheb, Chomutov, Chrudim, Jablonec n. Nisou, Jihlava, Karlovy Vary, Krnov, Kroměříž, Liberec, Litoměřice, Louny, Ml. Boleslav, Moravská Ostrava, Most, Nitra, Nový Jičín, Nusle, Olomouc, Opava, Pardubice, Podmokly, Prostějov, Přerov, Rumburk, Slezská Ostrava, Teplice, Český Těšín, Trutnov, Ústí n. Labem, Varnsdorf, Vítkovice, Vršovice, Znojmo.

V III. třídě byla pak zařazena tato města: Benešov, Beroun, Bohumín, Bor u České Lípy, Brandýs n. Labem, Broumov, Bruntál, Břeclav, Břevnov, Čáslav, Česká Kamenice, Česká Lípa, Česká Třebová, Domažlice, Duchcov, Dvůr Králové, Františkovy Lázně, Frýdek Místek, Frýdlant v Čechách, Fryštát, Jáchymov, Jaroměř, Jičín, Jindřichův Hradec, Josefov, Kadaň, Kutná Hora, Lanškroun, Lovosice, Mariánské Lázně, Mělník, Náchod, Německý Brod, Nová Paka, Nymburk, Orlová, Pankrác, Písek, Poděbrady, Příbram, Rakovník, Rokycany, Roudnice, Říčany, Sedlec u Kutné Hory, Slaný, Svitavy, Šternberk, Šumperk, Tábor, Tanvald, Třebíč, Třeboň, Turnov, Uherský Brod, Uherské Hradiště, Valašské Meziříčí, Vrchlabí, Vsetín, Vejprty, Vysoké Mýto, Vyškov, Zbraslav, Židenice.

Do IV. třídy pak patřila všechna ostatní místa.

Z tohoto výčtu je patrné, že jen malá hrstka příslušníků finanční stráže dosáhla na vyšší místní přídavek. Pohraniční obce, kde převážně sídlila oddělení finanční stráže do těchto vyšších kategorií, s výjimkou Broumova pro východní Čechy, nespadala. Dokonce můžeme říct, že mohla být ráda, že ještě existovala IV. místní třída, ke které se poжил alespoň nějaký místní přídavek. Vzhledem k tomu, že se však místní příplatek odvíjel od platového stupně, podívejme se nyní, o jaké peníze skutečně šlo:

Podúředníci								
Služné			Místní přídavek					
			I. a II. tř.		III. tř.		IV. tř.	
Pl. st.	Ročně	Měsíčně	Ročně	Měsíčně	Ročně	Měsíčně	Ročně	Měsíčně
1.	2208	184	996	83	888	74	780	65
2.	2400	200	1080	90	960	80	804	70
3.	2604	217	1176	98	1044	87	912	76
4.	2808	234	1260	105	1128	94	984	82
5.	3000	250	1356	113	1200	100	1056	88
6.	3204	267	1440	120	1284	107	1128	94

7.	3408	284	1536	128	1368	114	1200	100
8.	3600	300	1620	135	1440	120	1260	105
9.	3804	317	1716	143	1524	127	1332	111
10.	4008	334	1800	150	1608	134	1404	117
11.	4308	359	1800	150	1608	134	1404	117
12.	4608	384	1800	150	1608	134	1404	117
13.	4908	409	1800	150	1608	134	1404	117

Tabulka 5. 1. Služné a místní přídavek podúředníků⁸⁷

Úředníci								
Služné			Místní přídavek					
			I. a II. tř.		III. tř.		IV. tř.	
Hodn. tř.	Ročně	Měsíčně	Ročně	Měsíčně	Ročně	Měsíčně	Ročně	Měsíčně
X.	3708	309	1668	139	1488	124	1296	108
	4008	334	1800	150	1608	134	1404	117
	4308	359	1944	162	1728	144	1512	126
	4608	384	2076	173	1848	154	1620	135
IX.	4608	384	2076	173	1848	154	1620	135
	4908	409	2208	184	1968	164	1716	143
	5208	434	2340	195	2088	174	1824	152
	5508	459	2484	207	2209	184	1932	161
	5808	484	2616	218	2328	194	2040	170
VIII.	5808	484	2616	218	2328	194	2040	170
	6300	525	2844	237	2520	210	2208	184
	6804	567	3060	255	2724	227	2388	199
	7308	609	3288	274	2928	244	2556	213

Tabulka 5. 2. Služné a místní přídavek podúředníků⁸⁸

⁸⁷ VENCÁLEK, Jan. *Finanční universum I. Finanční stráž*. Bratislava, 1921. s. 17.

⁸⁸ *Tamtéž*.

Dozorci na tom byli o něco hůře. Jejich služné obnášelo ročně 2 100 až 4 500 Kč. Pohyblivá složka se odvíjela od toho, zda byla služba vykonávána ve vlastním obvodu či mimo služební obvod. Podúředníkům náleželo stravné. To činilo čtyři koruny denně, pokud služba trvala osm hodin, v případě delší služby jim náležela přírážka, která činila další čtyři koruny. Nocležné činilo osm korun na den. To jim však náleželo, pakliže byla služba vykonávána více jak 3, 8 km od sídla.

Důchod podúředníka byl vypočítáván procentem z původního služného. Po deseti letech služby mu náleželo 40% ze služného, k tomu 50% pražského místního přídavku, který činil nejvýše 1002 korun ročně. Za každý služební rok nad deset let se počítala 2% ze služného, aby tedy docílil podúředník penze ve výši svého služného, musel setrvat u finanční stráže alespoň čtyřicet let. Nejnižší penze byla stanovena na 1 400 korun. Úředníci na tom byli o něco lépe. Taktéž museli sloužit alespoň deset let, přičemž základem po těchto deseti letech bylo zmiňovaných 40% služného, za každý další rok však nabývala 2, 4% služného. To znamená, že úředníci měli nárok na plné služné „již“ po 35 letech služby. Minimální penze byla stanovena na 1 800 korun. Vdovská penze byla stanovena na minimálních 1 100 korun pro vdovu po podúředníkovi, na 1 500 korun pro vdovu po úředníkovi. Nárok vznikl i na výchovné a sirotčí penzi. Ta se rovnala polovině penze vdovské, neměla být však nižší než dva tisíce korun po dobu nezaopatření dítěte.⁸⁹

V září 1920 vyšlo ještě nařízení č. 530/1920 Sb.⁹⁰ To upravovalo služební stejnokroj. Vedle přesného vytyčení nových uniforem, které se skládaly z čepice, kabátu, pláště, pláštěnky a kalhot jiných pro úředníky i pro zřízence, nařízení stanovilo, že staré uniformy mohli příslušníci sboru používat pouze do konce roku 1920, pakliže však byly označeny příslušnými odznaky. Nařízení pak ještě zakázalo používání pobočné zbraně, šavle, které patřilo ke staré výzbroji sboru. U úřednictva byla za zbraň stanovena pistole či revolver, u zřízenců puška.⁹¹

5. 4. Vládní nařízení 201/1923 Sb.

18. října 1923 vyšlo vládní nařízení 201/1923 Sb. s účinností od 1. července 1923, které nově upravilo služební poměry pohraniční finanční stráže. Definovalo pohraniční finanční stráž jako *„ozbrojený a předepsaným stejnokrojem opatřený sbor, jehož kázeň je*

⁸⁹ *Tamtéž.* s. 7 – 11.

⁹⁰ Vl. nařízení č. 530/1920 Sb. ze dne 7. září 1920 *o stejnokroji pro pohraniční finanční stráž.*

⁹¹ *Tamtéž,* čl. 1, 4 a 5.

*přizpůsobena kázni vojenské.*⁹² Vyjasnilo působnost pohraniční finanční stráže. Úkoly zůstaly vesměs stejné jako zmíněné výše podle výnosu MF č. 38.242/5.375 z roku 1920. Nově však měla pohraniční finanční stráž za úkol:

1. pomáhat při ochraně veřejné bezpečnosti ve spolupráci s jinými úřady,
2. spolupůsobit při vojenské ochraně hranic.

Podmínky vstupu do řad příslušníků pohraniční finanční stráže zůstaly stejné. Alespoň tři třídy měšťanské školy, tělesná způsobilost, stáří alespoň dvacet let a svobodný stav. Ministerstvo financí však mohlo udělit výjimku, „*co do školního vzdělání, stáří a stavu platných.*“⁹³ Velkou změnou však byla nová úřední titulatura příslušníků, kterou nám přiblíží tabulka č. 5. 3:

v. n. 40/1920 Sb. o zřízení a služebních poměrech finanční stráže	v. n. 201/1923 Sb., kterým se upravují služební poměry pohraniční finanční stráže
Podúředníci:	
a) dozorce pohraniční finanční stráže (čekatel)	a) dozorce pohraniční finanční stráže
b) strážmistr pohraniční finanční stráže	b) naddozorce pohraniční finanční stráže
c) vrchní strážmistr pohraniční finanční stráže	c) respicient pohraniční finanční stráže
	d) vrchní respicient pohraniční finanční stráže
Úředníci:	
a) obvodní inspektor pohraniční finanční stráže v X. hodn. tř.	a) kontrolor pohraniční finanční stráže v X. hodn. třídě
b) okresní inspektor pohraniční finanční stráže v IX. hodn. tř.	b) inspektor pohraniční finanční stráže v IX. hodn. třídě
c) vrchní inspektor pohraniční finanční stráže v VIII. hodn. tř.	c) vrchní inspektor pohraniční finanční stráže v VIII. hodn. třídě

Tabulka 5. 3, srovnání úřední titulatury příslušníků pohraniční finanční stráže⁹⁴

⁹² § 1 vládního nařízení 201/1923 Sb. ze dne 18. října 1923, *kterým se upravují služební poměry pohraniční finanční stráže.*

⁹³ *Tamtéž*, § 4.

⁹⁴ § 3 vládního nařízení 40/1920 Sb. a § 6 vládního nařízení 201/1923 Sb.

Změněny byly i lhůty úředního postupu. Po roce služby byli dozorcí jmenováni naddozorcí, respicienty po nejméně osmileté službě, vrchními respicienty po další dvanáctileté skutečné službě. Finanční úřad druhé stolice však mohl podúředníky, *ve službě velmi zasloužilé*, jmenovat i po době kratší. Respicienty po nejméně šestileté a vrchní respicienty po nejméně dvanáctileté službě. Dosavadní strážmistři, kteří vykázali služební dobu kratší osmi let byli jmenováni respicienty pohraniční finanční stráže. Zkrátila se lhůta pro postup do úřednické kategorie, namísto šestnácti let stačilo nadále vykázat služební dobu pouze dvanáct let.⁹⁵ Vládní nařízení přineslo příslušníkům pohraniční finanční stráže i jisté hmotné zlepšení situace. Vrchním respicientům, kteří strávili v třináctém platovém stupni tři roky, mohlo být do penzijní základny jako slušné započten přídavek tři sta korun, po dalších třech letech dalších tři sta korun ročně. Úředníci i podúředníci obdrželi nově tzv. hraniční přídavek. Hraniční službou byly myšleny jakékoli služební úkony pohraniční finanční stráže v pohraničním pásmu, vyjímaje službu v podnicích podřízených stálému důchodkovému dozoru. Jednalo se o částku 300 až 2100 Kč ročně. (Viz tabulka 5. 3.)

Délka hraniční služby	Výše příspěvku ročně
počet let	Kč
1 – 4	300
5 – 7	480
8 – 10	660
11 – 13	900
14 – 16	1140
17 – 19	1380
20 – 22	1620
23 – 25	1860
více jak 26	2100

Tabulka 5. 4, výše tzv. hraničního přídavku⁹⁶

Ti příslušníci, kteří v době vyhlášení zákona byli už aktivně činní ve sboru, měli nárok na tento přídavek ve výši odsloužených let. Úředníkům, kteří nevyšli z řad podúředníků pohraniční finanční stráže byl přiznán zvláštní úřednický přídavek. Ten byl závislý na výši ročního platu. Jednalo se o částku 900 až 1 800 Kč ročně. Zároveň byl navýšen roční

⁹⁵ *Tamtéž*, § 7.

⁹⁶ *Tamtéž*.

příspěvek na stejnokroj ze 120 Kč na částku 380 Kč. V mimořádných situacích bylo zmocněno MF tento příspěvek navýšit, jednalo se o tzv. drahotní přídavek. Dalším novým příspěvkem se stal příspěvek na udržování řemení a výzbroje. Jednalo se o 24 Kč ročně.⁹⁷

Pohraniční finanční stráž pak ještě byla postavena na roveň ostatním strážným veřejným sborům. Soudům, městským samosprávám, všem úřadům i vojenským velitelům bylo nařízeno, aby bez prodlení a účinně pohraniční finanční stráž podpořily, pokud o to budou požádáni.⁹⁸ Nakonec nařízení stanovilo v § 18, že se ministru financí ukládá vydání nového služebního předpisu pro pohraniční finanční stráž. Ten však v brzké době vydán nebyl.

5. 5. Platové změny

Do výše platů udělal velký zásah zákon č. 103/1926 Sb. *o úpravě platových a některých služebních poměrů státních zaměstnanců (Platový zákon)* a vládní nařízení 103/1927 Sb. *o úředních kategoriích a úředních titulech*. Nedá se však říci, že by tento zákon učinil platy přehlednějšími. Jejich zvýšení ovšem přinesl. Pracovníci strážní finanční služby byli zařazeni do IV. služební třídy úředníků.⁹⁹ Celkově se nově skládaly platy ze služného, činovného a výchovného.

Čekatelská doba byla pro úředníky IV. služební třídy stanovena na šest let. Jejich čekatelský plat v místní skupině A činil 10 200 Kč v první půli čekatelské doby, 11 400 Kč v druhé půli. V místech skupiny B se služné snižovalo o 4%, v místech kategorie C o 8% a v místech D o 12%.¹⁰⁰

Platová stupnice	Stupeň služného					
	a	b	c	d	e	f
4.	30 600	33 600	36 600	39 000	-	-
5.	19 800	22 500	25 200	27 900	30 600	-
6.	14 400	16 200	18 000	19 800	21 600	23 400
7.	9 000	10 800	12 600	14 400	16 200	18 000

Tabulka 5. 5, platy úředníků ve IV. služební třídě¹⁰¹

Pro IV. služební třídu připadaly v úvahu čtyři platové stupnice, čtvrtá až sedmá. V každé stupnici bylo čtyři až šest stupňů.¹⁰² Služné se zvyšovalo vždy po třech letech strávených

⁹⁷ *Tamtéž*, §8.

⁹⁸ *Tamtéž*, § 12.

⁹⁹ Příloha vl. nař. 103/1927 Sb.

¹⁰⁰ *Tamtéž*, § 8

¹⁰¹ *Tamtéž*

v daném platovém stupni. Služné bylo ještě navýšeno o tzv. náslužné, které pro IV. třídu činilo 900 Kč, vyplácených ročně pětkrát.¹⁰³

Činovné bylo dáno místem výkonu služby. Do kategorie A spadala velká Praha a Brno, do kategorie B města s více jak 25 000 obyvateli, do kategorie C města s 2 000 až 25 000 obyvateli, do kategorie D spadala všechna ostatní.¹⁰⁴

Podúředníci spadali do zřízeneckých platových kategorií. Služné zřízenců bylo rozděleno do třech platových stupnic, přičemž každá měla 10 stupňů. Jejich činovné činilo ve skupině míst A 3 000Kč, ve skupině míst B 2 556 Kč, v C 2 100 Kč, v D 1 656 Kč. Značně se lišilo výchovné. Pro úředníky činilo 1 800 Kč při jednom, při více nezaopatřených dětech 3 000 Kč ročně. Podúředníkům bylo vypláceno při jednom dítěti 1 200 Kč, při více dětech 2 100 Kč ročně.¹⁰⁵

Platová stupnice	Skupina míst	IV. služební třída Kč
4.	A	4 200
	B	3 576
	C	2 940
	D	2 316
5.	A	3 900
	B	3 324
	C	2 736
	D	2 148
6.	A	3 900
	B	3 324
	C	2 736
	D	2 148
7.	A	3 900
	B	3 324
	C	2 736
	D	2 148

Tabulka 5. 6, činovné úředníků¹⁰⁶

¹⁰² Tamtéž, § 5

¹⁰³ Tamtéž, § 11

¹⁰⁴ Tamtéž, § 8

¹⁰⁵ Tamtéž, § 13 a 29

¹⁰⁶ §12

5. 6. Celní zákon

Vydání celního zákona č. 114/1927 Sb. bylo dalším velkým zásahem do činnosti tohoto sboru. V jeho znění přišla částečně nová definice sboru: „*Finanční stráž je ozbrojený a stejnokrojem opatřený sbor, jehož kázeň je přizpůsobena kázni vojenské a jenž je určen k tomu, aby střežil celní hranici, vykonával celní dozor na přechod osob a přestup zboží na celní hranici a hraničních vodách, aby zabráňoval celním přestupkům a je objevoval, i aby konal pomocné služby u celních úřadů.*“¹⁰⁷ Patrné tedy je, že se název sboru vrátil zpět k označení finanční stráž.

Celní zákon opakoval informaci o tom, že služba stráže bude upravena podrobněji novým služebním předpisem, což vlastně vyzní poměrně výsměšně, pokud si uvědomíme, že od vydání předchozího nařízení uplynuly celé čtyři roky.¹⁰⁸

Jak ovšem měla vypadat služba finanční stráže podle celního zákona? V celním pohraničním pásmu byla oprávněna:

1. vstupovat na pozemky a do budov, prohlížet je, k tomu však potřebovala oprávnění nadřízeného úřadu, které bylo potřeba případně doložit nejdéle do 24 hodin od vykonání prohlídky,

2. prohlížet všechny dopravní prostředky a pochopitelně i zboží na nich naložené,

3. nahlížet do veškerých přepravních listin,

4. provádět osobní prohlídku u jedinců, u nichž měla podezření, že u sebe mohou ukrývat nějaké zboží,

5. v celním vnitrozemí byla oprávněna konat prohlídku v místech, kde se zboží celně projednávalo, tedy na nádražích, v přístavech, v překladištích či v podnicích podrobených celnímu dozoru,

6. v celní cizině směla konat službu pouze jako pomocný celní orgán beze zbraně.

Přestože měla práva jak civilní tak vojenské stráže, směla užít zbraně pouze v případě odvrácení násilného útoku, či pokud nebyla jiná možnost jak podloudníka zastavit. Hranice použití zbraně tedy končila vlastně zastrašením, či sebeobranou.¹⁰⁹

Abychom si uvědomili, kde tedy byla prakticky finanční stráž potřeba, musíme se zabývat tím, kde bylo možno přepravovat zboží přes celní hranici. Tedy v místech celních úřadů, celními cestami byla i železnice, mezinárodní vodní cesty, hraniční přístavy či pozemní cesty,

¹⁰⁷ § 12 *Celního zákona* č. 114/1927 Sb. ze dne 14. července 1927.

¹⁰⁸ *Tamtéž*, § 12.

¹⁰⁹ *Tamtéž*, § 13.

kteře byly vyhlášeny za celní cesty.¹¹⁰ Osobám, které neměly k proclení žádné zboží, byla dovoleno překročit celní hranici i v místech, kde nebylo celního úřadu. Povinny však byly hlásit se nejbližšímu oddělení finanční strážě.¹¹¹

Nakonec se ještě podíváme na definici podloudnictví. Toho se podle celního zákona dopustil ten, kdo úmyslně proti zákazu dopravil přes celní hranici zboží, jehož dovoz či vývoz byl zakázán, či kdo úmyslně zkrátil celní důchodek tím, že zboží neproclil či nevyclil. Tresty byly poměrně přísné. U nedovoleného zboží musel podloudník zaplatit pokutu jednou až čtyřikrát tak velkou, jako byla hodnota zboží, u neprocleného zboží pokutu dvakrát až dvanáctkrát tak velkou, jako byla hodnota cla.¹¹²

Celní zákon nabyl účinnosti 1. lednem 1928. V prosinci 1927 vyšlo ještě prováděcí nařízení k tomuto zákonu. Činnost finanční strážě konající službu u celních úřadů, či lépe střežících celní hranici, začala být řízena okrskovými celními správami, které měly na starost jak veškeré osobní záležitosti příslušníků, tak služební.¹¹³

Nařízení rozvíjelo popis služby finanční strážě. Vedle střežení celní hranice, dohlížení na přechod osob a zboží přes celní hranici, zabraňování celním trestným činům, měla doprovázet zboží a dohlížet na ně na celništi i v celních skladištích, pomáhat při celním projednávání zboží, zejména dávat a snímat celní závěrky, vážit zboží. Nekonala však práce hmotné. Mohla jí být svěřena správa celních úřadů silničních, celních odboček a celních hlídek. Mohlo jí být ještě přiděleno přednostou celního úřadu spolupůsobení při prohlížení zboží, prohlížení zavazadel apod. Při výkonu tohoto typu služby byla stráž podřízena přednostům celních úřadů.¹¹⁴

K úspěšnému vykonávání své služby směla vstupovat na cesty, pozemky i místa, do nichž byl vstup jinak všeobecně zakázán, jednalo se o mosty, tunely, ochranné vodní stavby apod.¹¹⁵

5. 7. Nový služební předpis

Na sklonku roku 1930 došlo k vydání dlouho očekávaného služebního předpisu pro finanční stráž. Ten byl slibován již od roku 1923. Jeho platnost začala k 1. lednu 1931, definitivně zrušena jím byla platnost rakouského služebního řádu z roku 1907.

¹¹⁰ *Tamtéž*, § 21.

¹¹¹ *Tamtéž*, § 62.

¹¹² *Tamtéž*, § 129 – 130.

¹¹³ § 13 vládního nařízení 168/1927 Sb. ze dne 13. prosince 1927, *jímž se provádí celní zákon*.

¹¹⁴ *Tamtéž*, § 20.

¹¹⁵ *Tamtéž*, § 21.

Finanční stráž nadále fungovala v jednotlivých odděleních. Ta byla podřízena příslušnému zemskému finančnímu úřadu coby okrskové celní správě. Nejvyšším úřadem zůstalo MF. Na MF byl pověřen nad dohledem finanční stráže ministerský inspektor finanční stráže, osobou, která zodpovídala za toto těleso při zemském finančním úřadě, byl zemský inspektor finanční stráže.¹¹⁶ (Řeč o této reorganizaci byla v kapitole čtvrté.)

Sbor se nadále skládal z úředníků, ale již ne podúředníků, nýbrž zřízenců či gážistů finanční stráže. Takto vypadaly jednotlivé služební tituly:

Úředníci:

1. inspektor I. tř. finanční stráže,
2. inspektor II. tř. finanční stráže,
3. vrchní inspektor I. tř. finanční stráže,
4. vrchní inspektor II. tř. finanční stráže.¹¹⁷

Zřízenci:

1. dozorce finanční stráže,
2. naddozorce finanční stráže,
3. respicient finanční stráže,
4. vrchní respicient finanční stráže.¹¹⁸

Její úkoly zůstaly prakticky stejné. Střežení celní hranice, státní hranice, spolupůsobení při ochraně veřejné bezpečnosti, další úkoly jí svěřeny nadřízenými úřady. Novým ustanovením bylo konání strážní, kontrolní a pátrací služby ve finančním nebo jiném oboru státní služby, která jí mohla být uložena nadřízenými úřady.¹¹⁹

Podmínkou pro ustanovení zřízence – gážisty úředníkem zůstala nejméně dvanáctiletá aktivní služba ve finanční stráži. Čekatel na povýšení musel ukázat způsobilost, schopnost, upotřebitelnost a důvěryhodnost jakož i úspěšné složení odborné zkoušky.¹²⁰

Čekatelem finanční stráže se mohla stát osoba:

1. stará 21 – 25 let,

¹¹⁶ § 3 a 4 vl. nařízení č. 202/1930 Sb. ze dne 19. prosince 1930, *kterým se provádějí předpisy o organizaci finanční stráže a upravují služební a některé platové poměry.*

¹¹⁷ §9 vl. nař. 103/1927 Sb.

¹¹⁸ § 5 a 33 vl. nař. 202/1930 Sb.

¹¹⁹ *Tamtéž*, § 6.

¹²⁰ *Tamtéž*, § 13.

2. svobodná, ovdovělá či rozvedená, avšak bezdětná a bez vyživovacích závazků,
3. která vykonala prezenční vojenskou službu ve zbrani,
4. která absolvovala školu měšťanskou či měla rovnocenné vzdělání,
5. mající tělesnou výšku alespoň 168 cm,
6. duševně a tělesně způsobilá, přičemž tuto způsobilost měl ověřit úřední lékař.

MF však mohlo povolit výjimku od těchto ustanovení. Čekatelská doba pro přijetí do sboru zůstala jeden rok, tato doba byla započitatelná do celkové služební doby. Čekatel získal služební titul pomocný dozorce finanční stráže, po jednoroční lhůtě byl ustanoven gážístou, pokud splnil výše stanovené podmínky a zároveň úspěšně absolvoval cvičný kurz pro finanční stráž.¹²¹

Po nastoupení do služby musel zřízenec složit přísahu ve znění: „*Přisahám a slibuji na svou čest a svědomí, že Československé republice budu vždy věren a její vlády poslušen, že budu veškery zákony zachovávat, všechny své úřední povinnosti podle platných zákonů a nařízení vykonávat pilně, svědomitě a nestranně, úředního tajemství neprozradím, příkazů svých představených budu poslušen a ve všem svém jednání jen prospěchu státu a zájmu služby budu dbáti.*“¹²²

O každém zřízenci finanční stráže vedl úřad služební osobní výkaz, do kterého se měly zapisovat veškerá osobní data důležitá pro služební i platové poměry zřízence.¹²³

Úsměvný nám může dnes přijít jazyk zákona, nicméně je stále patrné, že šlo kázní o ozbrojený a uniformovaný sbor. „*Zřízenci finanční stráže jsou povinni býti Československé republice vždy věrni a její vlády poslušni a jsou povinni zachovávat veškeré zákony. Mají se věnovati službě s plnou silou a se vší horlivostí a mají plniti svědomitě, nestranně a nezištně všechny své služební povinnosti, majíce vždy na zřeteli veřejné zájmy a vystříhajíce se všeho, co by těmto mohlo býti na škodu nebo co by mohlo omezovati spořádaný chod služby. Mají zachovávat kázeň a poslušnost k představeným. Jsou povinni ochotně uposlechnouti služebních nařízení svých představených a při jejich provádění míti na zřeteli podle nejlepšího vědomí a svědomí zájmy služby. K představeným mají se chovati uctivě a ve styku s druhy a podřízenými mají dbáti náležité slušnosti. Ve služebním styku se stranami mají se chovati zdvořile a mají těmto v mezích služebních předpisů vyjítí ochotně vstříc.*“ Dále byli povinni zachovávat mlčenlivost o služebních věcech, byli hmotně zodpovědní za způsobenou

¹²¹ Tamtéž, § 17.

¹²² Tamtéž, § 21.

¹²³ Tamtéž, § 22.

škodu. I mimo službu se měli vyvarovat jakéhokoli chování, které by poškodilo čest a dobrou pověst sboru. Stejně chování se očekávalo i u příslušníků ve výslužbě. Nesměli přijmout vedlejší zaměstnání, kterým by trpěla jejich činnost či důvěryhodnost sboru. K přijetí vedlejšího zaměstnání potřebovali souhlas zemského finančního úřadu. Nařízení pamatovalo i na korupční jednání. Příslušníci nesměli přijímat dary či si nechat slíbit výhody pro sebe ani své rodinné příslušníky, pokud tyto souvisely s výkonem jejich služby.¹²⁴

Nařízení pamatovalo i na sňatky. Čekatel jej nesměl uzavřít bez předchozího svolení MF, zřízenec jej pak musel oznámit do patnácti dnů nadřízenému úřadu.¹²⁵

Zřízenec měl být přeložen do trvalé výslužby, pakliže byl stanoven jeho kvalifikační posudek tři roky po sobě „nepřiměřeně“ či pokud dosáhl věku šedesáti let a vznikl mu nárok na plné výslužné.¹²⁶

Služební poměr končil ztrátou československého občanství, vzdáním se služby, propuštěním kárným nálezem, přestupem do jiného státního služebního poměru a pochopitelně úmrtím.¹²⁷

Stanoveny byly i kázeňské a kárné tresty. Kázeňskými byla výstraha, ztráta volného dne či peněžitá pokuta. Kázeňské tresty spadaly do kompetence přednosta inspektorátu. Kárnými tresty byla důtka, nezvýšení služného, zmenšení služného, degradace, přeložení do výslužby se sníženým výslužným i propuštění ze služby. Kárné tresty byly v kompetenci zemského finančního úřadu.¹²⁸

Ubytovací podmínky stanovilo nařízení takto: příslušníci byli buď kasernováni, pokud ne, bylo jejich povinností postarat se o své bydlení sami.¹²⁹ Předepsán byl i nový stejnokroj, který se rozšířil o vycházkový.

Vojenský ráz sboru byl potvrzen výnosem MF 102.166/1927 – IVA/11a ze dne 25. října 1927. *Předpis o počtech, pozdravech a služebních hlášeních finanční stráže*¹³⁰ stanovil, že „příslušník finanční stráže vystupuje důstojně a jistě. To je povinen státu, jehož vůli vykonává, to je povinen sboru, jehož stejnokroj nosí, to je povinen neméně i sám sobě. Ozbrojenému muži v stejnokroji sluší jedině odměřené chování, jak je zavedeno ve vojiště. Jednotlivý příslušník finanční stráže projevuje tím i navenek onu vojenskou kázeň, jež je vnitřní silou

¹²⁴ *Tamtéž*, § 29.

¹²⁵ *Tamtéž*, § 16 a 32.

¹²⁶ *Tamtéž*, § 42.

¹²⁷ *Tamtéž*, § 44.

¹²⁸ *Tamtéž*, § 48 – 49, 51 – 52.

¹²⁹ *Tamtéž*, § 88.

¹³⁰ Výnos MF 102.166/1927 – IVA/11a ze dne 25. října 1927 uveřejněný ve VMF 7, 1928.

*sboru.*¹³¹ Zdravit měl nejvýše na 30 kroků, výše postavený měl na pozdrav slušně poděkovat. Při rozmluvě s výše postaveným měl stát příslušník tři kroky čelem k výše postavenému, dopisy či předměty předávat levicí. Hlášení mělo být podáváno slovy: „*pane* (titul výše postaveného) (vlastní titul a příjmení) *hlásí se ve službě*, následovat měl popis hlášení.¹³²

Dlužno nakonec podotknout, že další předpisy dotýkající se činnosti finanční stráže do konce sledovaného období vydány nebyly, s výjimkou vládního nařízení o zřízení Stráže obrany státu. O něm však bude pojednáno na jiném místě práce.

¹³¹ *Tamtéž*, čl. 1 a 2

¹³² *Tamtéž*, čl. 7, 8, 10, 11.

6. Kapitola

Spolková organizace finanční stráže

6. 1. Spolek finanční stráže v zemi České

Už v době rakouské monarchie se příslušníci finanční stráže spolkově organizovali. V Čechách vytvořili *Spolek finanční stráže v zemi České*. Orgánem tohoto spolku byl čtrnáctideník *Zájmy finanční stráže*. Byl vydáván v Bystřici nad Hostýnem, později v Libochovicích kontinuálně od roku 1897.¹³³ Už jeho podtitul, *čtrnáctidenník věnovaný hmotnému a sociálnímu povznesení finanční stráže*, hovoří vlastně za vše.

Stejně jako mnohé jiné organizace, i Spolek finanční stráže uvítal rozpad rakouského mocnářství a vznik nové republiky, do které upínal své naděje na zlepšení poměrů svých příslušníků. Finanční stráž se cítila být „Popelkou“ mezi státními zaměstnanci starého Rakouska a očekávala nový, „nemacešský“ přístup ze strany nového státu.¹³⁴ Tuto naději vnášel Spolek i do reorganizace sboru, kde měla být dosavadní finanční stráž rozdělena na dva sbory, důchodkovou kontrolu a pohraniční stráž.

Spolek čítal přes osm set členů¹³⁵ a byl organizován župním způsobem, Čechy byly zastoupeny více jak deseti župami a to: pražskou, libereckou, litoměřickou, královéhradeckou, chrudimskou, budějovickou, táborskou, plzeňskou, jičínskou, čáslavskou a karlovarskou. Župy pořádaly své samostatné schůze, jejichž rezoluce byly zveřejňovány v *Zájmech*.

Vedení Spolku bylo v rukou ústředního výboru, který se skládal z volených delegátů jednotlivých žup. Župa vysílala do výboru jednoho delegáta na padesát svých členů. Roční členský poplatek ve Spolku byl kolem osmi korun.¹³⁶

Jednou z prvních aktivit Spolku po vyhlášení republiky, bylo vyhlášení sbírky pro padlé legionáře. Bylo určeno, že každý člen Spolku měl přispět deseti korunami na tuto sbírku.¹³⁷ Že se příslušníci Spolku zhostili této sbírky zodpovědně, můžeme vyčíst z toho, že na konci července 1919 bylo sbírkou vybráno třináct tisíc korun. Spolek dále přispěl částkou pěti set korun. Při osmi set členech Spolku vidíme, že určitou částku věnovali někteří členové Spolku darem nad rámec oněch deseti korun. Neobvyklé nebyly dary zaštitěné celými odděleními

¹³³ stejně tak se můžeme domnívat, že spolek působil od tohoto roku

¹³⁴ *Zájmy finanční stráže* 24, 1919, s. 2.

¹³⁵ *Zájmy finanční stráže* 15 – 16, 1919, s. 218

¹³⁶ *Taméž*, s. 222.

¹³⁷ *Zájmy finanční stráže* 25, 1918, s. 295.

finanční stráž.¹³⁸ Hluboké sociální cítění příslušníků finanční stráže dále naznačuje tzv. Fond Černého, který byl spravován taktéž Spolkem. Sloužil jako podpůrný fond pro vdovy a sirotky. Jeho jmění čítalo po pololetí roku 1919 třicet tisíc korun.¹³⁹ Přes tuto jistě velmi záslušnou činnost je však třeba věnovat se základní snaze Spolku. Jeho činnost roku 1919 byla poznamenána především snahou za reorganizaci finanční stráže.

Finanční stráž měla podle Spolku příliš rozsáhlé pole působnosti. Byla pověřena kontrolou všech nepřímých daní a dávek a částečně i daní přímých, kontrolou monopolů, cel, regalů, cukrovarů, čistíren nerostných olejů a v neposlední řadě i střežením hranic. Na její vzdělání v oblasti zákonů a vyhlášek byly kladeny vysoké nároky, které nebyly ale dostatečně honorovány, navíc část příslušníků sboru zdaleka nedosahovala potřebné kvalifikace pro výkon této služby. Navrhovali proto, aby byla dosavadní finanční stráž zrušena a nahrazena dvěma sbory, přičemž dosavadní agenda měla být mezi tyto sbory rozdělena. Důchodková kontrola měla být sborem prestižnějším, na který by však byly kladeny i vyšší nároky v oblasti vzdělání. Do sboru měli být přijímáni absolventi středních škol a místa ve sboru měla být čistě úřednická. Sbor pověřený ostrahou hranic a bojem s podloudnictvím měl napříště dostat označení pohraniční finanční stráž.¹⁴⁰ 28. prosince 1919 byl vyhlášen zákon č. 28/1920 Sb. z. a n. o reorganizaci finanční stráže. Můžeme se domnívat, že jistě i zásluhou neúnavných spolkových intervencí. Důvodová zpráva k tomuto zákonu dala Spolku totiž za pravdu. Hovořilo se v ní mimo jiné o tom, že vojenská povaha tohoto sboru byla příčinou, že k finanční strážci byli v první řadě přijímáni žadatelé, kteří odbyli prezenční vojenskou službu. Po žadatelích se žádalo pouze vzdělání v obecné škole. Za Rakouska se tak jednalo v určitém smyslu o zaopatřovací ústav pro vysloužilé vojáky. Dále zpráva připouštěla, že bude třeba dbát na hlubší školení obou sborů. Překotný rozvoj průmyslu, kolem kterého se měla odvíjet především činnost důchodkové kontroly, začal klást v každém případě vyšší požadavky na vzdělání. Naproti tomu u pohraniční stráže byly žádány kvality hlavně v oblasti fyzické odolnosti.¹⁴¹

Sbor finanční stráže byl tedy rozdělen. Změnil se tak i název spolkového časopisu. Namísto *Zájmu finanční stráže* vyšly 1. ledna 1920 *Zájmy důchodkové kontroly a pohraniční finanční stráže*. Předznamenalo to i konec působení příslušníků pohraniční finanční stráže ve Spolku finanční stráže. Přestože se *Zájmy* nadále zaobíraly záležitostmi obou nových sborů, místo vyhraněné pro záležitosti pohraniční finanční stráže bylo stále menší. V květnu 1920

¹³⁸ *Zájmy finanční stráže* 15 – 16, 1919, s. 219.

¹³⁹ *Tamtéž*.

¹⁴⁰ *Zájmy finanční stráže* 3, 1919, s. 30 – 33. a č. 13, s. 186.

¹⁴¹ *Zájmy finanční stráže* 24, 1919, s. 364 – 369.

vznikl spolek příslušníků pohraniční finanční stráže: *Svaz pohraniční finanční stráže republiky Československé*.¹⁴²

6. 2. Svaz pohraniční finanční stráže republiky Československé

V červenu ponechaly Zájmy prvně prostor novému spolku, stále však působil paralelně se Spolkem finanční stráže. Že zřejmě nedocházelo k ideální kooperaci obou sdružení je patrné z toho, že od roku 1921 odřekl Svaz pohraniční finanční stráže uveřejňování svých aktualit v Zájmech a svá stanoviska se rozhodl publikovat ve *Věstníku jednoty finančních státních zaměstnanců*. Ostatně nejednalo se o nelogické řešení. Finanční stráž měla svůj vlastní odbor v rámci Klubu českých státních úředníků, později i při Jednotě státních finančních zaměstnanců. Mohlo tak dojít přímo k nevraživosti mezi oběma spolky, protože pro Zájmy to znamenalo úbytek několika stovek odběratelů tohoto periodika.¹⁴³ Kousavě vyzněl i článek uveřejněný 1. února v Zájmech, s názvem: *Nynější krise „Svazu pohraniční finanční stráže“*. Snad se ozvala i závist, protože kritika se soustředila na příliš rychlý a překotný rozvoj organizace, z čehož můžeme vyčíst opravdu rychle narůstající členskou základnu, a na sobecké zájmy vedení, které touží po slávě a osobních úspěších, v neposlední řadě ozvala se i kritika špatných organizačních schopností vedoucích činitelů Svazu.¹⁴⁴

K úpadku, či snad k ukončení činnosti Svazu však nedošlo. Naopak, 1. ledna 1922 spatřilo svět první číslo nového čtrnáctideníku, později desetideníku, *Naše pohraničí*. Nový název přišel i ze stran Zájmu. 1. května 1922 vyšly prvně jako *Zájmy důchodkové kontroly*.

Svaz si ve svých prvních stanovách vytyčil několik cílů činnosti: podporovat stavovské a hmotné zájmy svých členů, pěstovat jejich odborné vzdělání a poskytovat bezplatnou právní pomoc svým členům. Prostředkem toho mělo být vysílání různých deputací k vládním kruhům, propůjčování výukových materiálů, pořádání schůzí a odborných přednášek a v neposlední řadě i vydávání časopisu. V čele svazu byl výbor sestávající se z předsedy a z 16 členů, které volily okresní župy. Župa se mohla vytvořit v každém místě, kde bylo nejméně patnáct členů. Výbor byl volen na dobu jednoho roku. Členové svazu se dělili na řádné a mimořádné. Řádnými členy byli členové, kteří zaplatili vstupní poplatek a pravidelně platili příspěvky, mimořádnými členy ti, kteří odešli do výslužby. Základním

¹⁴² NA Praha. Ministerstvo vnitra – Nová registratura. Soupis spolkových spisů signatury D-3111 (=MV-NR), sign. 608, kart. 5088.

¹⁴³ *Zájmy finanční stráže* 1, 1921, s. 4.

¹⁴⁴ *Zájmy finanční stráže* 3, 1921, s. 33 – 35.

rozdílem mezi nimi byla možnost hlasování o svazovém majetku. O členství ve Svazu se mohl přihlásit každý příslušník pohraniční finanční stráže prostřednictvím příslušné župy, ta předala jeho žádost svazovému výboru a teprve ten mohl rozhodnout o této žádosti. Člen mohl být i odmítnut a to bez udání důvodu. Členství zanikalo buď dobrovolným vystoupením, úmrtím či vyloučením Svazu – tímto způsobem především z důvodů neplacení členských příspěvků.¹⁴⁵

Stanovy Svazu byly po dobu jeho fungování několikrát měněny. Např. 9. ledna 1921 valná hromada své stanovy rozšířila. V podrobnějším vysvětlení cílů Svazu nově uvádí zřízení podpůrných fondů. Namísto výboru, stojícího v čele Svazu, se objevilo představenstvo Svazu. Vedle předsedy tu nyní figurovali dva místopředsedové, dva pokladníci, tajemník, zapisovatel, redaktor a pět dalších členů představenstva. Jejich funkční období bylo stanoveno na dva roky, což byla i lhůta mezi jednotlivými sjezdy Svazu.

V roce 1922 měl Svaz více jak 4 400 členů. Je tedy jasné, že začal sdružovat opravdovou většinu příslušníků pohraniční finanční stráže. Roční členský příspěvek řádného člena byl stanoven na 60 korun, přispívajícího člena na 20 korun.¹⁴⁶ Výše bylo řečeno, že účelem spolku bylo mimo jiné zakládat podpůrné fondy. Ty byly skutečně založeny. Jmění podpůrného fondu se v roce 1942 rovnalo 250 tisícům korun.¹⁴⁷ Vedle podpůrného fondu byl zřízen fond Vzájemného pojištění členů Svazu. Principem přistoupení k tomuto pojištění byl počáteční vklad pět korun za každého člena. Za každý rok služby u finanční stráže zaplatil 10 korun. Nárok na vyplacení částky ztrácel každý, kdo ze vzájemného pojištění vystoupil, kdo byl však ze služby propuštěn a strávil v tomto podpůrném fondu alespoň tři roky, náležela mu adekvátní výplata podílu.¹⁴⁸ V roce 1942, kdy byl Svaz likvidován, činil základní kapitál vzájemného pojištění 194 tisíc korun. Pozůstalým po členovi vzájemného pojištění bylo vypláceno průměrně pět až sedm tisíc korun. Organizační jmění čítalo takřka 80 tisíc korun.¹⁴⁹

Svaz tedy fungoval po celé období první republiky. Přečkal i republiku druhou, přišlo však vládní nařízení č. 347 ze dne 14. srpna 1941. Na jeho základě byla tato organizace sloučena v Ústřední veřejných zaměstnanců.

Vedle Svazu pohraniční finanční stráže fungovala ještě jedna organizace slučující příslušníky finanční stráže. Jednalo se o *Říšský svaz úředníků pohraniční finanční stráže*.

¹⁴⁵ NA Praha, MV-NR, sign. 608, kart. 5088.

¹⁴⁶ *Tamtéž*.

¹⁴⁷ NA Praha, MV-NR, sign. 608, kart. 5088.

¹⁴⁸ *Naše pohraničí* 13, 1922, nečíslovaná příloha.

¹⁴⁹ NA Praha, MV-NR, sign. 608, kart. 5088.

Z názvu vyplývá, že Svaz sdružoval pouze úředníky finanční stráže. Sledoval vesměs stejné účely jako Svaz pohraniční finanční stráže. Logicky však vlivem početního stavu úředníků v rámci pohraniční finanční stráže neměl tak mohutnou členskou základnu. Vypovídá o tom jmění spolku, kterým Svaz disponoval v době svého dobrovolného rozpuštění v roce 1939. Jednalo se o necelých 10 000 korun. Ty byly věnovány Klárovu ústavu slepců a Deylovu ústavu pro slepce a mrzáčky. Jeho rozpuštění se nakonec protáhlo až do roku 1941.¹⁵⁰

¹⁵⁰ NA Praha, MV-NR, sign. 412, kart. 5070.

7. Kapitola

Finanční stráž ve východních Čechách

7. 1. Strážní služba

Podíváme-li se na mapu Čech, nebude žádnou novinkou ani překvapením, že jejich hranice jsou obklopeny hornatým terénem. Pro hranice východočeského regionu to platí taktéž. Nejvyšší pohoří Čech, Krkonoše, nebyly jediným pohořím, které by příslušníkům finanční stráže ztrpčovalo život. Žádné hory, tedy ani ty Orlické, pokud budeme hovořit o východu Čech konkrétně, nebyly totiž přínosem pro výkon služby financů. Fyzická námaha, způsobená především nedostatkem odpočinku – jak volna tak dovolené, musela zákonitě působit v hornatém terénu dvojnásob.

Služba příslušníka finanční stráže probíhala za každého počasí, ve dne i v noci. Byla to tedy služba velmi náročná, obzvláště na vrcholech těchto českých pohoří. Samotná ostraha hranic se měla konat ve výzbroji a to velmi obezřetně, ne mechanicky, aby nemohlo dojít k přelstění příslušníků stráže ze strany podloudníka. Pochůzky se měly vykonávat velmi pozvolným krokem a to tak, aby trasa, která se dá ujít za hodinu, trvala jeden a půl až dvě hodiny. Trasy se měly střídát, hlídka na nich měla zastavovat a naslouchat, ukryvat se, hledat stopy. Pochůzky se měly střídát s číhanými. Měly být vykonávány jak ve vlastním služebním obvodu, tak na křídlech sousedních obvodů.¹⁵¹

Každému oddělení byl vymezen určitý obvod ve kterém měla operovat. Oddělení potom disponovalo operačním plánem označovaným někdy jako operační skica, který byl přísně tajný. V něm byly zakresleny jak pochůzkové trasy, tak vytyčené důležité body, vhodné třeba k číhané. Plán měl být každé tři roky obnovován, v případě jeho odtajnění měl být vypracován nový okamžitě. Obvod každého oddělení byl rozdělen na několik úseků. Služba se rozepisovala jako bodová nebo úseková – rajónová. Bodová služba spočívala ve střežení určených vtipovaných bodů na pochůzkové trase. Po těch se hlídka pohybovala tak, aby v určitou dobu byla dosažitelná v určitém bodě. Byl to způsob strážní služby používaný už za Rakouska a samotným příslušníkům se zdál velmi strnulý. Množily se stížnosti proti zastaralosti tohoto systému výkonu služby. Pochopitelně, pašeráci byli poučení, stále vynalézavější a nebylo nic jednoduššího, než použít stezku, o které byli přesvědčeni, nebo snad i informováni, že je hlídkou finanční stráže v danou dobu nestřežená. Naproti tomu

¹⁵¹ VENCÁLEK, J. *Finanční universum*, s. 17.

úseková služba dávala finanční strážní větší volnost. Hlídka musela být dosažitelná v danou dobu pouze v kontrolních bodech. Úseková služba více odpovídala modernímu pojetí střežení hranic. Jako alternativa k bodové službě byla prvně zavedena na Slovensku.¹⁵²

Zadržení osob se mělo dít pokynem: „*Stůjte, (pohraniční) finanční stráž!*“ V případě okamžitého neuposlechnutí rozkazu se měl pokyn opakovat a to řečí v místě obvyklou. Vše se mělo dít ve vzdálenosti, ve které se dalo běžně dorozumět. Ve chvíli, kdy se osoba zastavila, měla se vyzvat, aby odložila všechny své věci, případně i zbraň či jiný nástroj použitelný k útoku. Se všemi věcmi měla podstoupit kontrolu. Hlídka měla vykonat osobní prohlídku, prohledat všechny věci i listiny. Pakliže bylo vše v pořádku, mohl příslušník finanční stráže zadrženou osobu propustit. Pakliže se osoba na pokyn nezastavila, bylo potřeba udělat vše pro její dopadení, případně i opatřit posilu k jejímu dopadení. Samotný útek totiž nasvědčoval o nekalých úmyslech dotyčné osoby. V případě, že finanční stráž zadržela podloudníka, měla ho předat příslušnému úřadu – okresnímu finančnímu ředitelství, soudu či politickému úřadu.¹⁵³

Správce oddělení měl za úkol rozepisovat služby příslušníků svého oddělení a hlídat jejich výkon, především zda jsou dodržovány služební hodiny, vydat služební rozkazy, měl provádět týdně alespoň čtyři hodiny školení příslušníků oddělení a dozírat na pořádek na oddělení.¹⁵⁴ Výše již bylo řečeno, že služební doba neměla překročit dobu deset hodin denně. O tom, jak byly služby rozepisovány, se však nemůžeme přesně přesvědčit. Nevyhoštěný vzpomíná, že jejich služba byla rozepisována ve třech směnách: od 20.00 do 4.00, od 4.00 do 12.00 a od 12.00. Jednalo se však o plod práce schopného správce oddělení.¹⁵⁵ Ve chvíli, kdy k nim na oddělení přišel jiný správce, rozepisoval služby nepravidelně, nezřídky „trhačky“. Ve chvíli, kdy se zdálo, že by příslušníci oddělení mohli mít hodiny přesloužené, zkracoval dle svého uvážení služby.¹⁵⁶ Můžeme se tedy domnívat, že služby neměly žádný přesně stanovený harmonogram. Příslušníci sloužili, jak bylo potřeba.

Kontrola oddělení spadala do kompetence inspektorátů a vrchních inspektorátů. V případě kontroly se inspektor zajímal primárně o uložení a aktuálnost operačních plánů. Další kontrola spočívala v tom, že podle operačního plánu šel zkontrolovat příslušnou hlídku. Mohl provádět také školení příslušníků oddělení, či jejich zběžné přezkoušení.¹⁵⁷

¹⁵² BENEŠ, J. *Finanční stráž*, s. 60.

¹⁵³ VENCÁLEK, J. *Finanční universum*, s. 17.

¹⁵⁴ *Tamtéž*, s. 20.

¹⁵⁵ NEVYHOŠTĚNÝ, J. *Financem*, s. 13 – 14.

¹⁵⁶ *Tamtéž*, s. 44.

¹⁵⁷ *Tamtéž*, s. 17 a 38 – 40.

Stravování jednotek nebylo řešeno. Každému zaměstnanci náležel stravovací paušál, ve své podstatě bylo jedno, jak si s těmito prostředky naložil. Neobvyklé nebylo stravování u někoho. Do početnějších oddělení mohla docházet kuchařka.

7. 2. Popis jednotlivých oddělení

Region východních Čech jsem vymezila pro tuto kapitolu vrchním inspektorátem Hradec Králové. Při popisu oddělení jsem postupovala geograficky od západu k východu. Struktura oddělení zůstala po celé sledované období téměř stejná. Mírně se měnil pouze rozsah inspektorátů, kterým se myslí jejich slučování a dělení. Mapa oddělení se měnila až v období po podepsání Mnichovské dohody a následných změn hranic.

Oddělení finanční stráže čítalo v průměru 3 – 7 příslušníků. Přestože již služební předpis z roku 1907 hovořil o tom, že příslušníci měli být převážně kasernováni, nebyla tato otázka příliš řešena. Převážná část oddělení i inspektorátů sídlila mimo státní budovy, které rozhodně neodpovídaly potřebám výkonu státní služby tak, jak bychom si to představovali dnes. Zázemí převážně tvořila jedna místnost pro kancelář, v zcela mimořádných případech nalezneme další místnosti, např. pro sklady. V situaci, kdy bylo společné sídlo inspektorátu i oddělení, byla určena jedna kancelář pro oba úřady. Ve východních Čechách se tato situace ukázala ve všech případech. Tato otázka nebyla taktéž řešena.

Složitá situace panovala v otázce dopravy, vzdálenost od nejbližšího dopravního prostředku, železnice, byla v některých místech až dvacet kilometrů. Problém byl i se školní docházkou dětí příslušníků stráže. Pro celé pohraničí je společná absence českých škol. I tímto problémem si můžeme vysvětlit časté změny působišť financů. Rostoucí děti, pro které financové vyžadovali českou školu.¹⁵⁸

7. 2. 1. Inspektorát Horní Rokytnice na Jizerou

Do služebního obvodu inspektorátu v Horní Rokytnici (dnes Rokytnice nad Jizerou), spadaly obvody tří oddělení finanční stráže: samotné oddělení Horní Rokytnice, Nového Světa a Rezku.

¹⁵⁸ Na jednoho ze svých kolegů, který kvůli šestileté dceři dceři změnil oddělení, vzpomíná i Nevyhoštěný ve svých vzpomínkách. NEVYHOŠTĚNÝ, J. *Financem*, s. 12 – 13.

Oddělení v Horní Rokytnici se nacházelo ve státní budově se čtyřmi místnostmi, přičemž pro oddělení i inspektorát fungovala jedna kancelář. V budově byl byt 1+1 pro správce oddělení inspektora II. třídy Hugo Formanna. Jednalo se o menší oddělení, maximální personální stav činil 6 osob. Výhodou byl přístup jak dopravní, tak poštovní. V místě se nacházela jednotřídní česká škola, trojtřídní německá.¹⁵⁹

Mapa č. 1, služební obvod inspektorátu FS Horní Rokytnice n. J. NA Praha, ZFŘ, kart. 13.

¹⁵⁹ NA Praha, ZFŘ, inv. č. 10, kn. Ia, s. 48.

Oddělení Rezek patřilo k menším oddělením s často střídajícím se osazenstvem. Maximální personální stav čítal tři osoby. Sídlo v pronajaté čtyřpokojové budově, která disponovala jednou místností pro svobodného příslušníka oddělení. V místě nebyl k dispozici ani poštovní úřad ani telegraf, za tímto účelem fungovala pošta ve Vítkovicích. Oddělení bylo vzdáleno šest kilometrů od nejbližší vlakové stanice – Hradská. Nejbližší obecné školy, německá i česká se nacházely též ve Vítkovicích.¹⁶⁰

Oddělení Nový Svět patřilo k již větším oddělením. Maximální personální stav čítal devět osob. Důvody můžeme spatřovat především v sídle celního úřadu. Jak víme, finanční stráž spolupůsobila při výkonech celní služby. Jeho obvod zaujímal více jak 12 km státní hranice. Oddělení sídlilo ve státní třípokojové budově, v té se nacházel byt pro správce oddělení. V místě byla česká škola i měšťanská, poštovní úřad byl nejbližší v Harrachově, stejně jako německá škola, ve vzdálenosti 2 km. Nejbližší vlaková stanice se nacházela 7 km daleko v Polubném u Rokytnice n. Jizerou.¹⁶¹

7. 2. 2. Inspektorát Špindlerův Mlýn

Jednalo se o velmi malý inspektorát, čítal pouze 2 oddělení. Samotné oddělení Špindlerův Mlýn a oddělení Lánov.

Oddělení a inspektorát ve Špindlerově Mlýně sídlil v jedné budově. Přestože se jednalo o inspektorát, maximální personální obsazení čítalo šest osob. Sídlo v pronajaté budově se třemi místnostmi. Nacházel se zde byt pro jednoho ženatého příslušníka oddělení. Služební obvod činil 14 km, ovšem pouze 176 m státní hranice. V místě byla pouze německá trojtřídní škola. Nejbližší česká škola i železniční stanice byla ve Vrchlabí, 16 km vzdáleném. Poštovní úřad byl přímo ve Špindlerově Mlýně.¹⁶²

Oddělení v Horním Lánově patřilo ke středním oddělením. Maximální personální obsazení bylo pět osob. Sídlo v pronajaté budově s pěti místnostmi. Byly zde dvě bytové jednotky. Německá škola byla v místě, nejbližší česká, stejně jako pošta a železniční stanice, se nacházela ve Vrchlabí vzdáleném 5 km.¹⁶³ V roce 1934 bylo toto oddělení přesunuto do od hranic ještě vzdálenějšího Vrchlabí.

¹⁶⁰ *Tamtéž*, s. 47.

¹⁶¹ *Tamtéž*, s. 49 a kart. 13, vymezení služebního obvodu Horní Rokytnice n. Jizerou, fol. 70. a 84.

¹⁶² NA Praha, ZFŘ, inv. č. 10, kn. Ia, s. 46 a kart. 13, fol. 130.

¹⁶³ NA Praha, ZFŘ, inv. č. 10, kn. Ia, s. 45 a kart. 13, fol. 131.

7. 2. 3. Inspektorát Maršov IV

Inspektorát Maršov patřil též k menším. Čítal čtyři oddělení, samotný Maršov, Horní Malou Úpu, Velkou Úpu a Albeřice.

Oddělení a inspektorát Maršov IV sídlil ve státní budově, která byla společnou pro inspektorát i oddělení. Maximální personální obsazení čítalo pět osob. V místě se nacházel poštovní úřad, německé školy – pětiletá i trojletá měšťanská, česká škola zde byla pouze jednotřídní. Nejbližší vlakové spojení bylo dostupné ve Svobodě nad Úpou vzdálené 4 km.¹⁶⁴

Oddělení v Horní Malé Úpě patřilo ke středně velkým. Maximální personální obsazení bylo pět osob. Oddělení sídlilo ve státní budově se šesti místnostmi. Byly zde dvě bytové jednotky, z čehož jedna pro ženatého a jedna pro svobodného příslušníka oddělení. Poštovní úřad sídlil v Dolní Malé Úpě, nejbližší železniční stanice se nacházela ve Svobodě nad Úpou vzdálené 19 km.¹⁶⁵

Oddělení ve Velké Úpě patřilo mezi personálně větší. Maximální osazení tu bylo sedmi pracovníky. Oddělení se nacházelo v pronajaté budově se šesti místnostmi. Dvě bytové jednotky byly určeny pro příslušníky oddělení. Poštovní úřad se nacházel v místě, nejbližší železniční stanice ve Svobodě nad Úpou.¹⁶⁶

Oddělení v Horních Albeřicích bylo středně velké. Maximální personální obsazení čítalo pět osob. Budova oddělení byla státní a poměrně velká. Měla devět místností, disponovala čtyřmi byty pro ženaté příslušníky – jednalo se tedy o exkluzivní příklad možnosti kasernace. Pošta se nacházela v Maršově, škola byla v Dolních Albeřicích trojletá německá. Nejbližší vlaková stanice se nacházela taktéž ve Svobodě nad Úpou.¹⁶⁷

7. 2. 4. Inspektorát Bernartice

Tento inspektorát patřil k poměrně velkým inspektorátům. Do jeho obvodu patřilo sedm oddělení finanční stráže: samotné oddělení Bernartice, Žacléř, Královec, Trutnov, Libava, Petříkovice a Chvaleč.

¹⁶⁴ NA Praha, ZFŘ, inv. č. 10, kn. Ia, s. 44.

¹⁶⁵ *Tamtéž*, s. 35.

¹⁶⁶ *Tamtéž*, s. 34.

¹⁶⁷ *Tamtéž*, s. 36.

Inspektorát a oddělení Bernartice sídlily v najaté budově o šesti místnostech. K dispozici tu byly dvě bytové jednotky. Přestože se jednalo o sídlo inspektorátu, maximální personál čítal pět osob. Nacházela se tu pětiletá německá obecná škola, poštovní úřad i železnice.¹⁶⁸

Oddělení Žaclěř patřilo ke středním oddělením. Maximální personální obsazení bylo šest osob. Sídlilo v pronajaté budově o pěti místnostech. Budova disponovala dvěma byty, jedním pro ženatého, druhým pro svobodného příslušníka oddělení. Občanská vybavenost tu byla takřka plná. Nacházela se tu čtyřtřídní obecná i měšťanská škola německá, trojtřídní obecná a trojtřídní škola česká. Poštovní úřad i vlaková stanice se nacházela přímo v místě.¹⁶⁹

Oddělení Königshan, tedy Královec patřilo k velkým oddělením. Ve své maximální obsazenosti čítalo dvanáct příslušníků. Důvod můžeme opět spatřovat v sídle celního úřadu. S ním sdílelo oddělení stejnou budovu. Ta byla státní o devíti místnostech. K dispozici tu byly čtyři bytové jednotky jak pro svobodné, tak pro ženaté příslušníky. V místě se nacházela trojtřídní obecná německá škola, poštovní úřad i vlakové nádraží.¹⁷⁰

Přestože hovoříme o oddělení Trutnov, které disponovalo v maximálním obsazení třemi příslušníky, existovalo oddělení v tomto místě pouze z důvodu sídla hlavního celního úřadu.¹⁷¹

Oddělení v Libavě patřilo k nejmenším. Disponovalo maximálně pracovníky. Sídlilo v pronajaté budově, která měla čtyři pokoje. Nacházela se zde jedna bytová jednotka. V místě byla pošta, železniční stanice i škola. Libavu bychom však na dnešní mapě nenašli. Jedná se o polskou Lubawku.¹⁷²

Oddělení Petřikovice sídlilo v najaté budově o šesti místnostech, k dispozici tu byly dvě bytové jednotky. Patřilo ke středně velkým oddělením, maximálně tu bylo pět příslušníků. Obecná německá škola se nacházela v místě, nejbližší školu českou bychom našli v Poříčí u Trutnova. Pošta byla v místě, nicméně k nejbližšímu telegrafu se muselo též do Poříčí. Železniční stanice se nacházela v místě.¹⁷³

Oddělení Chvaleč bylo středním oddělením s maximálně čtyřmi pracovníky. Sídlilo v pronajaté budově o sedmi místnostech. K dispozici tu byly tři bytové jednotky. V místě se nacházela trojtřídní obecná škola, pošta i železniční stanice.¹⁷⁴

¹⁶⁸ *Tamtéž*, s. 41.

¹⁶⁹ *Tamtéž*, s. 37.

¹⁷⁰ *Tamtéž*, s. 38.

¹⁷¹ *Tamtéž*, s. 39.

¹⁷² *Tamtéž*, s. 40.

¹⁷³ *Tamtéž*, s. 42.

¹⁷⁴ *Tamtéž*, s. 43.

7. 2. 5. Inspektorát Teplice nad Metují

Teplický inspektorát patřil mezi ty rozsahem průměrné. V jeho služebním obvodu působilo pět oddělení: Teplice nad Metují, Meziměstí, Zdoňov, Libné a Horní Adršpach.

Teplické oddělení bylo středně velké, s maximálně pěti zaměstnanci. Sídlo v pronajaté budově, která nedisponovala prostory pro ubytování příslušníků. Místo disponovalo poměrně širokou nabídkou škol. V místě se nacházel jak poštovní úřad, tak železniční stanice.¹⁷⁵

Oddělení v Meziměstí patřilo mezi středně velká oddělení. Maximální personální obsazení bylo šest pracovníků. Nacházel se zde celní úřad, původně se zde nacházel inspektorát, který byl přeložen do Teplic nad Metují. Oddělení sídlilo v pronajaté budově, která disponovala třemi bytovými jednotkami pro příslušníky oddělení. V místě se nacházela dvoutřídní česká a trojtřídní německá škola, stejně jako poštovní úřad i železniční stanice.¹⁷⁶

Oddělení Zdoňov patřilo mezi průměrně velké. Působilo zde maximálně pět zaměstnanců. O jeho sídle nemáme přesnější informace, vzhledem k záznamům o kasernaci příslušníků oddělení však můžeme říct, že se jednalo o objekt s možností ubytování příslušníků. V místě byla trojtřídní škola a poštovní úřad. Nejbližší železniční stanice byla ve 2 km vzdáleném Horním Adršpachu.¹⁷⁷

Oddělení v Libné patřilo k menším. Působili zde maximálně čtyři zaměstnanci. Sídlo v pronájmu. K dispozici tu byla pouze jedna místnost pro kancelář. V místě byla dvoutřídní škola a poštovní úřad. Nejbližší železniční stanice byla ve 4 km vzdáleném Horním Adršpachu.¹⁷⁸

Oddělení Horní Adršpach bylo menším až středním oddělením, které disponovalo čtyřmi až pěti zaměstnanci. Sídlo v pronajaté budově se čtyři místnostmi. Byla zde bytová jednotka pro svobodného i ženatého příslušníka oddělení. V místě se nacházela trojtřídní obecná škola, poštovní úřad i železniční stanice.¹⁷⁹

7. 2. 6. Inspektorát Broumov

Tento inspektorát patřil svým rozsahem k největším. Jeho služební obvod zahrnoval osm oddělení. Převzal působnost původního inspektorátu v Otovicích. V jeho obvodu byla tato

¹⁷⁵ *Tamtéž*, s. 30.

¹⁷⁶ *Tamtéž*, s. 29.

¹⁷⁷ *Tamtéž*, s. 31.

¹⁷⁸ *Tamtéž*, s. 32.

¹⁷⁹ *Tamtéž*, s. 33.

oddělení: Broumov, Božanov, Otovice, Střední, Šonov, Heřmánkovice, Ruprechtice a Střední Stěňava.

Oddělení v Broumově patřilo ke středně velkým oddělením. Zřízeno bylo v roce 1930. Sídli v pronajaté budově, která pravděpodobně nedisponovala žádnou možností ubytování svých příslušníků. Kancelář byla společná pro inspektorát i oddělení.¹⁸⁰

Oddělení v Božanově bylo středně velkým. Pracovalo zde okolo pěti příslušníků. Oddělení sídlilo v pronajaté budově, kde nebyly vyčleněny prostory pro ubytování příslušníků. V místě se nacházela trojtřídní obecná škola. Poštovní úřad byl v místě, nejbližší telegrafní stanice byla však v Broumově, stejně jako železniční stanice. Broumov se nacházel ve vzdálenosti osmi kilometrů.¹⁸¹

V Otovicích, původním sídle inspektorátu, který byl v roce 1930 přestěhován do Broumova, bylo poměrně velké oddělení. To disponovalo v nejvyšším stavu sedmi příslušníky. Vyšší početní stav můžeme spatřovat v sídle celního úřadu. Oddělení sídlilo ve státní budově, která disponovala dvěma bytovými jednotkami. V místě se nacházela trojtřídní obecná škola i železniční stanice. Nejbližší poštovní úřad byl ve Velké Vsi.¹⁸²

Ve Střední Stěňavě se nacházelo malé oddělení, které bylo zřízeno v roce 1924. Působili zde maximálně tři zaměstnanci. Oddělení zde působilo především kvůli sídlu celního úřadu, který zde byl založen již v roce 1889. Sídli v pronajaté budově, která disponovala dvěma byty pro ženaté příslušníky, jedním pro svobodného příslušníka. V místě se nacházela obecná škola, stejně jako poštovní úřad a železniční stanice.¹⁸³

Oddělení Šonov patřilo ke středně velkým oddělením, v maximálním personálním osazení zde působilo pět pracovníků. Oddělení sídlilo v pronajaté budově o šesti místnostech s dvěma bytovými jednotkami. V místě byla trojtřídní obecná škola, stejně jako poštovní úřad. Telegraf bychom našli ve Velké Vsi, nejbližší železniční stanici v Broumově 6 km vzdáleném.¹⁸⁴

Oddělení v Heřmánkovicích bylo středně velkým s maximálně pěti zaměstnanci. Sídli v soukromé budově, která nedisponovala prostory pro ubytování příslušníků oddělení. V místě se nacházela obecná německá škola, nejbližší česká byla v Broumově. Poštovní úřad sídlil, stejně jako železniční stanice, v Broumově – Olivětině 4 km daleko.¹⁸⁵

¹⁸⁰ NA Praha, ZFŘ, inv. č. 12, kn. IIa, s. 197.

¹⁸¹ *Tamtéž*, s. 22.

¹⁸² *Tamtéž*, s. 23.

¹⁸³ *Tamtéž*, s. 24.

¹⁸⁴ *Tamtéž*, s. 25.

¹⁸⁵ *Tamtéž*, s. 26.

Ruprechtické oddělení bylo spíše malým oddělením, s maximálně čtyřmi příslušníky. Jednalo se však o oddělení s poměrně dlouhou tradicí. Působilo zde již od roku 1840. Nacházelo se v pronajaté budově, která disponovala jednou malou bytovou jednotkou pro ženatého příslušníka oddělení. V místě byla trojtřídní obecná škola, nejbližší poštovní úřad i železniční zastávka se nacházely v Meziměstí vzdáleném jeden kilometr.¹⁸⁶

7. 2. 7. Inspektorát Hronov

Hronovský inspektorát patřil vymezením svého obvodu spíše k menším inspektorátům. Jeho obvod čítal čtyři oddělení: Hronov, Žďárky, Machov a Malou Čermnou. Jeho obvod zahrnoval přes 28 km státní hranice.

Oddělení v Hronově patřilo k velikostně středním. Personální stav činil maximálně 5 osob. Bylo mu přiděleno k ostraze 3, 5 km státní hranice. Oddělení i inspektorát sídlily v pronajaté budově o pěti místnostech, kde byla jedna místnost určena pro svobodného příslušníka oddělení a třípokojevý byt pro správce inspektorátu. V místě bychom našli poměrně široký výběr škol. Byl tu poštovní úřad i železniční stanice.¹⁸⁷

Oddělení v Malé Čermné patřilo k menším oddělením. Zřízeno bylo až v roce 1921. Našli bychom tu maximálně čtyři zaměstnance. Oddělení sídlilo v pronajaté budově, kde bychom našli prostory pouze pro kancelář oddělení. V místě byla pouze jednotřídní škola. Poštovní úřad i železniční stanice byly v šest kilometrů vzdáleném Hronově.¹⁸⁸

Oddělení ve Žďárcích disponovalo maximálně čtyřmi zaměstnanci. Přidělen mu byl však hraniční výsek čítající přes 9 km státních hranic. Tradice tohoto oddělení byla velká. Sídlilo v této obci již od roku 1843. Sídlilo ve státní budově o čtyřech místnostech. Tři místnosti byly určeny pro dva ženaté příslušníky oddělení. V místě byla trojtřídní obecná škola. Do Hronova, kde sídlil jak poštovní úřad, tak železniční stanice, to bylo čtyři kilometry.¹⁸⁹

Machovské oddělení patřilo ke středně velkým. Služební obvod zaujímal přes 11 km státní hranice. Nalezli bychom tu i šest pracovníků. Oddělení sídlilo v pronajaté budově o sedmi místnostech. K dispozici tu byly tři bytové jednotky, dvě pro svobodné, jedna pro ženatého

¹⁸⁶ *Tamtéž*, s. 27.

¹⁸⁷ NA Praha, ZFŘ, inv. č. 10, kn. Ia, s. 18 a kart. 13, fol. 171.

¹⁸⁸ NA Praha, ZFŘ, inv. č. 10, kn. Ia, s. 19.

¹⁸⁹ NA Praha, ZFŘ, inv. č. 10, kn. Ia, s. 20 a kart. 13, fol. 165.

příslušníka oddělení. V místě se nacházela obecná i měšťanská škola. Poštovní úřad byl též v obci. Nejbližší železniční stanice byla v šest kilometrů vzdálené Polici nad Metují.¹⁹⁰

7. 2. 8. Inspektorát Běloves

Obvod běloveského inspektorátu patřil taktéž k těm nejmenším. Zahrnoval pouze tři oddělení: Běloves, Českou Čermnou a Nový Hrádek.

Inspektorát a oddělení v Bělovsi však patřilo k největším ve sledovaném regionu. Našli bychom zde už ve dvacátých letech maximální personální obsazení devět pracovníků. Odpovídala tomu i budova. Oddělení sídlilo ve státní budově o čtrnácti místnostech, z nichž třináct bylo vyhrazeno pro kasernaci zaměstnanců. Dohromady zde bylo pět bytových jednotek. Místo bylo poměrně dobře disponováno i z hlediska školní docházky dětí. Od Náchoda, kde byl výběr škol poměrně široký, byla Běloves vzdálena dva kilometry. V Náchodě se nacházela i železniční stanice a poštovní úřad.¹⁹¹

Oddělení Nový Hrádek sídlilo v pronajaté budově, kde byla pouze kancelář oddělení. Patřilo ke středním až menším oddělením. Oddělení zde bylo zřízeno v roce 1913, namísto oddělení ve Sněžném. Maximálně tu byli zaměstnáni čtyři příslušníci. V obci se však nacházela pětiletá obecná a trojtřídní měšťanská škola. Poštovní úřad bychom našli také zde, ne však železniční stanici. Ta se nacházela ve vzdálenosti 11 km v Novém Městě nad Metují.¹⁹²

Oddělení v České Čermné patřilo ke středním oddělením. Sloužilo zde kolem pěti zaměstnanců. Sídlilo v pronajaté budově o šesti místnostech. Byly zde vyhrazeny dvě bytové jednotky pro příslušníky oddělení. V místě bychom našli dvoutřídní smíšenou školu. Pošta byla v místě. Nejbližší železniční stanici bychom hledali v 7 km vzdáleném Náchodě.¹⁹³

7. 2. 9. Inspektorát Olešnice

Olešnický inspektorát patřil k nejmenším. Jeho služební obvod zahrnovala pouze tři oddělení: samotná Olešnice, Deštné v Orlických horách a oddělení Sedloňov.

¹⁹⁰ NA Praha, ZFŘ, inv. č. 10, kn. Ia, s. 21 a kart. 13, fol. 181.

¹⁹¹ NA Praha, ZFŘ, inv. č. 10, kn. Ia, s. 17.

¹⁹² *Tamtéž*, s. 15.

¹⁹³ *Tamtéž*, s. 16.

Oddělení a inspektorát v Olešnici patřilo k větším. Početní stav se tu pohyboval kolem šesti pracovníků. Kancelář, společná pro oddělení i inspektorát sídlilo v pronajaté budově. Nebyly tu žádné prostory vhodné pro kasernaci příslušníků. V místě byla dvoutřídní česká škola, německá se zde nacházela i měšťanská. Poštovní úřad byl v místě. Nejbližší železniční stanici bychom hledali v Novém Městě nad Metují vzdáleném přes 22 km.¹⁹⁴

Oddělení v Deštné patřilo k menším. Početní stav se tu pohyboval kolem čtyř příslušníků stráže. Sídlilo v pronajaté budově, která disponovala dvěma bytovými jednotkami pro ženaté příslušníky oddělení. V místě bychom našli pouze německou trojtřídní školu. V místě se nacházel poštovní úřad. Problematická byla doprava. Nejbližší železniční stanici bychom našli v 24 km vzdáleném Novém Městě nad Metují.¹⁹⁵

7. 2. 10 Inspektorát Kunštát

Patřil ke středně velkým inspektorátům. Jeho obvod zahrnoval pět oddělení stráže: Kunštát, Bartošovice, Neratov, Novou Ves a Friedrichswald.

Oddělení a inspektorát v Kunštátu sídlilo ve státní budově, kde byla jedna kancelář vyhrazena jak pro oddělení, tak inspektorát. Byt pro jednoho ženatého zaměstnance byl v pronajaté budově. Oddělení patřilo ke středně velkým oddělením. Stav se tu pohyboval okolo šesti zaměstnanců. V místě se nacházela čtyřtřídní německá škola. V místě bychom našli poštovní úřad, za nejbližší železniční zastávkou bychom museli do Rokytnice či Žamberka.¹⁹⁶

Oddělení v Bartošovicích patřilo spíše k menším oddělením. Stav se tu pohyboval okolo čtyř pracovníků. Sídlilo ve státní budově o pěti místnostech. Byly zde vyčleněny dvě bytové jednotky, jedna pro svobodného příslušníka, třípokojový byt byl určen pro ženatého příslušníka. V místě byla česká jednotřídní a německá dvoutřídní škola. Nejbližší poštovní úřad se nacházel v Bartošovicích, železniční stanici bychom našli v 13 km vzdáleném Žamberku.¹⁹⁷

V Neratově u Rokytnice se nacházelo menší oddělení se stavem okolo čtyř pracovníků. Oddělení sídlilo v pronajaté budově se šesti místnostmi. Jedna bytová jednotka byla určena pro svobodného příslušníka oddělení, dvě jednotky pro ženaté příslušníky. V místě byla pouze

¹⁹⁴ *Tamtéž*, s. 14.

¹⁹⁵ *Tamtéž*, s. 13.

¹⁹⁶ *Tamtéž*, s. 12.

¹⁹⁷ *Tamtéž*, s. 8.

dvojtřídní německá škola. Nejbližší železniční stanice se nacházela 9 km daleko, v Rokytnici. Poštovní úřad se nacházel v místě.¹⁹⁸

Oddělení v Nové Vsi patřilo k menším. Stav se tu pohyboval okolo třech zaměstnanců. Sídliho v pronajaté budově o čtyřech místnostech. Budova disponovala jednou bytovou jednotkou určenou pro ženatého příslušníka oddělení. V místě se nacházela pouze jednotřídní německá škola. Poštovní úřad bychom našli v Kunštátě, nejbližší železniční stanici až v 21 km vzdálené Rokytnici.¹⁹⁹

7. 2. 11. Inspektorát Králíky

Inspektorát Králíky patřil ke středně velkým inspektorátům. Jeho obvod zasahoval šest oddělení finanční stráže: Králíky, Mezilesí, České Petrovice, Mladkov, Dolní Lipku a Prostřední Lipku. Jeho obvod měl přiděleno přes 33 km státní hranice.²⁰⁰

Oddělení a inspektorát Králíky patřilo ke středně velkým. Stav se tu pohyboval okolo šesti pracovníků. Oddělení nemělo ke střežení přidělenou státní hranici. Sídliho v pronajaté budově s pěti místnostmi. Nacházel se zde jeden byt o třech místnostech pro jednoho ženatého příslušníka. Místo disponovalo dvoutřídní školou českou a čtyřtřídní německou. Vedle toho tu fungovala státní průmyslová škola pro zpracování dřeva s německým vyučovacím jazykem. Poštovní úřad a stanice dráhy se nacházely v místě.²⁰¹

Oddělení v Dolní Lipce bylo z hlediska ostatních oddělení poměrně velké. Stav tu byl až šest pracovníků. Oddělení mělo k ostraze přidělenou hranici 7, 5 km dlouhou. Sídlo mělo ve státní budově o pěti místnostech, přičemž zde ubytování našli tři příslušníci – jeden svobodný a dva ženatí. V místě byla pouze jednotřídní německá škola, do české museli děti posílat do Králík. Poštovní úřad bychom našli také v Králíkách, železniční stanice byla přímo v místě.²⁰²

V Prostřední Lipce se nacházelo menší oddělení s maximálně čtyřmi pracovníky. Ve svém obvodu mělo oddělení přiděleno více jak 15 km dlouhý hraniční úsek. Sídliho ve státní budově, nacházely se tu dvě bytové jednotky pro dva svobodné příslušníky oddělení. V místě bychom našli pouze dvoutřídní německou školu. Do nejbližší české se muselo do Králík, kde

¹⁹⁸ *Tamtéž*, s. 10.

¹⁹⁹ *Tamtéž*, s. 11.

²⁰⁰ NA Praha, ZFŘ, kart. 13, fol. 212.

²⁰¹ NA Praha, ZFŘ, inv. č. 10, kn. Ia, s. 3 a kart. 13, fol. 206.

²⁰² NA Praha, ZFŘ, inv. č. 10, kn. Ia, s. 5 a kart. 13, fol. 204.

byl i nejbližší poštovní úřad. Nejbližší železniční stanicí byl Červený Potok, vzdálený tři km.²⁰³

Oddělení v Mezilesí patřilo k nejmenším. Umístěno bylo v nádražní budově a své opodstatnění mělo jen z důvodu sídla celního úřadu. Službu konalo výhradně zde. Nalezli bychom tu maximálně dva příslušníky, přesto se tu pro jednoho z nich našel byt.²⁰⁴

V Českých Petrovicích bychom našli středně velké oddělení s osazením kolem pěti pracovníků. Úsek oddělení zaujímal přes sedm kilometrů státní hranice. Oddělení sídlilo ve státní budově o sedmi místnostech. Dvě bytové jednotky zde byly určeny pro příslušníky oddělení. V místě byla pouze jednotřídní česká škola, do trojtřídní se muselo dojíždět do pět km vzdáleného Klášterce. Místo disponovalo i obecnou dvojtřídní německou školou. V místě nebyl ani poštovní úřad ani železniční stanice, oboje bychom našli nejbliž v 6 km vzdáleném Mladkově.²⁰⁵

Mladkovské oddělení bylo středně velké. Maximální personální osazení bylo šest příslušníků. Mělo přidělen tříkilometrový hraniční úsek. Oddělení sídlilo v pronajaté budově, která měla čtyři místnosti, z nichž tři byly určeny jako byt pro ženatého příslušníka oddělení. V místě se nacházela jednotřídní obecná škola česká a dvoutřídní německá. Místo disponovalo jak poštovním úřadem, tak železniční stanicí.²⁰⁶

7. 3. Celní úřady ve východních Čechách

Vzhledem k celnímu zákonu 114/1927 Sb. spolupůsobila finanční stráž při výkonu celní služby. O tom, jak měla tato služba vypadat a jaké kompetence financové měli, bylo již řečeno v páté kapitole. Nakonec chybí poukázat na sídla celních úřadů.

Ty se nacházely v: Novém Světě, Špindlerově Mlýně, Malé Úpě, Königshanu, Libavě, Petříkovicích u Chvalče, Zdoňově, Starostíně, Meziměstí, Janovicích, Cevicích, Střední Stěnavě, Božanově, Náchodě, Olešnici, Kunštátě, Bartošovicích, Mezilesí, Dolní Lipce.²⁰⁷

Patrné tedy je, že soustava oddělení korespondovala se soustavou celních úřadů.

²⁰³ NA Praha, ZFŘ, inv. č. 10, kn. Ia, s. 9 a kart. 13, fol. 201.

²⁰⁴ NA Praha, ZFŘ, inv. č. 10, kn. Ia, s. 4 a kart. 13, fol. 212.

²⁰⁵ NA Praha, ZFŘ, inv. č. 10, kn. Ia, s. 6 a kart. 13, fol. 210.

²⁰⁶ NA Praha, ZFŘ, inv. č. 10, kn. Ia, s. 7 a kart. 13, fol. 208.

²⁰⁷ Vyhláška MF č. 8524/28 ze dne 27. ledna, jíž se vyhláší seznam celních úřadů, uveřejněna ve VMF 2, 1928.

8. kapitola

Stráž obrany státu

8. 1. Nepříznivá mezinárodní situace

Nástupem Adolfa Hitlera k moci v sousedním Německu bylo jisté, že stará Evropa versailleského systému začala pozbývat své platnosti. Hitler se příliš netajil svými plány na znovudobytí velmocenského postavení Německa. I celoevropská politická situace mu nahrávala do karet. Strach ze šíření komunismu ze sovětského Ruska převažoval nad strachem z německé politiky. Ihned po svém nástupu začal spřádat plán pro znovuvybudování armády. Anglie se nechala ukolébat jeho slovy o míru a přátelství a apelovala na Francii, aby byla tolerantnější k německému réarmement. Už v lednu 1934 předal britský vyslanec Phipps Hitlerovi memorandum obsahující souhlas s 300 tisícovou německou armádou, jež mohla používat tanků do šesti tun. V únoru 1934 předložil Hitler reichswehru svou vizi armády. Ta měla být schopna do pěti let vést obrannou, do osmi let útočnou válku. Od února tak začala nová etapa německého zbrojení.²⁰⁸

16. března 1935 vyhlásila německá armáda všeobecnou brannou povinnost a plán výstavby armády o dvanácti sborových velitelstvích a 36 divizích. Evropa počínala mít nově rozložené síly.

Československo představovalo pro Německo „vřed“ střední Evropy a „hnízdo židovsko-emigrantských podvrátů nového Německa“. Německo počítalo s eventualitou německo – francouzského konfliktu a proto Československo budilo respekt jako potencionální francouzský pomocník. Vyslanec Mastný informoval Prahu již v lednu 1935, že Československo figuruje jako oběť německé agrese číslo jedna, společně se Sovětským svazem. Od tohoto roku můžeme datovat i zvýšený zpravodajský nápor proti ČSR. Existence těchto zpráv potvrzovala otevřený nepřátelský vztah nacistického režimu k ČSR. Závažnost tohoto problému byla potvrzována vzrůstající militarizací Německa a donutilo československé velení, aby v hodnocení největšího nepřítele Československa vystřídalo Maďarsko Německem.²⁰⁹

Po vyhlášení branné povinnosti v Německu očekávala ČSR reakci západních velmocí. Velká Británie odeslala ještě v březnu protestní nótu do Berlína, zároveň ale připustilo

²⁰⁸ KVAČEK, Robert. *Nad Evropou zataženo: Československo a Evropa 1933 – 1937*. Praha, 1966. s. 75 – 76.

²⁰⁹ *Tamtéž*, s. 113 – 115.

dvoustranná jednání o budoucím vývoji. Obnovení branné moci odsoudily též Francie a Itálie. Vyjasnila to konference ve Strese konaná v dubnu téhož roku. Odsouzení však bylo ve svých důsledcích pouhým cárem papíru. 18. června došlo k námořní dohodě mezi Německem a Velkou Británií. Jednalo se o první legalizaci německého zbrojení. Dohoda ukázala, že pro dodržování Versailleské smlouvy nejsou již ani její tvůrci.

Na jiném světovém konci, zahájila 2. října Mussoliniho Itálie útok na Etiopii. Měsíce předem Itálie sondovala názory na tento možný útok. Mezi státy, které sledovaly pečlivě přípravy na tuto agresi bylo i Československo. To čekalo na reakci Společnosti národů. Na akceschopnosti ženevské organizace byla závislá hodnota československých zahraničních smluv (např. se SSSR, Francií, ale i připravovaný Dunajský pakt). 7. října konstatovala Rada Spojených národů, že Itálie porušila závazky vyplývající hned z několika článků Paktu SN. Jednotliví členové SN se nedokázali domluvit na společném postupu proti Mussolinimu. Přijaté sankce – embargo na dovoz zbraní, protiitalská finanční opatření, nebyly důsledně dodržovány. Československý tisk zdůrazňoval možnost paralely v budoucnosti. Itálie toužící po svém místě na slunci, Německo po lebensraum.

Další velkou ránou na mezinárodní scéně, dokonce snad můžeme říct, že tou největší, bylo obsazení demilitarizovaného území Porýní německou armádou. Tato oblast zůstávala politicky mementem versailleské porážky Německa. Navíc toto území komplikovalo vojenskou situaci Německa, protože mohlo napomoci vojenskému zásahu Francie ve prospěch jejích spojenců. Prakticky se tedy jednalo o případné vojenské akce jak v západní tak střední, ale i východní Evropě.²¹⁰

Přípravy k obsazení začaly vznikat již v polovině roku 1935, ale brzdila je nejistota z možných důsledků anulace Locarnské smlouvy. Argument, který však Německo hodlalo v případě potřeby použít bylo uzavření francouzsko-ruského paktu, o kterém tvrdilo, že už jím byla tato smlouva porušena.

Francie, která postupně získávala informace o možném vstupu německých jednotek na toto území, nebyla však ve svém postoji nejen pevná, ale můžeme říct, že i liknavá. Samostatnou odpověď na tuto situaci jí umožňoval samotný Rýnský pakt, na který však rezignovala. Přesto mělo německé vojenské velení velký strach z možné francouzské protiakce. V případě vojenského zákroku se měly německé jednotky okamžitě stáhnout. Malou jistotu Německu dával postoj Itálie, která se zaručila, že tuto situaci řešit nebude, i postoj Velké Británie, pro kterou v daném momentě nepředstavovalo Porýní svou ožehavostí problém číslo jedna.

²¹⁰ *Tamtéž*, s. 208 – 210.

Tak překročilo 30 000 mužů v ranních hodinách 7. března 1936 hranice demilitarizované zóny v Porýní. Zároveň si ministr zahraničí Neurath pozval diplomatické zástupce signatářů Locarnské smlouvy a oznámil jim její vypovězení.

Francie řešila situaci pouze na úrovni SN, neodhodlala se ke kroku, který by zastrašil Německo, tedy k vyslání vlastní armády na toto území, přestože měla informace o tom, že německá armáda měla pokyny ke stažení armády v případě francouzského zásahu. V tomto postoji hrálo velkou roli přecenění vlastní Maginotovy linie, za kterou se mohla obranně schovat, i pramalá starost o středo- a východoevropské spojení. Intervence československého vyslance Osuského v Paříži, který argumentoval tím, že pouhé odvolání vůči SN nevyřeší nic a Francie tak dává Německu možnost opevnit své západní hranice, zůstala nevyslyšena.²¹¹ Ve stejném duchu hovořil později i generální tajemník francouzského ministerstva zahraničí A. Léger. Tvrdil, že ve chvíli dokončení výstavby opevnění na hranicích Německa, Francie a Belgie bude vytvořena čínská zeď kolem Evropy. Francie a Británie budou odděleny od střední Evropy a všechny státy střední a východní Evropy budou vydány na milost a nemilost Německu.²¹² Patrné tedy bylo, že hranice v budoucnu respektovány být nemusí.

8. 2. Domácí situace

Ovšem ani domácí situace nebyla příznivá. Přestože byla ČSR budována jako národní stát národa československého, zajišťovala všechna občanská a demokratická práva všem jedincům. Neuznávala ovšem kolektivní práva minorit. Tato otázka nikdy nespadla z jednacích stolů, v akutní míře se však objevila ihned po odstartování světové hospodářské krize. Ta dolehla na celé Československo v míře větší než v mnohých jiných evropských státech. Dříve, než se však dostala do vnitrozemí, zaútočila na pohraničí. Ze strany německého obyvatelstva pohraničí se tak strhla lavina výčitek vůči českému státu, který vidělo jako viníka, který nedokáže účinně pomoci tuto krizi řešit. V důsledku krize se tak opět vynořila jak národnostní, tak jazyková otázka. V květnu 1930 se začaly v Praze a poté i jiných městech promítat německé filmy v původním znění, což vyvolalo bouře a demonstrace v řadách českých nacionalistů. Tento postoj vedl nakonec k bojkotu těchto filmů. Konflikt sice byl formálně zlikvidován již v polovině listopadu, nicméně měl přesto široký dopad.

²¹¹ *Tamtéž*, s. 213 – 219.

²¹² KLÍMEK, A. *Velké dějiny, Svazek XIV*, s. 407.

Nacionalisté, jak čeští tak němečtí se bouřili dál. V Německu se vyzývalo k bojkotu českého zboží, což uvážíme-li, že Německo bylo největším obchodním partnerem ČSR a připočteme-li hospodářskou krizi, bylo situací značně nepříjemnou. V německých řadách se prvně ve velké míře vyrojil pojem Sudety.

Počátkem roku 1933, kdy krize vrcholila, byl v ČSR téměř jeden milion nezaměstnaných. Téměř polovina však pocházela právě z území Sudet. Navíc se ukázalo, že mezi lety 1921 – 1930 odešlo ze státních služeb na 33 tisíc Němců, zatímco v nich bylo nově zaměstnáno 41 tisíc Čechů.²¹³ Stejně tak si Němci stěžovali, že v letech 1918 – 1934 zaniklo v sudetoněmeckém prostoru 4 111 provozů, zatímco jich ve stejném období vzniklo na ostatním území ČSR 4 552 nových.²¹⁴

Vedle toho začaly v českém pohraničí působit odezvy německého vývoje. Mezi německým obyvatelstvem začala sílit strana DNSAP, která očividně sympatizovala s NSDAP. Strana začala požadovat sudetoněmecký sněm, zřízení úřadu zemského prezidenta a uznání hlavního města Sudet.²¹⁵ Disponovala dvěma křídly strany – radikálním a umírněným. Strana se kvůli své orientaci stále více potácela na hranici jejího úředního rozpuštění. Při jednáních o jejím dalším směřování došlo ke kompromisu mezi oběma křídly. Hlavním manévrem mělo být spojení alespoň většiny, když ne všech německých stran, s odvoláním na to, že jsou stranou nejsilnější, tudíž by k jejímu rozpuštění nemohlo dojít. K dohodě mezi německými stranami však nedošlo. DNSAP nakonec v říjnu 1933 zastavila svou činnost sama. O den tak zabránila úřednímu rozpuštění své strany. To přišlo s odůvodněním, že programově ohrožuje bezpečnost a integritu země.²¹⁶

V červenci 1933 vystoupila do popředí osobnost Konráda Henleina. 30. září 1933 oznámil vznik Sudetendeutsche Heimatfront (SHF). Hnutí se představilo jako republika přátelská fronta, udržující tradici německé kultury. Distancovala se od DNSAP, přestože prakticky převzala základnu této strany.²¹⁷ Krátce před volbami 1935 změnila SHF svůj název na Sudetendeutsche Partei (dále jen SdP). Uvažovalo se i o rozpuštění této strany, proti tomu se však postavili českoslovenští agráři s odůvodněním, že by se politický vývoj v Sudetech stal nepředvídatelným.²¹⁸

Výsledek voleb do poslanecké sněmovny dne 19. května 1935 znamenal šok. Ve státě prohlášeném za jednonárodní zvítězila strana německé národnostní menšiny s jedním a

²¹³ *Tamtéž*, s. 66 – 77.

²¹⁴ *Tamtéž*, s. 122.

²¹⁵ *Tamtéž*, s. 124.

²¹⁶ *Tamtéž*, s. 262 – 266.

²¹⁷ *Tamtéž*, s. 267.

²¹⁸ *Tamtéž*, s. 308 – 310.

čtvrt milionem voličů. Jednalo se tedy o více jak 15% hlasů. Přesto získali o mandát víc agráři s 1, 18 miliony hlasy, kterým pomohl přepočítání hlasů stran, které ve volbách neuspěly.²¹⁹

Sudetoněmecká strana volila od tohoto roku novou taktiku, především intenzivní propagandu do ciziny, přesvědčující o utiskování německého národa Čechy. Tak se sudetská otázka dostávala pomalu na mezinárodní fórum.²²⁰

Vidíme tedy, že jak situace mezinárodní, tak domácí se již od počátku 30. let nevyvíjela pro ČSR příznivě. Bylo tedy potřeba udělat několik kroků k ochraně a obraně republiky.

8. 3. Vytvoření stráže obrany státu

Československo v této napjaté situaci začalo pociťovat, že by mělo začít pracovat na své obraně. V žádném případě nepočítalo s konfliktem útočným. Jednalo se o konflikt obranný. V případě vypuknutí války se předpokládalo, že nedojde k jejímu tradičnímu vypovězení, ale k bleskovému útoku. Československý generální štáb předpokládal, že snahou každého potenciálního útočníka bude napadení komunikačních tepen a mobilizačních středisek v celé délce státního území a to za účelem znemožnění či alespoň ztížení provedení mobilizace.

Provedení klasických mobilizačních kroků, jako vyhlášení mimořádných poměrů, následné ostrahy a krytu hranic jednotlivými bezpečnostními sbory a konečně všeobecné mobilizace, by bylo příliš zdlouhavé. Padlo tedy rozhodnutí, které mělo zajistit státní hranice již v mírovém období, přičemž jejich zajištěním se rozumělo jejich trvalé střežení a zároveň přijetí souboru opatření, pomocí kterých se mohl útočníkovi klást odpor při jeho vniku na československé státní území.²²¹

13. března 1936 byl vládnou projednán a v květnu schválen zákon na obranu státu s platností od 23. června 1936. Obranou státu se rozuměla veškerá opatření, ať vojenská či jiná, která mají za účel čelit jakémukoliv ohrožení státní svrchovanosti, samostatnosti, celistvosti, územní jednotnosti, demokratické republikánské formy a bezpečnosti ČSR. Samozřejmě narazil na prudký odpor menšin.²²² Do stejné doby spadá i vznik dalších opatření.

²¹⁹ *Tamtéž*, s. 313.

²²⁰ *Tamtéž*, s. 443.

²²¹ LÁŠEK, Radan. *Jednotka určení SOS: díl první*. Praha, 2006. s. 7.

²²² *Tamtéž*, s. 422.

Padlo rozhodnutí, že by Československo mělo přistoupit k výstavbě opevnění. První zmínku lze nalézt už v roce 1933. V roce 1935 byly ustanoveny Rada pro opevňování a Ředitelství opevňovacích prací. Definitivní návrh podoby opevnění spatřil světlo světa na jaře 1936, v červnu byl schválen.²²³ Vidíme tedy, že rok 1936 můžeme označit jako první krizový, kde se urychlila veškerá rozhodnutí a byla co nejdříve realizována. Další opatření následovalo.

O funkci finanční stráže coby ostrahy hranic v mírovém období již bylo pojednáno výše. Jednalo se prakticky o jediný sbor trvale střežící státní hranici.

Už v roce 1926 padly úvahy, že by státní hranice mohlo střežit výhradně četnictvo. Počátkem roku 1926 se na ministerstvu vnitra (dále jen MV) uskutečnila porada o možnostech převzetí úkolů finanční stráže četnictvem. Nadšeno z tohoto návrhu bylo především ministerstvo národní obrany (dále jen MNO). Přesto byly tyto návrhy smeteny ze stolu, především samotným četnictvem. Znamenalo by to komplikace pro četnický sbor i značný počet legislativních změn. MNO pak alespoň vypracovalo plán na součinnost četnictva a armády. Ještě ten samý rok byl plán přijat. Předpis, kterým došlo k této dohodě, vyšel pod názvem G-IX-3. Hlavní úloha v tomto předpisu při ostraze hranic připadla armádě. Četnictvo bylo povinno plnit úkoly svěřené mu od vojenských velitelství. Četnické stanice rozmístěné do 25 kilometrů vzdušnou čarou od státní hranice se označovaly jako pohraniční četnické stanice. Ostrahu hranic měla provádět pouze část osazenstva těchto hranic. Tito četníci se nazývali jako četničtí hraničáři a tvořili tzv. pohraniční četnické hlídky.²²⁴

V roce 1931 byl schválen obdobný plán platný pro finanční stráž, předpis G-IX-6. Zástupci MNO se domnívali, že tyto sbory však stále nebudou schopny zabezpečit důkladné střežení hranic jak z hlediska svých prostředků, tak z hlediska organizačního. Z tohoto důvodu měla být zformována nová bezpečnostní složka. Na přelomu let 1935 a 1936 navrhovalo MNO, aby vznikl nový bezpečnostní sbor, který by vznikl sloučením četnictva, finanční stráže a státní policie. Vyřešil by se tím problém podřízenosti různým ministerstvům. MV a MF však poukazovala na odlišnost výkonu služby a povinností jednotlivých sborů.²²⁵

Na konci dubna 1936 se z iniciativy ministerstva národní obrany konala pracovní porada, které se zúčastnili i zástupci MF a MV. Hlavním tématem byla koncepce nového sboru –

²²³ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky (1918-1938): Díl třetí O přežití a život (1936-1938)*. Praha, 2003. S. 456 - 462.

²²⁴ BENEŠ, J. *Finanční stráž*, s. 11 – 12.

²²⁵ *Tamtéž*, s. 16. Navíc už v září 1933 začaly vznikat v pohraničí četnické pohotovostní oddíly. V roce 1933 jich vzniklo prvních deset, ale ještě do konce tohoto samého roku se počítalo s vytvořením dalších oddílů. Počet oddílů rostl i v dalších letech. Poté, co byla ustanovena SOS, byly oddíly začleněny do jejích struktur. Postupně se stěhovaly do sídel praporů SOS a tvořila většinou dispoziční zálohu velitele praporu SOS. *Tamtéž*, s. 42.

Stráž obrany státu, SOS, někdy též jako StOS. Nový sbor měl být tvořen stávajícími státními zaměstnanci výše zmíněných resortů – četnictva a finanční stráže, posílen mohl být o další způsobilé zástupce státních zaměstnanců.

Nová složka měla být v mírovém stavu podřízena politickým úřadům, tedy okresním úřadům a ministerstvu vnitra. Vyhlášením ostrahy hranic či v případě mobilizace měla přejít do kompetence armády. Příslušníci tohoto sboru měli v době míru nadále vykonávat svou resortní službu, současně ale plnit úkoly SOS. Stráž měla být organizována po vzoru četnictva, ale měla jí být dány stejné prostředky jako pravidelnému vojsku.

V květnu 1936 podalo MV první návrh osnovy vládního nařízení o SOS. Na ten však námitkami reagovalo MF. Ministerstvu se nelíbilo, že osoba, která obdrží zevní označení své příslušnosti k SOS bude podléhat vojenskému trestnímu zákonu, vojenskému služebnímu řádu a velitelům SOS a to ve věcech výcviku, kázně a kontrolní služby. Vidělo v tom praktické rozdělení finanční stráže na dvě části. Toto rozdělení mohlo dle ministerstva vést k nepříznivé diferenciaci zaměstnanců, které mohlo mít škodlivý vliv i na kázeň sboru finanční stráže jako celku. Ministerstvo si však bylo dobře vědomo toho, že platy zaměstnanců finanční stráže značně pokulhávaly za platy četnictva. Finanční stráž se tak mohla domáhat výhod složek lépe placených. Po několika pozměňovacích návrzích a dalších připomínkách byl vznik SOS uzákoněn 23. října 1936.²²⁶ Směrnicí pro vznik SOS bylo Vládní nařízení č. 270/1936 Sb., jejíž platnost započala k 31. říjnu téhož roku.²²⁷

Nařízení definovalo úkoly SOS. Primárně šlo o ochranu neporušitelnosti státních hranic a nedotknutelnosti státního území a spolupůsobení při ochraně veřejného pořádku, klidu a bezpečnosti. Mohla však být pověřena i prováděním jiných úkolů souvisejících s výše popsávanými, např. prováděním úkolů celní správy.²²⁸

Stráž se měla skládat z příslušníků:

- četnictva
- policejních strážních sborů
- obecní stráže bezpečnosti
- vojenských osob
- finanční stráže
- osob majících postavení jiné veřejné stráže, jiných zaměstnanců státu, ústavů, podniků a fondů státních nebo státem spravovaných a zaměstnanců

²²⁶ *Tamtéž*, s. 7-12.

²²⁷ Vládní nařízení č. 270/1936 Sb. ze dne 23. října 1936 o strážní obrany státu.

²²⁸ *Tamtéž*, § 1 - 2.

veřejnoprávních korporací, ústavů podniků a fondů, ať ve služebním poměru veřejnoprávním či soukromoprávním, pokud byli podle svého služebního poměru určeni k výkonu strážní, policejní nebo podobné služby.

Pozdější praxe ovšem vypadala jinak, do stráže byli nasazeni především příslušníci finanční stráže, četnictva a armády. Počet příslušníků stráže mělo určit ministerstvo vnitra po dohodě s ministerstvy obrany a financí.

Příslušníci stráže byli podřízeni politickým úřadům, v nejvyšší instanci pak MV, ve věcech týkajících se výcviku, vyučování, kázně a kontroly služby svým velitelům. Při výkonu služby podléhali vojenským trestním zákonům a soudům.²²⁹ Zákon dále definoval možnosti použití zbraní:

- a) při nutné obraně, při které hrozila smrt samotnému příslušníkovi či jiné osobě,
- b) při odvrácení útoku na střežený objekt, či zamezení útěku pachatele, který poškodil nebo ohrozil střežený objekt a kterého se nedalo zadržet jiným způsobem,
- c) při zamezení útěku nebezpečného zločince, který se nedal zadržet jiným způsobem a zamezení útěku podezřele se chovající osoby, opět ovšem za předpokladu, že se nedali zadržet jiným způsobem

Při výkonu služby mohli příslušníci stráže žádat součinnost každého orgánu služby veřejné – civilní úřady, jiné strážní sbory, starosty či velitele vojenských úřadů.²³⁰

Každý příslušník stráže byl povinen vykonat přísahu ve znění: *„Přisahám při všem, co jest mi svaté, a v plné shodě se svým svědomím a přesvědčením, že budu poslušen presidenta a vlády republiky Československé a všech svých velitelů a představených; přísahám, že budu bez odmluvy plniti jejich nařízení vždy a všude, i v nebezpečí, bez váhání a odporu, že svůj útvar neopustím, ale i život svůj ochotně dám na ochranu vlasti a za její svobodu; přísahám, že budu své druhy milovati, k nim věrně státi, v nebezpečí je neopustím, ale až do konce s nimi budu bojovati, jak mi káže mužná čest a vědomí povinností občanských. Tak přísahám.“*²³¹

16. listopadu 1936 zaslalo ministerstvo vnitra oběžník zemským, okresním, státním policejním úřadům a zemským četnickým velitelstvím, který se týkal organizace Stráže obrany státu. Jeho platnost nastala 18. listopadem 1936.

Stanovil to, že úkoly stráže lze provádět pouze v úzké spolupráci s vojenskou správou. Úkoly branné moci měly vejít ve známost přiděleným důstojníkům vojska a jen ti tedy mohli správně stanovit konkrétní úkoly stráže v jednotlivých obvodech. Organizační řád vysvětloval

²²⁹ *Tamtéž*, § 3 - 4.

²³⁰ *Tamtéž*, § 5.

²³¹ *Tamtéž*, § 7.

a doplňoval jednotlivé paragrafy vládního nařízení č. 270/1936 Sb. Stanovil, za jakých podmínek lze vykonávat jednotlivé úkoly. Např. zajištění chodu výkonu celní služby se týkalo stráže zejména za účelem toho, aby příslušníci finanční stráže mohli být vycvičeni a vyškoleni ke službě ve Stráži obrany státu.²³²

Organizace stráže neměla být provedena najednou. Celé území Československé republiky bylo rozděleno na 38 politickosprávních obvodů a v každém z nich měl být formován prapor nové bezpečnostní složky.²³³ Řád však stanovil, že prapory nebudou v danou chvíli postaveny v obvodech Praha, Poděbrady, Pardubice, Tábor, Plzeň, Brno, Kroměříž, Hranice.²³⁴ Jednalo se ve všech případech o vnitrozemské obvody a v roce 1936 se nezdálo prioritou jejich zřízení. Z těchto osmi vnitrozemských praporů byl nakonec v roce 1937 postaven pouze prapor Praha.²³⁵ Pro účel této práce jsou zásadními prapory Rychnov nad Kněžnou a Jičín.

Za příslušníky stráže měli být prozatím určeni pouze příslušníci četnictva, policejních strážních sborů, finanční stráže a osoby vojenské. Při jejich výběru měl být brán zřetel i na státní spolehlivost jejich rodin. Příslušníci finanční stráže měli být určeni za příslušníky SOS pouze se souhlasem úředníka MF, osoby vojenské se souhlasem armádního důstojníka.

Příslušník stráže byl jmenován dekretem, jehož vzory (A pro resortní zaměstnance, B pro ostatní zaměstnance) byly připojeny k organizačnímu řádu. Služební přísaha měla být vykonána do rukou orgánu, který měl určit hlavní politický úřad – v praxi především u hlavních politických úřadů či u služebního úřadu dané osoby.

Organizační řád podrobněji rozebral úkoly stráže. Stráž měla za úkol:

1. provádět trvalé střežení státních hranic a tvořit první sled, hájící státní hranice při nepřátelských nájezdech a přepadech,
2. vykonávat zpravodajskou službu a podávat hlášení,
3. střežit vojenské objekty a jiné objekty, které mělo určit příslušné vojenské velitelství,
4. připravit vojenskou obranu státních hranic a spolupracovat na přípravách při ničení a zatarasování komunikací,

²³² SokA Rychnov nad Kněžnou. Okresní úřad Rychnov nad Kněžnou (= OÚ RnK), inv. č. 2299, k. 1785 Organizační řád Stráže obrany státu

²³³ LÁŠEK, R. *Jednotka*, s. 12 – 13. Měly být zřízeny tyto prapory: 1. Rychnov nad Kněžnou, 2. Jičín, 3. Liberec, 4. Litoměřice, 5. Most, 6. Kadaň, 7. Falknov nad Ohří (Sokolov), 8. Stříbro, 9. Domažlice, 10. Strakonice, 11. České Budějovice, 12. Jindřichův Hradec, 13. Praha, 14. Poděbrady, 15. Pardubice, 16. Tábor, 17. Plzeň, 18. Brno, 19. Moravské Budějovice, 20. Znojmo, 21. Hodonín, 22. Kroměříž, 23. Hranice, 24. Moravská Ostrava, 25. Bruntál, 26. Šumperk, 27. Bratislava, 28. Nové Zámky, 29. Levice, 30. Lučenec, 31. Rimavská Sobota, 32. Košice, 33. Michlovce, 34. Spišská Nová Ves, 35. Liptovský Mikuláš, 36. Žilina, 37. Užhorod, 38. Chust.

²³⁴ *Organizační řád*.

²³⁵ LÁŠEK, R. *Jednotka*, s. 13.

5. tvořit asistenční oddíly, které měly být k dispozici politickým nebo státním policejním úřadům za účelem ochrany veřejného pořádku, klidu a bezpečnosti.²³⁶

Stráž, jak bylo výše řečeno, byla rozčleněna územně na obvody. Příslušníci v jednom obvodě tvořili prapor stráže. Prapory se dále dělily na roty, čtyři, družstva. Toto rozčlenění spadalo pod pravomoc velitele praporu. Nejvyšším velitelstvím stráže bylo určeno MV. Zemským velitelstvím se stal zemský úřad, okresním velitelstvím hlavní politický úřad, velitele praporu ustanovovalo okresní velitelství stráže. Veliteli praporu se měli stát vojenští důstojníci.²³⁷

V říjnu 1937 vyšel služební předpis společný pro československou brannou moc a Stráž obrany státu, předpis G-XI-2 *Stráž obrany státu v zajištění hranic*. Vyšel nákladem MV, vytisknut byl v tiskárně MNO. Jednalo se o tajný předpis, přičemž i korespondence jeho se týkající, byla tajná. Každý výtisk byl číslovaný a jejich evidenci vedla příslušná ministerstva, jejich ztráta se hlásila též neprodleně daným ministerstvům.²³⁸

Základní zásadou zajištění hranic bylo zamezit nepříteli proniknout přes hranice či bráněné pásmo, pronikl-li by, alespoň zadržet jeho postup. Nuté bylo konat průzkumnou činnost, tedy vyhledávat zprávy o vojenských opatřeních v sousedním státě, zvláště tedy v pohraničním pásmu.²³⁹ Na druhou stranu bylo nezbytné zamezit zpravodajské činnosti nepřítele. Stráž měla plnit tyto úkoly v míru trvalým a souvislým střežením hranic, střežením objektů určených k obraně a přípravou pro boj v pohraničí. V případě nebezpečí měl být okamžitě vzbuzen poplach. Kde to dovolila situace, měla být ve služebnách jednotlivých složek zřízena stálá telefonní služba, aby byl zaručen rychlý přenos hlášení a rozkazů. Měla následovat rychlá pohotovost všech jednotek stráže. Pohotovost měla nastat buď rozkazem, který mělo obdržet okresní velitelství stráže od svých nadřízených velitelství nebo automaticky. Druhý případ měl nastat v případě, že by byly hranice státu překročeny cizími ozbrojenými skupinami nebo jednotkami se zřejmým nepřátelským úmyslem, nebo pokud by byly zjištěny známky ukazující na možnost náhlého bezprostředně hrozícího napadení hranic. Předpis počítal i s variantou vnitřních nepokojů v pohraničí, které mohly být vyvolány a živeny ze sousedního státu. V tomto případě mělo též dojít k pohotovosti a k uzavření státních hranic, aby se zabránilo nekontrolovatelnému přechodu osob a dovozu prostředků k živení nepokojů.²⁴⁰

²³⁶ *Organizační řád.*

²³⁷ *Tamtéž.*

²³⁸ SokA Rychnov nad Kněžnou, OÚ RnK, inv. č. 2299, k. 1785. Předpis G-XI-2 *Stráž obrany státu v zajištění hranic*, s. 5-6.

²³⁹ *Tamtéž*, s. 8.

²⁴⁰ *Předpis G-XI-2*, s. 8-12.

Každý prapor měl vypracován svůj bojový plán. Ten vypracovával velitel praporu stráže pro všechny jednotky stráže a to podle požadavku příslušného velitelského sboru. Úkoly mělo obdržet každé družstvo zvláště, pouze v případě, kde spolupracovala družstva na stejném úkolu, měl dané úkoly obdržet velitel čety. Úkol jednotky měl obsahovat nařízení o tom, co má jednotka vykonat po vyhlášení pohotovosti a to před svým odchodem na bojové stanoviště.

Jednotka měla:

- zatarasit komunikace v obvodu jejího mírového stanoviště,
- provést přípravné práce pro ničení komunikací a pro přerušení slaboproudých a silnoproudých vedení
- uvést v činnost lehká opevnění, rozumělo se tím jejich obsazení, opatření zbraněmi, jejich obranu či jen střežení.

Úkol měl stanovit bojové stanoviště a způsob vedení boje. S tímto úkolem měl seznámit velitel praporu velitele dotyčné jednoty a jeho zástupce a to pouze ústně, o údajích sousední jednotky stráže měl sdělit pouze to nejpotřebnější. Provedení příslušného úkolu, nutno podotknout, že každá jednotka měla dostat pouze jediný, mělo být předem nacvičeno při taktickém výcviku stráže a to nejvýše v rámci čety.²⁴¹

Pro doplnění jednotek stráže měly být evidovány osoby vojenské zálohy. K jejich evidenci sloužily evidenční listy, které mělo obdržet okresní velitelství stráže, předávalo je velitelům družstev. Tyto zálohy však musely splňovat určité podmínky. Osoby neměly být starší padesáti let (pokud nechtěly být ponechány v záloze déle), neměly být důstojníky v záloze či aspiranty na důstojníky v záloze, pokud možno měly být vycvičeny v střelbě z lehkého nebo těžkého kulometu. Při jejich výběru měl být brán zřetel na to, aby se dokázaly nejdéle do dvou hodin dostavit na určené stanoviště a samozřejmě se mělo jednat o osoby plně státně spolehlivé. Výběr osoby vojenské zálohy musel být ještě schválen doplňovacím okresním velitelstvím.²⁴²

Příslušníci stráže měli konat službu ve stráži ve svém služebním oděvu, který měl být v případě pohotovosti opatřen odznakem stráže. Kompletní oděv zahrnoval čepici, blůzu, plášť, kalhoty, ovinovačky, dva nákrčníky, dvě košile, dvoje podvlékačky, dva páry ponožek, břišní pás, boty a rukavice. Výstroj se skládala z tlumoku, brašny, jídelního nádobí, polní lahve, opasku, závěsníku na bodák, zápisníku, řemenu k pušce, píšťalky, lopatky, stanového dílce, příkrývky, obvazu a svítilny se záložní baterií. Oděv vojenských posil měl být uložen

²⁴¹ *Tamtéž*, s. 14-16.

²⁴² *Tamtéž*, s. 16-20.

přímo u jednotlivých družstev. Výzbroj jednotek měla být uložena přímo u družstev stráže, ovšem vyjma ručních granátů, ženijní munice, pistolových raket. Tato výzbroj měla být uložena u nejbližší vojenské jednotky, která byla zařízena pro uložení trhavin.²⁴³

Služební předpis dále řešil i otázku stravování jednotek stráže. Způsob, jakým se měly jednotky stravovat samozřejmě závisel na místních poměrech a podmínkách. Měl být zvolen takový způsob stravování, aby jednotku rušil co nejméně ve volném působení. Předpis počítal s možnostmi nákupu hotových pokrmů u obyvatelstva, nákupu surových potravin a přípravy u nejbližšího prvku stráže či přímo na bojovém stanovišti, stravováním u vojenského oddílu, pokud se nacházel v blízkosti, v poslední řadě i s dodávkou surovin od vojenských oddílů. Mezi výbavu stráže patřily i dvě záložní dávky potravin. Každá obsahovala 200 gramů sucharů, jednu masovou konzervu a dvě kávové kozervy po 40 gramech. V případě, že byla alespoň jedna dávka záložních potravin spotřebována, mělo být ihned zažádáno o novou.²⁴⁴

Příloha 2 předpisu G-XI-2, *Vedení boje v pohraničí*, byla vyjímatelná a byla určena k přenosu na bojové stanoviště. Stanovovala přesné náležitosti podoby rozkazu velitele praporu, určeného pro velitele jednotek. Rozkaz měl obsahovat nařízení: o zatarasení komunikací v obvodu mírového stanoviště, eventuálně o obsazení lehkých opevnění, přerušení drátových vedení, nařízení o způsobu, jakým bude doplněna výstroj jednotky a o cestě k a na bojové stanoviště. Druhá část rozkazu měla být věnována záležitostem týkajícím se příchodu na bojové stanoviště. Rozkaz měl upozornit na směry a přístupy výhodné pro nepřítele, informovat o úkolech jednotky, o sousedních jednotkách, dále měl obsahovat nařízení o palbě, hlášeních, o způsobu ústupu. Důležité byly záležitosti týkající se místa zásobování a údajů o místě, kam se měli odesílat ranění.²⁴⁵

V poslední řadě stanovil předpis otázku zpravodajství. K úspěšnému vykonávání zpravodajské služby byla třeba dokonalá znalost situace v přilehlém pohraničí, znalost průběhu státních hranic a hraničních přechodů a samozřejmě i znalost místních poměrů – to znamená složení pohraničního obyvatelstva, jeho spolehlivosti. Zpravodajská činnost měla být vykonávána v součinnosti s jinými jednotkami a orgány – s celními úřady, pasovou kontrolou, s personálem státních lesů a statků, s místními orgány a úřady. Jako zdroje zpráv měli příslušníci stráže využívat:

- vlastního pozorování
- informací od uprchlíků ze sousedního státu

²⁴³ *Tamtéž*, s. 22-23 + Příloha 3 předpisu G-XI-2.

²⁴⁴ *Tamtéž*, s. 32-33 + Příloha 3 předpisu G-XI-2.

²⁴⁵ Příloha 2 předpisu G-XI-2, s. 5- 6.

- informací od obyvatel vracejících se do Československa
- informací od vlastního pohraničního obyvatelstva
- sledování cizího tisku a rozhlasu
- odposlechy telefonních hovorů na linkách vedoucích přes hranice.
- informace od zajatců, došlo-li by k boji.

Stráž měla získávat informace o postupném zesilování a zostřování pohraniční kontroly, o uzavírání pohraničních přechodů, o vojenském zajištění hranic, o případných vpádech na československé státní území, o činnosti nepřátelského letectva v pohraničí, o přípravách k mobilizaci či o jejím provádění, ale i o případné proválečné náladě u sousedního obyvatelstva.²⁴⁶

Základním prvkem stráže mělo být tedy družstvo. To se mělo skládat ze třinácti mužů, v praxi ale byla stavěna družstva daleko silnější. Pro jejich formování totiž na rozdíl od armády nebyla dána struktura tabulkovými stavy. Jednotlivé prapory se lišily jak svými počty, tak organizačně. Počty jednotek stráže ovlivňovala šířka střeženého úseku, charakter terénu, počet a druh komunikací i národnostní složení obyvatelstva v blízkosti hranic.

Početní stavy praporů stráže se pohybovaly od 400 do 2 000 mužů. V březnu 1937 bylo k dispozici 15 000 příslušníků četnictva a 6 000 příslušníků finanční stráže. V příhraničním pásmu však bylo k dispozici 8 000 mužů, 3 000 četníků a 5 000 mužů finanční stráže. Při celkovém obvodu státní hranice o délce více jak 4 000 km a za předpokladu, že by každý kilometr hranice střežil jeden muž konající osmihodinovou službu, nehledě na to, že s přihlédnutím k terénu a místním poměrům bylo často třeba tuto síť ještě zhusit, chybělo strážní asi 6 000 mužů. Ministerstvo vnitra žádalo o zvýšení stavu četnictva o 4 000 mužů a ministerstvo financí o zvýšení početního stavu finanční stráže o 2 000 mužů, přičemž tito muži měli být nasazeni v pohraničí. Počty stráže se však nepodařilo do nasazení stráže v roce 1938 plně navýšit a tak byli v akutních případech nasazováni do praporů stráže vojáci prezenční služby.²⁴⁷ To byly následně v akci ony vojenské posily.

Přestože resortní příslušníci stráže absolvovali prezenční vojenskou službu, část z nich měla mnoho bojových zkušeností z bojišť 1. světové války (výše již bylo zmíněno, že příslušníci finanční stráže byli z velké části složeni z bývalých legionářů), nová bezpečnostní složka si vyžadovala speciální výcvik. Jeho předmětem bylo hlavně zacházení s přidělenými zbraněmi a taktické použití všech moderních bojových prostředků používaných

²⁴⁶ *Tamtéž*, s. 20-25.

²⁴⁷ LÁŠEK, R. *Jednotka*, s. 15 – 16.

jak samotnými jednotkami, tak nepřitelem. Strážci museli projít výcvikem skládajícím se z náročného střeleckého výcviku a výcviku ve vrhu ostrými granáty.

Kurz se konal v Liberci, v rámci jednoho turnusu bylo cvičeno kolem 35 mužů. Nejprve byly organizovány výcviky instruktorů SOS – velitelů četnických stanic a správců oddělení finanční stráže, jednalo se o třítydenní kurzy probíhající v březnu a dubnu 1937, následoval třítydenní květnový kurz velitelů jednotek, od června do prosince téhož roku probíhaly čtrnáctidenní kurzy řadových příslušníků. Na kurz měli být povolávání nejprve příslušníci z pohraničí, kurz neměl v žádném případě narušit chod jejich resortní služby. Z oddělení finanční stráže tak byl povoláván zpravidla jen jeden příslušník financů. Kde byla oddělení o počtu minimálně deseti zaměstnanců, byli povoláni i dva.

V rámci kruzů byl prováděn praktický výcvik, teoretický výcvik, výcvik ve střelbě a výcvik specialistů. Celý praktický výcvik byl zakončen cvičením v taktických svazcích čet či rot. Za rok 1937 se podařilo vycvičit 16 110 stálých příslušníků stráže, z toho 4 454 příslušníků finanční stráže. (Instruktorského kurzu se zúčastnilo 608 mužů, velitelského 497 mužů a kurzu strážců 3 349 mužů.)²⁴⁸

8. 4. Stupňující se napětí

V únoru 1937 se konal v Ústí nad Labem sjezd SdP. Henlein zde hovořil o tom, že SdP je jedinou mluvčí sudetských Němců. Strana chtěla předložit návrhy několika zákonů, které se daly shrnout do třech bodů: ochrana německé domoviny a národních hranic, uznání národní samosprávy pro všechny národnosti v ČSR a odčinění křivd spáchaných na československých Němcích od vzniku státu. 2. března Henlein prvně žádal pro sudetské Němce územní autonomii a právní subjektivitu s jednotným zastoupením.²⁴⁹

Úspěšně pak pokračoval ve své propagandistické kampani především v Británii. V říjnu v Londýně hovořil o tom, že si nyní přes devadesát procent sudetských Němců přeje kompletní absorpci Německem, on je však jen bojovníkem za pouhou autonomii v rámci ČSR.²⁵⁰

V říjnu se měl v Teplicích konat krajský sněm SdP. Ten byl zakázán a místo něj pořádala SdP shromáždění ve zdejším divadle. Tam došlo ke konfliktu, ze kterého se vzájemně obviňovaly obě strany. Figuroval v něm i K. H. Frank, který byl napaden českým policistou.

²⁴⁸ *Tamtéž*, s. 27 – 33.

²⁴⁹ KLIMEK, A. *Velké dějiny, Svazek XIV.*, s. 476.

²⁵⁰ *Tamtéž*, s. 486 – 487.

Incident vyvolal další, které pokračovaly až do večera. Henlein označil tyto události za přelomové.²⁵¹

V listopadu napsal obsáhlé memorandum o situaci v Čechách, které adresoval vůdci. Podle něj se ukázalo, že řešení sudetoněmecké otázky je myslitelné již jen ze strany Říše. Pokračoval pak, že navenek sice uznává československý stát, vnitřně si však nepřejí nic jiného, než začlenění celého prostoru Čech a Moravy do Říše. Předal tak vlastně politiku SdP do rukou Hitlera.²⁵²

Adolf Hitler zatím jednal 19. listopadu s lordem Halifaxem, budoucím ministrem zahraničí, který přislíbil, že nebude zasahovat do operací ve střední Evropě, pokud budou prováděny mírovými prostředky.²⁵³

8. 5. Kritický rok 1938

Přišel kritický rok 1938. Napjatá situace byla zřetelná i v sousedním Rakousku. 12. února předložil Hitler rakouskému kancléři Kurtu von Schuschniggovi požadavky na propuštění zatčených rakouských nacistů, jmenování nacistického ministra bezpečnosti a jiné. Prostě požadavky, které by vedly k nacizaci této země. 20. února 1938 pronesl Hitler projev, ve kterém vyhlásil, že se hodlá postarat o ochranu práv Němců v Rakousku i Československu, že je odhodlán osvobodit deset milionů Němců, žijících za hranicemi státu. Jednalo se o výraznou provokaci, kterou předseda vlády Milan Hodža označil jako vměšování do vnitřních záležitostí Československa.²⁵⁴

V podobném postavení bylo v tu chvíli i Rakousko. Kancléř Schuchnigg se pokusil zachránit nezávislost své země svoláním plebiscitu o dalších osudech Rakouska na 13. března. Německo však 11. března odevzdalo kancléři ultimátum s příkazem, aby odvolal plebiscit a do šesti hodin odstoupil. Ještě ten samý večer podal Schuchnigg demisi.

12. a 13. března začaly Rakousko okupovat německé ozbrojené síly. 13. března bylo prohlášeno za součást Německa.²⁵⁵ Během jednoho dne tak zmizel z mapy světa jeden stát, což byla záležitost pro Československo alarmující.

28. března přijal Hitler v Berlíně Henleina s Frankem na poradě, které se účastnili i Ribbentrop a Hess. Vůdce zde oznámil, že hodlá v krátké době vyřešit československý

²⁵¹ *Tamtéž*, s. 490 – 491.

²⁵² KÁRNÍK, Z. *České země*, s. 88 – 89.

²⁵³ *Tamtéž*, s. 90.

²⁵⁴ *Tamtéž*, s. 502 – 503.

²⁵⁵ KLÍMEK, A. *Velké dějiny, Svazek XIV.*, s. 517 – 518.

problém. Henleina instruoval, aby byly ze strany SdP kladeny požadavky nepřijatelné ze strany československé vlády.

Proces sjednocování všech sudetských Němců pod křídly SdP lavinově pokračoval po anšlusu Rakouska. Žít jako nenacista v sudetských okresech bylo hrdinstvím. Přinášelo to propuštění ze zaměstnání, separaci a urážky rodiny, pronásledování dětí ve škole, společenské vytěšňování, bojkot v obchodech, někdy i fyzické napadání. Zatímco měla SdP v lednu 1938 přibližně 542 tisíc členů, v dubnu jich měla více jak milion.²⁵⁶

Československá vláda se pokusila uspokojit české Němce vypracováním tzv. národnostního statutu, který měl sjednocovat a soustředit všechny zákony týkající se menšin. Jednalo se hlavně o zabránění denacionalizace, řešení otázek minoritních škol, doplnění jazykového zákona, proporcionální podíl menšin na státním rozpočtu, národnostní kvóty pro státní zaměstnance. To však v danou chvíli již nepostačovalo, SdP chtěla úplnou samosprávu minorit. 24. dubna předložil Henlein na sjezdu v Karlových Varech soubor požadavků, které vyšly do historie ve známost jako karlovarské body. Byly koncipovány přesně dle úmluvy Hitler – Henlein. Jednalo se o neuskutečnitelné požadavky pro československý stát. Jejich splněním by vznikl vlastně stát ve státě. Žádal:

- rovnoprávnost a rovnost pro německou národnostní skupiny,
- uznání za právní osobnost,
- uznání a zabezpečení německého sídelního území,
- samosprávu pro všechny oblasti veřejného života,
- odstranění bezpráví a kompenzaci škod za újmy způsobené od vzniku ČSR,
- přiznání k německému světovému názoru,
- německé veřejné zaměstnance na německém území.

Tyto požadavky vedly k ještě užšímu sjednocení německého obyvatelstva.²⁵⁷

Československo se zatím dostávalo do stále většího vleku cizí diplomacie. 7. května předali ministru zahraničí Kroftovi zástupci Francie a Velké Británie své vyjádření, které hovořilo o tom, že v případě válečného konfliktu nemůže Británie přijít republice na pomoc a přispění Francie a SSSR by stejně nezabránilo Němcům v obsazení ČSR. Proto republika musí přistoupit na co nejrozsáhlejší ústupky Němcům, opustit představu národního státu československého a přesně v tomto smyslu zahájit jednání s Henleinem.

Jednání mezi československou vládou a SdP byla zahájena 13. května. Československá strana operovala hlavně dopracováním národnostního statutu. 19. května schválila vláda jeho

²⁵⁶ *Tamtéž*, s. 525 – 528.

²⁵⁷ *Tamtéž*, s. 541 – 544.

první verzi, nicméně k definitivním jednáním však neměla připraveno prakticky nic.²⁵⁸ To už ale pomalu začínalo být pozdě. Na dny 22. a 29. května byly vypsány obecní volby.

8. 6. Květnové nasazení Stráže obrany státu

20. května přišlo na zpravodajské oddělení hlavního štábu brzy ráno hlášení jednoho z agentů, které obsáhle informovalo o přesunech řady německých jednotek směrem k čs. hranicím.²⁵⁹ Nabízela se paralela s počátkem okupace Rakouska. Hlavní štáb čsl. armády požadoval od vlády souhlas s mobilizací pěti ročníků zálohy, souhlas byl dán pouze s nástupm jednoho ročníku zálohy a pěti ročníků specialistů k technickým jednotkám a souhlas se zajištěním hranic. Hlavní štáb vyhlásil velitelskou a zpravodajskou pohotovost. Zpravodajská pohotovost znamenala pro jednotky SOS zintenzivnění jejich zpravodajské činnosti a snadnou dosažitelnost velitelů jednotek. To znamenalo, že velitelé jednotek měli být ve služební době v kanceláři, mimo službu se zdržovat doma. Na mírových stanovištích jednotek SOS měla být u telefonu zřízena stálá služba. Služební občůzky se měly omezit na minimum, pokud to situace umožňovala, měly se konat v blízkosti služeben, aby byli příslušníci jednotek SOS snadno dosažitelní.²⁶⁰ Ostraha hranic vypukla vyhlášením hesla „Proveďte Zborov 25“. Velitelé oddělení finanční stráže i četnických stanic se dozvěděli až po otevření důvěrných materiálů, co je vůbec tímto heslem myšleno.²⁶¹ Tím došlo prvně k faktickému nasazení jednotek SOS.

Ostraha začala platit desátou hodinou večerní, s posledním hlavním politickým úřadem bylo navázáno spojení do půl jedné ráno následujícího dne. U praporu Rychnov nad Kněžnou byla pohotovost vyhlášena během 75 minut. Samotný nástup jednotek probíhal hned v noci, různila se ovšem doba dosažení stanovišť jednotlivých družstev. V prostoru Mladé Buky na Trutnovsku hlásily první jednotky SOS zaujetí postavení již ve třičtvrtě na dvě v noci.²⁶² Ve východních Čechách zaujaly postavení nejdéle jednotky sloužící na hřebenech Krkonoš. Ty zaujaly postavení až okolo sedmé hodiny ranní. Komplikace přišly v podobě nepříznivého počasí. I v tuto téměř letní dobu zůstávala na hřebenech nejvyššího českého pohoří bezmála

²⁵⁸ *Tamtéž*, s. 550 – 555.

²⁵⁹ *Tamtéž*, s. 557 – 558.

²⁶⁰ BENEŠ, J. *Stráž*, s. 106.

²⁶¹ HOLUB, O. *Stůj! Finanční stráž*, s. 65 – 66.

²⁶² HOLUB, Ota. *Krkonoše 1938: Vojensko politická situace v Krkonoších a jejich podhůří*. Hradec Králové, 1966. s. 13.

metrová sněhová pokrývka. Přesto byl celý úsek Krkonoš schopen do 18 hodin od vyhlášení ostřahy odrazit nápor nepřítelů.²⁶³

Komentováno nezůstalo pozorování německého obyvatelstva. V prvních měsících roku 1938 získala totiž SdP na Trutnovsku značné pozice. V čistě německých okresech jako bylo Vrchlabí, Hostinné, Maršov, byla většina německého obyvatelstva buď aktivně činná v SdP nebo jí alespoň podporovala. Silné pozice měla i v samotném Trutnově a na Žacléřsku. Jediný soudní okres, který byl v tomto regionu převážně český, byl okres Úpice.

Sympatie se tu dávaly okatě najevo módou bílých punčoch i nošením dirndlů. Symboly hákových křížů se objevovaly vyryté i ve sněhu, často v okolí četnických stanic, celnic i jiných úřadů.²⁶⁴ Odbojná nálada německého obyvatelstva však vzala rychle po obsazení hranic za své. Zmizely všechny znaky činnosti SdP i symboly nacistické ideologie. Ze sudetských Němců se téměř okamžitě stali loajální občané ČSR, kteří prý najednou hovořili ochotně i česky.²⁶⁵

Přestože ještě v květnu nedošlo k závažnějším incidentům, byla to zkouška SOS, která upozornila na nedostatky v organizaci a materiálním zajištění. V některých oblastech byl značně pociťován nedostatek vojenského vybavení. Jeden z pamětníků vzpomínal na svou službu v družstvu SOS v Horní Malé Úpě: „*Měli jsme jediný stejnokroj a všechno jsme v něm museli vydržet. Neměli jsme se kde usušit, spali jsme v boudě z chvojí u hranic.*“ Situaci potvrzoval i příslušník družstva SOS Ružová hora: „*Naše výzbroj byla naprosto nedostatečná – na 19 mužů jsme měli dva stanové dílce, každý měl přikrývku. Na stromy jsme uvázali stanové dílce a pod nimi jsme se ukryli.*“²⁶⁶

O jednotvárnosti života na hranicích však nemohla být řeč. Většinu času věnovaly jednotky opevňování svých svěřených úseků. Mnoho času trávily též výcvikem – cvičilo se zaujímání obranných postavení, střídání jednotek, výcvik ve zbraních.²⁶⁷

Je třeba však zmínit jednu alespoň částečně úsměvnou historku. Družstvo SOS v Horním Adršpachu, složené z příslušníků finanční stráže, si v létě vyrobilo dřevěný kanón. Příslušníky SdP ovšem vystrašil jako opravdová zbraň. Stížnost podali i probíhající Runcimanově misi o tom, jak jsou sudetští Němci ohrožováni těžkými palebnými zbraněmi.²⁶⁸ Je tedy patrné, že příslušníci SOS neztráceli humor a nadsázku ani v těžších časech.

²⁶³ HOLUB, O. *Krkonoše*, s. 14.

²⁶⁴ *Tamtéž*, s. 11 – 12.

²⁶⁵ *Tamtéž*, s. 14.

²⁶⁶ *Tamtéž*, s. 16.

²⁶⁷ *Tamtéž*, s. 15.

²⁶⁸ HOLUB, O. *Stůj! Finanční stráž*, s. 107.

Celkově nastoupilo při tzv. květnové mobilizaci do bojové pohotovosti 27 710 příslušníků SOS, v praporu Rychnov nad Kněžnou 787 a v praporu Jičín 1455 příslušníků.²⁶⁹ Pohotovost byla ukončena na hranicích s Německem 13. června o půlnoci.²⁷⁰ Její zrušení však bylo avizováno již dopředu. Už 1. června zaslalo ministerstvo národní obrany rozkaz, který byl jednotlivým okresním úřadům a policejním ředitelstvím zprostředkován MV 4. června. Odchod z bojového stanoviště se měl dít nenápadně a časově tak, aby se do cílového stanoviště dorazilo v noci. Vojenským posilám se měla odebrat výstroj a dekret o členství v SOS. Bojový plán vypracovaný podle předpisu G-XI-2 měl zůstat v platnost, k jeho úpravě mělo dojít pouze tam, kde se ukázaly nedostatky bojového stanoviště, či došlo k jeho částečnému prozrazení.²⁷¹

Periodika však činnost SOS nereflektovala. Zajímavou ukázkou toho, jak se její činnost schovala pod mimořádná armádní opatření můžeme vidět na příkladu periodika *Naše hranice*. Přestože jeho redakce sídlila v Trutnově, dozvíme se o 21. květnu pouze toto: „*Jaké překvapení dostalo se pohraničním Němcům, když 21. května v časných ranních hodinách místo vojska z říše objevili se tu ukáznění, pohotová a ke všemu odhodlaní vojáci naší republiky. [...] 21. květen postavil na naše hranice tvrdou obranu ke všemu odhodlaného vojska, provázeného sympatiemi a nadšením lidu. [...] Vycítili jsme, že v první řadě je nutno spoléhat na sebe, poznali jsme jasně, že v naší armádě, dnes i cizinou obdivované, je nejsilnější zabezpečení naší svobody.*“²⁷² Redakcí, která sídlila pouhých pár kilometrů od míst, kde přímo operoval prapor SOS Jičín, zůstal prapor absolutně nepovšimnut, nerozeznán od běžné armády.

2. července přestala SOS podléhat vojenskému velení, přešla zpět pod kontrolu MV. Postupně byly propouštěny vojenské posily a na hranicích tak zůstali pouze rezortní příslušníci SOS v pozorovacím sledu, především pak příslušníci finanční stráže, protože i četnictvo bylo postupně stahováno zpět na četnické stanice. Na nejohroženější úsek hranic byly posílány výměnou za četnictvo vojenské posily z řad vojáků prezenční vojenské služby. Pro příslušníky finanční stráže začala být tato hraniční pohotovost vyčerpávající. Jejich denní cyklus se točil následovně: 8 hodin služby, 8 hodin pohotovosti a 8 hodin odpočinku.²⁷³

²⁶⁹ BENEŠ, J. *Stráž*, s. 121.

²⁷⁰ LÁŠEK, R. *Jednotka*, s. 76-81.

²⁷¹ SOkA Rychnov nad Kněžnou. OÚ RnK, inv. č. 2299, k. 1785. Rozkaz ministerstva vnitra ze dne 4. června 1938.

²⁷² *Naše hranice*, 5 – 6, 1938.

²⁷³ LÁŠEK, R. *Jednotka*, s. 82 – 83.

8. 7. Příklad organizace praporu SOS - Rychnov nad Kněžnou

Prapor Rychnov nad Kněžnou zaujímal obvody soudních okresů Hradec Králové, Lanškroun, Nové Město nad Metují, Rychnov nad Kněžnou.²⁷⁴ Skládal se ze tří rot: 1. Nové Město nad Metují, 2. Rychnov nad Kněžnou, 3. Žamberk. 1. rota čítala sedm čet, 2. rota šest čet a jedno samostatné družstvo, 3. rota čtyři čty.²⁷⁵

Do čela tohoto praporu byl 1. prosince 1936 postaven major Kynych. Jeho stručný životopis nám může ukázat, že se jednalo o typického armádního představitele první republiky s ještě typičtějším kariérním dovršením po skončení války.

František Kynych se narodil 29. prosince 1893 v Nové Pace. V roce 1914 nastoupil prezenční vojenskou službu a v roce 1915 byl odvelen do Srbska, kde byl zraněn. Po ukončení léčby byl odvolán na ruskou frontu, kde byl zajat. Vstoupil do legií, zúčastnil se zborovské bitvy. V roce 1919 absolvoval důstojnickou školu, v roce 1921 byl povýšen na kapitána, v roce 1931 na majora. Zúčastnil se aktivně odboje v řadách Obrany národa, v roce 1940 byl gestapem zatčen. Následkem krutých výslechů byl převezen do hradecké nemocnice, po doléčení byl propuštěn, před další vlnou zatýkání utekl na Českomoravskou vrchovinu, kde dále organizoval činnost ON. Tam byl podruhé gestapem zatčen, od ledna 1943 byl vězněn v Litoměřicích, pro přípravu velezrady byl odsouzen na šest let do káznice. Trest si odpykával v káznici Gräfentonna, která byla v dubnu 1945 osvobozena americkou armádou. V srpnu 1945 byl jmenován pobočником náčelníka hlavního štábu div. gen. Bohumila Bočka. Byl povýšen na podplukovníka s platností k roku 1938, v roce 1946 dokonce na plukovníka s pořadím od roku 1941. Po únorovém převratu ho stihl osud jako mnohé jiné. Zastával několik nepříliš významných armádních funkcí, v listopadu 1950 byl povolán na dovolenou s plným platem, ale k 1. lednu 1951 přišlo rozhodnutí trvalé výslužby. Od února 1951 byl vyšetřován na Hradčanech v „domečku“ pro údajnou protistátní činnost, přes surové výslechy se k ničemu nedoznal (naproti např. Bočkovi, se kterým byli zatčeni ve stejný den) a po 16 měsících věznění v ruzyňské věznici byl propuštěn. V hlavním přelíčení byl v říjnu 1952 zproštěn obvinění v plném rozsahu. Jeho životní situace se tím příliš nezměnila, přijal práci pomocného dělníka, hodnost mu byla vrácena v roce 1953, výplata odpočívného mu však byla snížena na polovinu, až v roce 1956, po několikaletém odvolávání, mu byl přiznán důchod v plné výši.²⁷⁶

²⁷⁴ Příloha k § 3 Organizačního řádu..

²⁷⁵ BENEŠ, J. *Stráž*, s. 33.

²⁷⁶ LÁŠEK, R. *Velitelé praporů SOS*. Praha, 2009. s. 17 – 28.

8. 8. Nasazení v září 1938 a cesta k němu

Počátkem září bylo hlášeno stále větší množství nelegálních přechodů hranic osobami, které byly podezřelé z výzvědné a kurýrní činnosti a pašování zbraní pro členy SdP. Střežení hranic bylo nutno zesílit, proto byly od 6. září přidělovány MNO některým praporům SOS posily z řad aktivně sloužícího mužstva.²⁷⁷ Už v létě 1938 padla kritika na rozestavení jednotek SOS. Stanoviště byla sice vhodně sestavena pro boj, ale jejich umístění bylo již německému obyvatelstvu známo a tím byl umožněn přechod těchto osob. Výnos MNO sice v srpnu povolil změnu sestavy tak, aby byla hraniční soustava lépe střežena, stále se však jednalo o nedostatečnou ochranu.²⁷⁸

Po vyhodnocení zkušeností z květnové pohotovosti Stráže totiž vyplynulo, že henleinovci věnují struktuře SOS zvýšenou pozornost. Dokonce přišlo MV hlášení, že místní organizace SdP obdržely pokyn, aby provedly soupis příslušníků SOS, ze kterého by bylo patrné, kde a na kterém místě sloužil každý příslušník od 21. května.²⁷⁹

Ve dnech 5. – 12. září se v Norimberku konal sjezd NSDAP, který se ovšem vymykal tím, že byl pojatý již jako sjezd Velkoněmecké říše. Na sjezdu měly zaznít tři Hitlerovy projevy, ke kterým se upínaly zraky jak sudetských Němců, tak české vlády. Přívrženci SdP očekávali otevřenou výzvu k boji, které se však nedočkali. Projevy ovšem sloužily jako signál k vystupňování teroristických činů henleinovců v pohraničí. Byly namířeny proti českému obyvatelstvu, Židům, proti úřadům v pohraničním území. Dále měly být organizovány konflikty s armádou, finanční stráží, policií i četnictvem.²⁸⁰

V týdnu následujícím po sjezdu, především ve dnech 12. a 13. září, se pokusili stoupenci SdP v některých městech převzít státní správu. Snažili se obsadit četnické stanice, oddělení finanční stráže, pošty, nádraží i obecní úřady. V těchto místech bylo vyhlášeno stanné právo. Přestože byly tyto útoky odrazeny, ukázalo se, že samotní rezortní příslušníci bez pomoci armády, by toho nebyli schopni.

Armádní generál Ludvík Krejčí požadoval od vlády už 13. září, aby povolila ostrahu hranic ve stejném rozměru jako v květnu. Vláda se však obávala možného mezinárodního dopadu, proto povolila pouze povolání vojenské zálohy na vojenské cvičení. V noci z 13. na 14. září vyhlásili velitelé několika praporů SOS samočinnou pohotovost. V noci z 15. na 16. září byla vyhlášena i v praporech Jičín a Rychnov nad Kněžnou. Teprve 16. září posvětilo tuto

²⁷⁷ LÁŠEK, R. *Jednotka určení SOS. Díl třetí*. Praha, 2008. s. 260.

²⁷⁸ BENEŠ, J. *Stráž*, s. 157.

²⁷⁹ LÁŠEK, R. *Jednotka, Díl třetí*, s. 260 – 261.

²⁸⁰ KÁRNÍK, Z. *České země*, s. 571.

pohotovost MV, které jí vyhlásilo pro všechny prapory v Čechách.²⁸¹ Již v tomto týdnu zaznamenaly československé ozbrojené složky – armáda, četnictvo, finanční stráž a policie 21 mrtvých, 44 zraněných, 45 odvezených do Německa a dva nezvěstné.²⁸²

Na vyhlášení stanného práva v některých okresech odpověděla SdP téhož dne, 13. září, ultimátem. Odmítala jednat s představiteli Československa, dokud nebude v pohraničních okresech vládnout klid, dokud vláda neodvolá stanné právo, nestáhne z pohraničí státní policii, četnictvo a oddíly SOS a armáda nebude stažena do ubikací a kasáren a dokud udržování veřejného pořádku nesvěří místním úřadům. Na provedení všech těchto požadavků dostala vláda šest hodin. Po vypršení ultimáta Henlein oznámil, že poté, co se v posledních hodinách stalo, nelze již o žádných jednáních uvažovat, že v tuto chvíli již nelze německé obyvatelstvo uspokojit pouhými karlovarskými body. Již 15. září bylo šířeno rozhlasem, „Chceme domů, do říše!“ Krátce na to uprchly špičky SdP ze země, což bylo pochopitelné, šlo jednoznačně o zradu republiky. 16. září byla činnost SdP zakázána.²⁸³

17. září vydal Henlein výzvu k založení Sudetendeutsche Freikorps (SFK). Ke vstupu do těchto jednotek byli vyzváni sudetoněmečtí muži uprchlí do říše ve věku 18 – 50 let. Podle prvního rozkazu pro SFK z 18. září byly tyto jednotky rozděleny na čtyři skupiny, jejichž prapory byly rozmístěny v celé délce československo-německé hranice. Nižší struktura se podobala organizaci SOS. Roty umístěné ve vzdálenosti pěti až osmi kilometrů od československých hranic měly provádět přepady státních úřadů, oddělení finanční stráže, četnických stanic i polních stráží SOS.²⁸⁴

22. září dospěla situace do vyhlášení ostrahy hranic. Hlavní štáb tak učinil v deset hodin dopoledne heslem: „Orlík – objekty na hranicích neadjustujte“. Vyhlášením ostrahy hranic vstoupily v platnost tyto body: SOS začala podléhat vojenskému velení, těžké opevnění bylo uvedeno do plné bojové pohotovosti, byla nařízena bojová pohotovost strážních praporů a oddílů střežících opevnění, nakonec došlo k zajištění pohraničních posádek.²⁸⁵

Podívejme se nyní na boje ve sledované oblasti východních Čech. Události jsou řazeny chronologicky, ne místně. Všechny události se odehrály v rámci sledovaných praporů SOS Rychnov nad Kněžnou a Jičín.

18. září probíhaly v Ruprechticích na Broumovsku domovní prohlídky, které prováděly policejní oddíly za asistence příslušníků finanční stráže, která měla policejní hlídky zesílit.

²⁸¹ LÁŠEK, R. *Jednotka, Díl třetí*, s. 264.

²⁸² KLIMEK, A. *Velké dějiny, Svazek XIV.*, s. 642.

²⁸³ *Tamtéž*, s. 623.

²⁸⁴ LÁŠEK, R. *Jednotka, Díl třetí*, s. 266.

²⁸⁵ BENEŠ, J. *Stráž*, s. 194.

Pátralo se zde po skrývajících se funkcionářích SdP, materiálech této strany i ukrytých zbraních. Postřelen zde byl respicient finanční stráže František Valenta ze zdejšího oddělení finanční stráže. Střelen byl poté, co zadržel dva členy SdP. Jeden z nich byl však ozbrojen, poté co svou zbraň použil, podařilo se mu i uprchnout.²⁸⁶

Z 19. na 20. září byla přepadena celnice na Pomezních boudách/Horní Malé Úpě. V této budově byl umístěn jak celní úřad, tak oddělení finanční stráže. Mezi třetí a půl čtvrtou hodinou ráno bylo na budovu vypáleno několik ran. V budově se shromáždilo několik příslušníků družstva SOS. Druhý útok začal okolo páté hodiny ráno. Střelba byla opětována do okamžiku, než se začal hroutit strop v kanceláři uvnitř budovy. Na to se dala jednotka na ústup. Několik příslušníků, včetně správce oddělení Fendrycha utrpělo zranění. Životy ubránili, budovu celnice ovšem ne. Lehla popelem.²⁸⁷

Z 20. na 21. září zažilo družstvo, které střežilo lehké opevnění v Petříkovicích, přepadení. Zaútočily zde jednotky SFK na lehký objekt vz. 36. Při tomto střetu padl dozorce finanční stráže František Opočenský.²⁸⁸

21. září byla přepadena budova oddělení finanční stráže v Nové Vsi. Budova byla ostřelována ručními granáty. Kancelář oddělení jimi byla zcela zdemolována. Dozorce konající zde službu, Jaroslav Rázek, byl těžce zraněn. Útočníci byli odraženi palbou vracející se hlídky.²⁸⁹

22. září byla vypálena budova celního úřadu v Bartošovicích. Zde byla též jedna budova sloužící jak celnímu úřadu, tak oddělení finanční stráže. Patrné zde byly sílící útoky již několik dní předem, kdy jednotky SFK útočily na postavení SOS, na kulometná hnízda i na osamělé hlídky. Útoky probíhaly především v noci. Právě v noci 22. září byl úřad přepaden. Útočníci vhodili do budovy granát, navíc s sebou přinesli otepi slámy, kterou budovu podpálili. Ta, celá dřevěná zcela shořela.²⁹⁰

V noci z 22. na 23. září došlo k přepadení celnice Božanov jednotkou SFK, čítající 40 – 50 mužů. Celnice se dostala pod prudkou palbu, nicméně útočníci byli odraženi granátovým útokem. Stejně noci bylo přepadeno i družstvo SOS Šonov. Útok byl odražen především granátovým protiútokem a střelbou z lehkého kulometu pod velením respicienta finanční

²⁸⁶ HOLUB, O. *Stůj! Finanční stráž*. S. 94 – 95.

²⁸⁷ HOLUB, O. *Krkonoše*, s. 43 – 44.

²⁸⁸ HOLUB, O. *Krkonoše*, s. 46.

²⁸⁹ LÁŠEK, R. *Jednotka, Díl první*, s. 96.

²⁹⁰ *Tamtéž*, s. 93 – 95.

stráže Jindřicha Reimana. Ztráty na životech zde byly na druhé straně, zabiti byli tři útočníci.²⁹¹

22. září museli těžké situaci čelit též příslušníci SOS v broumovském výběžku. Napaden zde byl celní úřad v obci Libná. Při tomto útoku byl postřelen, zajat a odvečen do Německa velitel místního družstva SOS vrchní respicient finanční stráže Robert Jokl. Jednotky SOS musely kvůli přesile jednotek freikorpsu vyklidit obce Zdoňov a Horní Adršpach. Odsud se stáhly do osady Krčmov, kde došlo k dalším bojům. Do večera se situaci podařilo vyřešit díky intervenci armády. Boje v tomto výseku probíhaly prakticky do konce září.²⁹²

25. září byla ve Vrchní Orlici u Bartošovic ze zálohy přepadena hlídka SOS. Dozorce finanční stráže Josef Navrátil byl těžce zraněn, svému zranění podlehl 2. října v rychnovské nemocnici.²⁹³

8. 9. Situace po Mnichovské dohodě

Přestože se republika chystala na obranu, konečně i vyhlášením úplné mobilizace, k jiným bojům než v pohraničí nedošlo. Přišla Mnichovská dohoda.

Nejdůležitějším výsledkem Mnichovské dohody byla okupace českého pohraničí. Jádrem mnichovského jednání bylo stanovení postupu při okupaci podle stanovených pěti pásem v přesně stanovených termínech.²⁹⁴

Při ústupu ze zabíraného území měly jednotky SOS vytvářet dvoukilometrové nárazníkové pásmo mezi československou a německou armádou. Ústup rodin příslušníků finanční stráže a četnictva měl vypadat tak, že se všichni měli shromáždit na železničních stanicích či jiných shromaždištích, které měl určit příslušný okresní úřad, odkud byli dopraveni do vnitrozemí. Všichni zástupci bezpečnostních orgánů i politických úřadů měli zůstat na svých místech až do předání úseku a pečovat o udržení veřejného klidu a pořádku společně s jednotkami SOS. Jednotky SOS pak měly úkol uzavřít hranice na nové demarkační čáře.

SOS však byla dále napadána aktivními německými formacemi. K jednomu takovému útoku došlo i v Mladkově. 10. října měla četa z Mladkova zaujmout nové postavení v prostoru Jablonného nad Orlicí. 9. října však byla družstva napadena SFK, postupně odzbrojena a zajata. V Mladkově pak byli hrubě napadáni jejich příslušníci, druhý den měli být zastřeleni.

²⁹¹ HOLUB, O. Stůj! *Finanční stráž*, s. 95 – 97.

²⁹² BENEŠ, J. *Stráž*, s. 97.

²⁹³ BENEŠ, J. *Finanční stráž*, s. 101.

²⁹⁴ KÁRNÍK, Z. *České země*, s. 622.

Tomu však zabránil příchod pravidelné německé armády, jejíž důstojníci nařídili odsun zajatců za demarkační čáru.

Velení jednotek přešlo 3. října zpět do kompetence MV. 6. října byly stanoveny nové obvody praporů v okleštěném území.

8. října vydalo prezidium MF výnos, ve kterém ministr financí Kalfus vyslovil pochvalné uznání příslušníkům finanční stráže za jejich statečné chování a zásluhy, které si získali při svých služebních výkonech na ohrožovaných a napadaných hranicích vlasti. Zároveň příslušníky vyzval, aby nepolevili ve svém úsilí ani na nových hranicích republiky.²⁹⁵

Na stanovené demarkační čáře byla budována nová oddělení finanční stráže a celní úřady. S novou situací vzniklou odstoupením pohraničí se změnila i organizační struktura SOS. Velitelství těch praporů, jejichž sídlo leželo v pohraničí, bylo přeloženo do vnitrozemí. Změny se děly tak, jak se Německu odstupovalo pohraničí. Prapory Rychnov nad Kněžnou a Jičín byly zachovány, ovšem jen v rámci některých politických okresů.²⁹⁶

Podzimní pohotovost SOS byla zrušena výnosem MV 24. listopadu s platností od 26. listopadu. Finanční stráž byla pověřena ostrahou nových hranic.²⁹⁷ Již v průběhu tohoto měsíce docházelo k postupnému propouštění příslušníků četnictva ze služby v SOS.²⁹⁸

Při záříjovém nasazení SOS nastoupilo celkem 29 611 mužů.²⁹⁹

V listopadu roku 1938 zamýšlelo MV ocenit službu příslušníků SOS a armády v pohraničí. Všem padlým příslušníkům SOS a vojákům měl být udělen in memoriam Československý válečný kříž 1918. Měl být udělen i těm příslušníkům, kteří vykonali vynikající činy a projevíli osobní statečnosti při obraně vlasti.³⁰⁰

Vývoj politické situace ale pokračoval tak rychle, že nezbyl prostor na udělování vyznamenání. Přišlo období Protektorátu a v něm nebyla možnost k projevům takové pocty. Otázka vyznamenání se rozhořela nanovo po válce.

K návrhům na udělení, tentokrát však již československého válečného kříže 1939, bylo potřeba dodat: potvrzení o úmrtí a jeho příčině, plná jména a adresy dědiců, kteří měli převzít udělená vyznamenání do úschovy a zároveň potvrzení příslušného místního národního výboru o státní a národní spolehlivosti dědiců, kteří měli vyznamenání převzít.³⁰¹

²⁹⁵ VMF 9, 1938, s. 177 – 178.

²⁹⁶ BENEŠ, J. *Stráž*, s. 214 – 218.

²⁹⁷ LÁŠEK, R. *Jednotka, Díl třetí*, s. 288 – 298.

²⁹⁸ BENEŠ, J. *Stráž*, s. 220.

²⁹⁹ *Tamtéž*, s. 196.

³⁰⁰ *Tamtéž*, s. 289.

³⁰¹ NA Praha, ZFŘ, sign. VI/4 R20, kart. 277. č. j. 190.099/47-IX/3 adresované ZFŘ v Praze ze dne 9. září 1947.

Stráž obrany státu byla zrušena vládním nařízením 3/1940 Sb. ze dne 21. prosince 1939.³⁰²

Podle ZFŘ Praha byly v Čechách od roku 1938 u finanční strážce následující ztráty: 16 mrtvých, 14 popravených za okupace, 24 zemřelých v koncentračních táborech, v pracovním nasazení 7 zemřelých, 17 padlých v květnu 1945.³⁰³

Pojďme se s finanční stráží rozloučit na konci kapitoly o činnosti SOS slovy ministra financí Josefa Kalfuse: *„Od 21. května konali příslušníci finanční strážce v pohraničí svou odpovědnou službu za mimořádně těžkých poměrů a zejména v poslední době bylo nutno, aby se všichni tito příslušníci finanční strážce věnovali službě se zvýšenou pohotovostí a obětavostí. Bylo od nich požadováno mimořádné vypětí sil, udržení pevných nervů a rozvahy. Příslušníci finanční strážce dokázali svou ukázněnost, odvahu a statečnost i svou lásku k republice, konajíc ochotně a obětavě uložené jim těžké povinnosti, neznajíc námahy a nelekajíc se nebezpečí. Byli si vědomi, že republika na strážce svých hranic spoléhá a že jejich služeb potřebuje. [...] vyslovuji všem příslušníkům finanční strážce, kteří vytrvale konali v uvedenou dobu službu u výkonných úřadů finanční strážce v pohraničí, u celních úřadů a hlavních politických úřadů, svůj dík a pochvalné uznání. Zvláště pak děkuji těm příslušníkům finanční strážce, kteří neohroženě při výkonu služby dali v sázku svůj život a utrpěli zranění nebo jinou újmu na svém zdraví. Dokázali svým mužným jednáním, že je jim služební přísaha, složená Československé republice, svatou a že se nezaleknou žádné oběti, již vlast od nich požaduje. Vyslovuji upřímné přání zraněným příslušníkům finanční strážce, aby se mohli uzdravení záhy vrátiti v řady svých druhů. Vzpomínám též s pohnutím a úctou všech příslušníků finanční strážce, kteří, jako věrní služebníci svého státu, neváhali položit svůj život na oltář vlasti, když toho obrana její a udržení pořádku vyžadovaly. Za tuto oběť, přinesenou pro vlast a pro čest a dobré jméno sboru československé finanční strážce, patří všem těmto hrdinným strážcům našich hranic dík vlasti a nás všech. Čestná památka všech těchto hrdinů bude ve sboru československé finanční strážce trvale zachována.“*³⁰⁴

³⁰² Vládní nařízení 3/1940 Sb. ze dne 21. prosince 1939, jímž se zbavuje účinnosti vládní nařízení ze dne 23. října 1936 č. 270 Sb., o strážce obrany státu.

³⁰³ NA Praha, ZFŘ, kart. 277, seznamy postižených příslušníků finanční strážce.

³⁰⁴ VMF 9, 1938, s. 177 – 178.

9. Kapitola

Finanční stráž po roce 1938

9. 1. Období druhé republiky a Protektorátu

Po zabrání pohraničí Německou říší nastala pro finanční stráž značně nepříjemná situace. Její příslušníci s rodinami zde tvořili velmi početnou skupinu obyvatel, která se na přelomu roku 1938 a 1939 stěhovala do vnitrozemí. Celkově se vystěhovalo na 450 000 osob, samozřejmě nejen z řad příslušníků finanční stráže a jejich rodin. Finanční stráž byla umístována do nově vytvořených pohraničních celních úřadů, které byly budovány na nových hranicích.³⁰⁵ K 24. dubnu 1940 bylo v Čechách a na Moravě zařazeno 673 úředníků a 6579 zřízců finanční stráže, ovšem v hraniční službě působila jen zhruba třetina těchto zaměstnanců.³⁰⁶

Po vyhlášení Protektorátu ponechali zpočátku nacisté v platnosti celní hranici, přestože již výnos o jeho zřízení hovořil o tom, že protektorát náleží k celnímu území Německé říše a podléhá její celní svrchovanosti.³⁰⁷ 1. října 1940 však vstoupila v platnost celní unie s Německem – celní úřady byly po stránce věcné příslušnosti vyňaty z kompetence protektorátního MF a byly podřízeny německému vrchnímu finančnímu prezidentu v Praze, jehož úřad zde byl zřízen. Celní úřady zastavily svou činnost 30. září 1940.³⁰⁸ Vládním nařízením 31/1941 Sb. byli zaměstnanci finanční stráže převedeni na místa pomocné finanční služby výkonné.³⁰⁹ Prostor pro toto nařízení byl však vytvořen již vládním nařízením 379/1938 Sb., které stanovilo, že zaměstnanci, kteří byli dne 1. října 1938 v činné službě, mohou být převedeni z moci úřední do kteréhokoli jiného oboru veřejné služby.³¹⁰ Tak skončila služba finanční stráže v období Protektorátu.

Na Slovensku byla situace jiná, činnost finanční stráže zde pokračovala. Zachovala se tu po celé období v prakticky stejné struktuře jako za první republiky. Na rozhraní let 1938 a 1939 však rozhodla slovenská autonomní správa, že příslušníci finanční stráže české národnosti musí oddělení postupně opustit. Na milost byli vzati ti, kteří měli za manželky Slovenky, nicméně i část z nich po 15. březnu 1939 službu opustilo. Odcházelí buď zpět do

³⁰⁵ MAINUŠ, F. – JANÁK, J. – HORVÁTH, V. *Historie celnictví*, s. 150.

³⁰⁶ HOLUB, O. *Stůj! Finanční stráž*, s. 188.

³⁰⁷ Článek 9 Výnosu Vůdce a říšského kancléře ze dne 16. března 1939 o Protektorátu Čechy a Morava publikovaném jako nař. 75/1939 Sb.

³⁰⁸ MAINUŠ, F. – JANÁK, J. – HORVÁTH, V. *Historie celnictví*, s. 152.

³⁰⁹ §8 vl. nař. 31/1941 Sb. ze dne 26. září 1940 o pomocné finanční službě výkonné.

³¹⁰ §2 vl. nař. 379/1938 Sb. o úpravě některých personálních poměrů ve veřejné správě.

Čech či nastupovali do jiných zaměstnání na Slovensku. V první etapě k 1. únoru 1939 opustilo finanční stráž na Slovensku 245 mužů, k 1. březnu 255 mužů a nakonec k 31. březnu 536 mužů. Všech 1036 příslušníků mělo být nahrazeno nově přijatými příslušníky slovenské národnosti.³¹¹

Nutné je na tomto místě ještě podotknout, že se příslušníci finanční stráže zasloužili jak v odboji tak aktivním boji. Bezprostředně po březnu 1939 se příslušníci finanční stráže podíleli na organizování ilegálních přechodů hranic, zejména do Polska a na Slovensko. Příslušníci stráže využili svých starých konexí s kolegy v Polsku a hlavně s příslušníky, kteří zůstali na Slovensku. Po 15. březnu 1939 se mnoho příslušníků včlenilo do řad Obrany národa. Spolupracovali s jejími skupinami, organizujícími přechody hranic, zejména pro vojáky. Do zahraničí odcházeli i samotní příslušníci finanční stráže.

Někteří příslušníci byli za svou součinnost se zpravodajskými důstojníky armády i několikrát vyslýcháni a často krátkodobě vězněni. Jednalo se např. o vrchního respicienta Antonína Zrůsta, působícího v roce 1938 při oddělení finanční stráže v Königshanu. Byl vyslýchán gestapem v dnešní Wroclawi.³¹²

V posledním období války působila řada příslušníků stráže při různých finančních úřadech v Praze. Uvažovalo se zde o zřízení samostatného praporu finanční stráže k bojovému vystoupení proti nacistům. Povstání však nakonec proběhlo živelně, organizační přípravy pro samostatné vystoupení pluku nebyly připraveny. Bývalí příslušníci finanční stráže však vystoupili v rámci jiných jednotek. Bojovali v Nuslích či v okolí Staroměstského náměstí.³¹³

Činnost finanční stráže byla obnovena dekretem prezidenta republiky č. 86/1945 Sb. s účinností od 5. května 1945. Ke službě měli být převedeni zpět příslušníci způsobilí pro výkon služby.³¹⁴

V obvodu ZFŘ Praha se podílelo na domácím odboji 1 944 příslušníků, na zahraničním odboji 39 příslušníků finanční stráže. Na vyznamenání bylo v Čechách navrženo celkem 1 072 příslušníků. Na válečný kříž 1939 bylo navrženo 142, k vyznamenání Za chrabrost 312, Za zásluhy I. stupně 305 příslušníků, pochvalná uznání mělo být uděleno 87 příslušníkům finanční stráže. Po roce 1946 byla některá tato vyznamenání skutečně udělena.³¹⁵

³¹¹ HOLUB, O. *Stůj! Finanční stráž*, s. 187.

³¹² *Tamtéž*, s. 190.

³¹³ *Tamtéž*, s. 197 či NA Praha, ZFŘ, kart. 277.

³¹⁴ § 2 a 6 dekretu presidenta republiky ze dne 2. října 1945 *o znovuvybudování finanční stráže v zemích České a Moravskoslezské a o úpravě některých služebních a platových poměrů příslušníků finanční stráže*.

³¹⁵ HOLUB, O. *Stůj! Finanční stráž*, s. 199.

9. 2. Ostraha hranic po roce 1945

Finanční stráž začala vykonávat svou činnost na nově obsazených hranicích. Příslušníci značně napomohli ke konsolidaci poměrů v českém pohraničí. Podílela se mj. na odsunu německého obyvatelstva.³¹⁶ Archivní prameny o tomto období činnosti finanční stráže mlčí, nechala bych tedy slovo „pomohli“ prozatím v uvozovkách, protože si nejsem jistá, zda budeme někdy schopni jednoznačného názoru na ať už organizovaný či divoký odsud Němců. Domnívám se však, že toto období patřilo k nejčernějším tohoto sboru. Musíme si uvědomit, že kvůli německému obyvatelstvu přišlo několik tisíc příslušníků i s rodinami o svůj domov a jistě bychom našli v jejich jednání mnoho revanšismu.

25. května se vrátili zpět na oddělení ve kterých sloužili v roce 1938 někteří příslušníci spadající pod obvod inspektorátu Bernartice.³¹⁷

Jak se ovšem vyvíjela její činnost dále? V prvních týdnech po osvobození se staraly o bezpečnost občanů i vnitřní bezpečnost státu národní výbory. V průběhu června a července 1945 byly bezpečnostní orgány národních výborů rušeny a nahrazovány postupně budovanými sbory. V českých zemích se dosavadní četnictvo a policie měly rušit postupně. Výnosem MV ze dne 30. června 1945 bylo zrušeno četnictvo, uniformovaná státní policie, obecní policie a na její místo nastoupil jednotně organizovaný Sbor národní bezpečnosti (SNB).³¹⁸ Vidíme tedy snahy o unifikaci všech bezpečnostních složek.

Tato reorganizace se prozatím přímo nedotkla finanční stráže. Začátkem léta byla v severozápadním pohraničí zahájena výstavba nového tělesa – Pohotovostního pluku 1 Národní bezpečnosti, který byl vojensky organizovanou součástí SNB. Byl určen jako zvláštní pohotovostní útvar pro pohraničí. Právě zde můžeme vidět kvalitativně zcela novou etapu střežení hranic.

Původně střežili příslušníci pluku důležité průmyslové objekty, vykonávali pořádkovou službu, prováděli ochranu hranic. Postupně, jak se v pohraničí uklidňovala situace, byly jednotky pluku stále více využívány k přímé ochraně hranic. Vedle Pohotovostního pluku 1 a finanční stráže, prováděly ochranu hranic ještě pohraniční stanice SNB a asistenční jednotky československé armády.

Jistě se nejednalo o snadnou službu ještě ani v roce 1946. Organizované a vyzbrojené tlupy nacistů rabovaly dosud neobydlené domy, pašovaly kradený dobytek, odvážely kompromitující materiály i se pokoušely o vyvedení zkompromitovaných osob. Proto měl být

³¹⁶ MAINUŠ, F. – JANÁK, J. – HORVÁTH, V. – *Historie celnictví*, s. 164.

³¹⁷ HOLUB, O. *Stůj! Finanční stráž*, s. 209.

³¹⁸ HLEDÍKOVÁ, Z. – JANÁK, J. – DOBEŠ, J. *Dějiny správy*, s. 463.

Pohotovostní pluk reorganizován. Na základě výnosu MV ze dne 23. července 1946 se příslušníci tohoto pluku stali jádrem nově zřízených pohotovostních pluků se sídlem v Liberci, Plzni a Brně. Vidíme tedy expanzi tohoto nového tělesa na prakticky celé hranice Čech a Moravy. Pluky byly v září 1946 přejmenovány na pohraniční pluky SNB, které nesly krycí název SNB útvar 9600.

Dalším krokem ke zlepšení ochrany hranic přišlo na podzim tohoto roku. Nejvyšší rada obrany státu za předsednictví prezidenta republiky uložila meziministerské komisi vypracovat směrnice a navrhnout opatření směřující k organizaci a zabezpečení hranic i pohraničí tak, aby byly plně respektovány zájmy obrany státu. Základem nových pohraničních strážních jednotek měly být pohraniční útvary SNB, do nichž mohli být převedeni mladší příslušníci finanční stráže. Proti tomu se postavila především Národně-socialistická strana. Přesto byly toto rozhodnutí prosazeno.³¹⁹

Přiostrění situace přišlo únorem 1948. 23. února 1948 vydalo MV nařízení, kterým se zrušila platnost všech pasů s výjimkou těch, kterým bylo přiděleno výjezdní povolení. V létě 1948 byla při velitelství SNB útvaru 9600 i při jeho praporech vytvořena stranická organizace. 6. října schválilo Národní shromáždění zákon č. 231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky, který jako čin proti republice stanovil i neoprávněné opuštění republiky.³²⁰ Rapidně se tak změnila povaha střežení hranic. Patrné je, že pro činnost finanční stráže zbývalo stále méně prostoru. Pakliže bylo na počátku první republiky jejím úkolem střežení hranic před vojenskými zběhy a střežení přechodu osob, které se nemohly náležitě prokázat, hlavním úkolem po roce 1948 se stala vlastně naprostá nepropustnost osob, které se i mohly náležitě prokázat. O nutnosti střežení celní čáry a zabraňování podloudnictví již nebyla ani řeč.

Zpráva MV pro Klementa Gottwalda v srpnu 1948 uváděla údaje o 8 000 emigrantech. Do poloviny roku 1951 vzrostl počet útěků či pokusů o ně na 20 450.³²¹

V prvních popřevratových měsících se příslušníci finanční stráže, příslušníci pohraničních útvarů SNB i bývalé četnictvo zařazené do SNB, na převaděčských aktivitách podílelo.³²²

To vše už však bylo labutí písní finanční stráže. 2. prosince 1948 se přenesla zákonem č. 275/1948 Sb. působnost finanční stráže v celním pohraničním pásmu na SNB.

³¹⁹ WEIS, F. *Stručný přehled dějin Pohraniční stráže*. Praha, 1986. s. 29 – 32.

³²⁰ *Tamtéž*, s. 40 – 43.

³²¹ VANĚK, Pavel. *Pohraniční stráž a pokusy o přechod státní hranice v letech 1951 – 1955*. Praha, 2008. s. 18 – 19.

³²² *Tamtéž*, s. 21.

K 1. lednu 1949 připadla ostraha hranic již jen SNB útvaru 9600. Po jeho zrušení došlo k vytvoření nového sboru, Pohraniční stráž SNB.³²³ K němu byly převzaty i „dobré kádry“ finanční stráže. O jejich počtech však prozatím nemáme informace.

Tak byla ukončena více jak stoletá historie tohoto sboru.

³²³ WEIS, F. *Stručný přehled*, s. 43 – 44.

11. Závěr

Finanční stráž byla sborem, který vznikl již ve čtyřicátých letech 19. století. Vyvinul se z původních hraničních kordonů, které měly za úkol střežit především vojenské zběhy. O něco později byl zřízen ještě bankální kordon, který byl již opravdovým zárodkem budoucí finanční stráže.

Úkolem finanční stráže bylo především zabraňovat podloudnictví a jiným důchodkovým přestupkům. Pro rakouskou monarchii se jednalo o typický sbor. Pro finanční stráž byl vydán v roce 1907 služební předpis, který podrobně upravoval všechny aspekty výkonu této služby. Příslušníci stráže byli rozděleni na úředníky a mužstvo. I tato koncepce přetrvala, i když s mírnými obměnami, celou první republiku. Před vypuknutím první světové války sloužilo v Čechách asi dva tisíce příslušníků tohoto sboru.

Nejvyšším úřadem pro finanční stráž bylo MF. Všechny centrální politické úřady byly zřízeny hned na počátku republiky. MF vykonávalo svou správu prostřednictvím ZFŘ. Pro Čechy se jednalo o ZFŘ v Praze, Brně a Opavě. Pro účel této práce je však podstatné ZFŘ v Praze. Do nově vzniklé Československé republiky vstoupil sbor v prakticky nezměněné podobě.

Od počátku republiky se potýkal s několika problémy. Prvním bylo, že v českých zemích měl sbor svou tradici, ne tak na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Musela být přijata zákonná opatření, která by prodloužila účinnost všech zákonných opatření i do těchto zemí.

Druhým problémem byl nedostatek pracovníků. Ten se částečně řešil přijetím vracejících se legionářů, kteří měli přednostní právo na místa ve státní správě, což bylo umožněno i zákonnou cestou. Část těchto pracovníků však mířila právě na Slovensko a Podkarpatskou Rus. Poměry se stabilizovaly kolem roku 1922, od této chvíle můžeme spatřovat stupňující se tendence v počtu finanční stráže, ať už v počtech systematizovaných, či reálných.

Třetím problémem byly neutěšené poměry v pohraničí, které musely uklidňovat všechny dostupné ozbrojené složky. V roce 1918 došlo k separatistickým snahám v českém pohraničí, které měly vést k odtržení části území ve prospěch tzv. Německého Rakouska. Obdobný územní problém nastal s Maďarskem na východě Československa. Velkým úkolem, kterým byla finanční stráž pověřena, bylo provedení měnové rozluky.

Ještě než byly dořešeny problémy průvodní, přidal se další jeden. Již v době rakouské monarchie se ozývaly hlasy po rozdělení finanční stráže na dva sbory, z nichž jeden by byl pověřen ostrahou hranic, a druhý pověřen kontrolou v oboru nepřímých daní ve vnitrozemí.

Na konci roku 1919 přišla tato reorganizace sboru – sbor byl rozdělen na vnitrozemskou důchodkovou kontrolu a pohraniční finanční stráž. Přestože nejsme informováni o počtu příslušníků, kteří odešli k důchodkové kontrole, můžeme se domnívat, že tu jistý odliv byl. Důchodková kontrola se stala prestižnějším sborem, pochopitelně s vyššími nároky na kvalifikaci svých příslušníků. Výše zmiňovaný personální problém se tímto jistě ještě prohloubil.

K ostraze celních hranic a spolupůsobení při výkonu celní služby, byla určena finanční stráž. Ta byla několikrát definována jako ozbrojený a stejnokrojem opatřený sbor, jehož kázeň byla přizpůsobena kázni vojenské. Činnost byla upravena několika zákony: v roce 1920, 1923, celním zákonem 1927 a nakonec v roce 1930. Vládní nařízení z roku 1930 mělo nahradit původní služební předpis, nicméně neupravoval poměry v tak podrobné míře jako předpis z roku 1907.

Z hlediska správního bylo nejnižší jednotkou oddělení finanční stráže. Více oddělení tvořilo inspektorát finanční stráže. Obvod inspektorátu tak zahrnoval zpravidla tři až pět oddělení. Nad inspektoráty stály vrchní inspektoráty finanční stráže, dozorem nad finanční stráží při ZFŘ byl vedoucí oddělení, které mělo na starost výkon služby tohoto sboru, s titulem vrchního finančního rady. Každé oddělení bylo podřízeno přímo ZFŘ, inspektoráty sloužily pouze k doзору nad službou. Pro východní Čechy připadal v úvahu vrchní inspektorát v Hradci Králové. V roce 1930 byly zrušeny vrchní inspektoráty, dozorem na finanční stráž byl pověřen zemský finanční inspektor, který měl dva zástupce v Plzni a Litoměřicích. Dohled nad sledovaným regionem vykonával rada litoměřický. Východočeský region zahrnoval jedenáct inspektorátů finanční stráže, přičemž tato struktura zůstala téměř beze změn.

V průběhu celé republiky je patrné zehrání na bídné poměry finanční stráže. Tyto nářky byly uveřejňovány ve stavovském tisku tohoto tělesa – *Zájmech finanční stráže*, později v časopise *Naše pohraničí*. Tato periodika působila jako orgány spolku sdružujících příslušníky finanční stráže. *Zájmy finanční stráže* byly vydávány Spolkem finanční stráže v zemi České, *Naše pohraničí* bylo vydáváno Svazem pohraniční finanční stráže.

Platové poměry byly postupně upravovány, naposledy však platovým zákonem 103/1927 Sb., který přiznal úředníkům finanční stráže stejné platové podmínky jako zaměstnancům působícím v jiných sférách státní správy.

Úředníci se měli v oblasti služného pochopitelně lépe než podúředníci. Musíme si uvědomit, že hranice státu se nacházely především v nepříjemném horském terénu. O službě ve východních Čechách to platilo dvojnásobně. Nejvyšší české pohoří – Krkonoše, ale i

Orlické hory neposkytovaly příjemné klimatické a služební podmínky. Služba příslušníků se konala ve všech ročních obdobích, ve dne i v noci, ve službách vypisovaných nepravidelně. Snad se tedy pláč nad tímto ohodnocením ozýval oprávněně.

Hned po vzniku republiky se ozvaly hlasy, především v *Zájmech finanční stráže*, volající po odrakouštění sboru. Pochopitelně, že krátce po ustanovení republiky razil Spolek finanční stráže národnostně českou linii. Částečně mu jako důvod mohlo posloužit to, že mezi úředníky finanční stráže patřili především národnostně němečtí příslušníci. Nejen spolek byl však profilovaný národnostně německy.

Vezmeme-li seznam finanční stráže pro rok 1922, mezi nově přijímanými nalezneme prakticky samá česká jména. Budeme-li hodně tolerantní, pokusíme se za tímto stavem hledat řadu oněch vracejících se legionářů. Nemůžeme to říct však o seznamech z roku 1928 či 1931.

V roce 1934 byl počet příslušníků větší jak šest tisíc, v roce 1938 jich sloužilo u tohoto sboru více jak osm tisíc. Jen v malé míře se objevovali v seznamech zaměstnanců příslušníci německé národnosti. Jednalo se o jev uplatňovaný skrytě ve všech sférách státní správy. Ve chvíli, kdy začaly problémy v českém pohraničí, Sudetech, byla tato otázka často zmiňována. Do státní služby bylo přijatých více Čechů, než Němců propuštěno.

Při procházení všech pramenů, především periodik, jsem se však nemohla ubránit myšlence, že sbor finanční stráže působil opravdu zanedbaně na to, že se jednalo o sbor, který spadal pod působnost ministerstva financí. Centrální správa se o sbor příliš nestarala. Noviny o něm nepsali. Na hranicích přišel běžný příslušník oddělení do styku se správcem oddělení, inspektorem či vrchním inspektorem. Jak šla hierarchie nahoru, kontroly sboru byly čím dál míň četné. Pakliže Nevyhoštěný udává, že kontrola vrchním inspektorem se konala čtyřikrát do roka,³²⁴ přímo ze zemského finančního úřadu musely být kontroly ještě řidší. Jednalo se o sbor přizpůsobený vojenské kázni, jaké měl tedy běžný příslušník šance postěžovat si výše? Tato otázka je ryze řečnická.

V kapitole týkající se východočeského regionu jsem se věnovala popisu jednotlivých oddělení. Ta, jak jsme se mohli přesvědčit, sídlila v naprosté většině v pronajatých prostorách. Kanceláře byly společné pro inspektoráty i oddělení. Jednalo se ve všech sledovaných případech o jednu místnost. Někde byly podmínky vyhovující více, někde méně. Přestože všechny předpisy pro finanční stráž opakují myšlenku, že příslušníci finanční stráže jsou zpravidla kasernováni, ubytovací situace zdaleka tomuto konstatování neodpovídala. Možnosti ubytování v sídlech oddělení zdaleka neodpovídaly počtům příslušníků daného

³²⁴ NEVYHOŠTĚNÝ, J. *Financem*, s. 26 a 29.

oddělení. V polovině případů se jednalo o možnosti ubytování svobodných příslušníků, v druhé polovině ženatých příslušníků oddělení. Samozřejmě se jednalo o ideální situaci, když byli příslušníci kasernováni. Jejich dosažitelnost byla totiž podmínkou výkonu jejich služby. V případech nutnosti trvalo jen malou chvíli, aby byl příslušník ve služební pohotovosti.

O výkonu služby jsme informováni pouze v rámci předpisů. Víme, jak se měly vést služební deníky, služební výkazy, jak měly vypadat operační plány jednotlivých oddělení, nevíme však, jaký byl systém rozepisování služeb. Kloním se k názoru, že za tím nemůžeme hledat žádnou pravidelnost. Financové sloužili podle potřeby. V ideálním případě měly být služby rozepisovány jako osmihodinové. Služba dle předpisů neměla překročit deset hodin denně.

Celá třicátá léta oscillovala služba mezi ostrahou hranic a výkonem finanční správy. Svým způsobem se vyjasnila otázka kam tato cesta povede vytvořením Stráže obrany státu v roce 1936. Do tohoto sboru byli začleněni především příslušníci finanční stráže a četnictva, stavy měly být podle potřeby doplněny i o další státní zaměstnance, případně o vojenské posily. Jednalo se o unikátní prvek ve státní správě, který neměl příliš dlouhé trvání, ani podobné pokračování.

V deváté kapitole byla popsána cesta vedoucí k obranným opatřením Československé republiky. Problém nastal nástupem nacistů k moci v sousedním Německu a hospodářskou krizí, která gradovala na počátku třicátých let. Ta postihla nejvíce německé obyvatelstvo v příhraničních oblastech. Sudety se staly celoevropským problémem.

Mohli jsme sledovat cestu k prvnímu i druhému nasazení SOS v roce 1938. Popsány byly události ve sledovaném regionu, kde došlo v září k několika krvavým potyčkám s SFK. Východní Čechy měly dvě své oběti z řad příslušníků finanční stráže – Františka Opočenského a Josefa Navrátila.

Musím říct, že právě to, jak zodpovědně a odhodlaně se postavili příslušníci finanční stráže za obranu republiky, mi dalo druhý podnět k výběru tohoto tématu. Je očividné, že členové tohoto tělesa měli hluboce vrytou vlastně i onu krátkou tradici první republiky. Můžeme za tím jistě vidět to, že část příslušníků pocházela z řad legionářů, kteří se o ní výrazným způsobem zasadili. Ve chvíli, kdy bylo potřeba jí bránit, zaplatili za to někteří svými životy. Ministr financí Josef Kalfus jim za to vzdal dík již 6. října 1938.

Po změně státních hranic v říjnu 1938 se změnil i obvod inspektorátů, které byly zřízeny na místech, kde neměly absolutně žádnou tradici. K této správě jsem ovšem nenašla žádné informace. Finanční stráž zde opět začala vykonávat svou běžnou rezortní službu. Nápomocnou se ukázala v prvních měsících Protektorátu, kdy využila své kontakty a

pomáhala odbojovému hnutí Obrany národa s převodem především armádních příslušníků přes hranice. V roce 1940 byla její činnost násilně ukončena, příslušníci byli převedeni do jiných státních služeb. Mnozí z bývalých příslušníků sloužili v Praze, zúčastnili se tedy i květnového povstání. Za to, i službu v rámci SOS, byli odměněni po válce různými státními vyznamenáními.

Činnost finanční stráže byla obnovena již v roce 1945, příslušníci schopní výkonu služby se vrátili na své původní hranice. Např. financové, kteří konali službu v obvodu bernartického inspektorátu, se vrátili na hranice již v květnu tohoto roku.

Situace se však postupně měnila. Některé ozbrojené sbory – četnictvo a státní policie byly rušeny a následně začleněny do nového útvaru – SNB. Na hranicích vznikaly nové armádní útvary, pohotovostní pluky SNB.

Po únoru 1948 začalo jít prakticky jen o střežení hranic, protože nedovolené překročení hranic bylo klasifikováno jako zločin proti lidově-demokratickému zřízení. Pro nový režim bylo důležité už jen střežení hranic před uprchlíky z Československa.

Na konci roku 1949 byla finanční stráž zrušena a nahrazena pohraniční stráží SNB.

Chtěla bych teď ještě načrtnout otázku, zda tedy sbor, který původně sloužil především k ostraze celní hranice a nápomoci při výkonu celní služby, měl vůbec nějaké opodstatnění, když byl natolik přehlížen. V rakouské monarchii nepochybně. Záležitosti nepřímých daní byly brány velmi vážně. Důležité je si uvědomit, že do roku 1919 byla součástí finanční stráže i důchodková kontrola. Promítneme-li sem např. dnešní závažný problém, daňové úniky z LTO, důchodková kontrola měla na starost právě dozor nad výrobcí minerálních olejů. Zde šlo o opravdu velké peníze. Jistě ani celní výnosy republiky nebyly malé. Měli bychom se však zamyslet nad tím, zda bylo správné využívat nakonec jedno těleso pro ostrahu hranic i pro výkon celní služby. Zde bych se klonila spíše k názoru, že ne. Rozhodně nepreferuji linii ostrahy, které jsme mohli být svědky po roce 1948, ale domnívám se, že stejně jako se osvědčila při hraniční službě finanční stráž, osvědčil by se i jiný sbor státní správy, např. četnictvo. Finanční stráž dle mého názoru trpěla čím dál větší rozháraností, kdy nemohla naprosto plně vykonávat ani jedno odvětví své služby.

V této práci jsou použity především prameny Národního archivu, fondu Zemského finančního ředitelství v Praze a prameny normativní povahy. Domnívám se, že možnosti dalšího výzkumu tu stále jsou.

Většina dosavadních prací se věnuje finanční stráži v Čechách, nevyužity tak zůstávají fondy Zemského finančního úřadu Brno uložené v Moravském zemském archivu a Zemském archivu Opava.

Nevyužit zůstal v této práci fond Ministerstva financí I a to především z důvodu jednotlivin. Je však možné, že při zkoumání jednotlivých spisů, bychom mohli dojít k ucelenější představě. Je však otázkou, kam by tato cesta směřovala. Na ministerstvo financí docházely žádosti dotýkající se osobních záležitostí příslušníků, tedy žádosti o přeložení apod. Nevím, zda by tato mravenčí práce přinesla větší plody ovoce.

Normativní prameny jsou v tuto chvíli vyčerpány v maximální možné míře. Největší pole působnosti bych pak viděla v dalším zpracování Stráže obrany státu. V úvodu této práce byla rozebrána dosavadní literatura, která není dosud zastoupena žádnou vědeckou prací, obsahující veškeré náležitosti takové práce. Je patrné, že autoři čerpali z fondů Vojenského historického archivu – především z Fondu 308 (druhý domácí odboj), fondu Hlavní štáb, Velitelství I. sboru 1936 - 1939 a jiných. Nebyla pak ve větší míře věnována pozornost činnosti SOS na Slovensku a Podkarpatské Rusi.

11. Soupis použitých pramenů a literatury:

Prameny:

Národní archiv Praha:

Ministerstvo vnitra – nová registratura, Soupis spolkových spisů signatury D 3111:

- kart. 5070
- kart. 5088

Zemské finanční ředitelství Praha 1918 – 1952 (1954):

- kn. Ia
- kn. IIa
- kn. IIb
- kn. IIIa
- kn. IIIb
- kart. 13
- kart. 277

Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou:

Okresní úřad Rychnov nad Kněžnou 1850 – 1945, kart. 1785

Tištěné prameny:

Celní zákon č. 114/1927 Sb. ze dne 14. července 1927.

Dekret presidenta republiky č. 86/1945 Sb. o znovuvybudování finanční stráže v zemích České a Moravskoslezské a o úpravě některých služebních a platových poměrů příslušníků finanční stráže.

Předpis G-XI-2 Stráž obrany státu v zajištění hranic.

Předpis o počtech, pozdravech a služebních hlášeních finanční stráže 130 = Výnos MF 102.166/1927 – IVA/11a ze dne 25. října 1927 uveřejněný ve *Věstníku ministerstva financí* 7, 1928.

Seznam finančního zaměstnanectva v obvodu Zemského finančního ředitelství v Praze 1922.
Praha, 1922.

Seznam zaměstnanců zemské finanční správy v Čechách 1928. Praha, 1928.

Seznam zaměstnanců zemské finanční správy v Čechách 1931. Praha, 1931.

Seznam zaměstnanců ministerstva financí dle stavu k 1. červnu 1937 a přehled agendy ministerstva financí a jemu přímo podřízených úřadů. Praha, 1937.

VENCÁLEK, Jan. *Finanční universum. I, Finanční stráž.* Bratislava, 1922.

Verordnung des Finanzministeriums 21.134 z 19. března 1907, womit eine neue Finanzwachvorschrift erlassen wird, publikovaný v *Verordnungsblatt für den Dienstbereiche des k. k. Finanzministeriums für die im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder* 45, 1907.

Věstník ministerstva financí 9, 1938.

Vládní nařízení č. 380/1919 Sb. ze dne 7. července 1919, *kterým se upravují služební a hmotné poměry finanční stráže na Slovensku.*

Vládní nařízení č. 381/1919 Sb. ze dne 7. července 1919, *o zvýšení nejnižších požitků finanční stráže na Slovensku.*

Vládní nařízení č. 40/1920 Sb. ze dne 17. ledna 1920, *o zřízení a služebních poměrech pohraniční finanční stráže.*

Vládní nařízení č. 131/1920 Sb. ze dne 2. března 1920 *jímž se upravují platy zřízenců finanční stráže.*

Vládní nařízení č. 530/1920 Sb. ze dne 7. září 1920 *o stejnokroji pro pohraniční finanční stráž.*

Vládní nařízení č. 201/1923 Sb. ze dne 18. října 1923, *kterým se upravují služební poměry pohraniční finanční stráže.*

Vládní nařízení č. 168/1927 Sb. ze dne 13. prosince 1927, *jímž se provádí celní zákon.*

Vládní nařízení č. 202/1930 Sb. ze dne 19. prosince 1930, *kterým se provádějí předpisy o organizaci finanční stráže a upravují služební a některé platové poměry.*

Vládní nařízení č. 270/1936 Sb. ze dne 23. října 1936 *o stráži obrany státu.*

Vládní nařízení 379/1938 Sb. *o úpravě některých personálních poměrů ve veřejné správě.*

Vládní nařízení 31/1941 Sb. ze dne 26. září 1940 *o pomocné finanční službě výkonné.*

Vládní nařízení 3/1940 Sb. ze dne 21. prosince 1939, *jímž se zbavuje účinnosti vládní nařízení ze dne 23. října 1936 č. 270 Sb., o stráži obrany státu.*

Vládní nařízení 379/1938 Sb. *o úpravě některých personálních poměrů ve veřejné správě.*

Vyhláška ministerstva financí č. 8524/28 ze dne 27. ledna, *jíž se vyhláší seznam celních úřadů,* publikovaná ve *Věstníku ministerstva financí* 2, 1928.

Výnos ministerstva financí ze dne 28. dubna 1920 č. 38242/5375 publikovaný ve *Věstníku ministerstva financí* 4, 1920.

Výnos ministerstva financí č. j. 87 388/25 – IVA/11a ze dne 13. listopadu 1929 publikovaný ve *Věstníku ministerstva financí* 10, 1929.

Výnos ministerstva financí č. j. 54 966/28 – IVA/11a publikovaný ve *Věstníku ministerstva financí* 8, 1932.

Výnos Vůdce a říšského kancléře ze dne 16. března 1939 o Protektorátu Čechy a Morava (75/1939 Sb.).

Zákon č. 462/1919 Sb. ze dne 24. července 1919, o propůjčování míst legionářům.

Zákon č. 28/1920 Sb. ze dne 12. prosince 1919 o reorganizaci finanční stráže.

Zákon č. 541/1919 Sb. ze dne 7. října 1919, jímž se upravují poměry státních zaměstnanců, jakož i zaměstnanců v podnicích a fondech státem spravovaných.

Seznam použité literatury:

BABIČKA, V. – BRICHOVÁ, J. – HELEŠICOVÁ, V. *Zemské finanční ředitelství v Praze, (1901) 1918 – 1952 (1954)*. Inventář, ev. č. 883. Praha, 1977.

BENEŠ, Jaroslav. *Finanční stráž československá 1918 – 1938*. Dvůr Králové nad Labem, 2005. ISBN 80-86011-29-1.

BENEŠ, Jaroslav. *Stráž obrany státu 1936 – 1939*. Dvůr Králové nad Labem, 2007. ISBN 978-80-86011-34-9.

BRÜGEL, Johann Wolfgang. *Češi a Němci 1918 – 1938*. Praha, 2006. ISBN 80-200-1440-3.

HLEDÍKOVÁ, Z. JANÁK, J. – DOBEŠ, J. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. Praha, 2007. ISBN 978-80-7106-906-5.

HOLUB, Ota. *Krkonoše 1938: Vojensko politická situace v Krkonoších a jejich podhůří*. Hradec Králové, 1966.

HOLUB, Ota. *Stůj! Finanční stráž*. Praha, 1987.

KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky (1918-1938): Díl třetí O přežití a život (1936-1938)*. Praha, 2003. ISBN 80-7277-119-1.

KLIMEK, Antonín. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XIII. 1918-1929*. Praha – Litomyšl, 2000. ISBN 80-7185-328-3.

KLIMEK, Antonín. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XIV. 1929-1938*. Praha-Litomyšl, 2002. ISBN 80-7185-425-5.

- KVAČEK, Robert. *Nad Evropou zataženo: Československo a Evropa 1933 – 1937*. Praha, 1966.
- LÁŠEK, Radan. *Jednotka určení SOS: Díl první*. Praha, 2006. ISBN 80-902964-7-5.
- LÁŠEK, Radan. *Jednotka určení SOS: Díl třetí*. Praha, 2008. ISBN 978-80-902964-9-7.
- LÁŠEK, Radan. *Velitelé praporů SOS*. Praha, 2009. ISBN 978-80-903892-0-5.
- LEOPOLD, Karel. *Vzpomínky z prvních dob ministerstva financí. Díl první. Část revuální*. Praha, 1928. Citováno dle internetové verze:
<http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/vzpominky1.pdf>.
- LEOPOLD, Karel. *Vzpomínky z prvních dob ministerstva financí. Díl II. Přílohy*. Praha, 1928. Příloha XXX., s. 76 – 77. Citováno podle elektronické verze:
<http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/vzpominky2.pdf>
- MACEK, Pavel – UHLÍŘ, Lubomír. *Dějiny policie a četnictva I. Habsburská monarchie (1526 – 1918)*. Praha, 1997. ISBN 80-85821-52-4.
- MAINUŠ, F. – JANÁK, J. – HORVÁTH, V. *Historie celnictví v ČSSR*. Praha, 1977.
- MATOUŠKOVÁ, Soňa. *Měnová reforma Aloise Rašína*. (Diplomová práce obhájená na Ekonomicko-správní fakultě Masarykovy univerzity, 2008).
- NEVYHOŠTĚNÝ, Josef. *Financem na Podkarpatské Rusi*. Praha, 2002. ISBN 80 -902964-3-2.
- NOSKOVÁ, A. a kol. *Ministerstvo financí 1918-1949, Díl I. Inventář, ev. č. 533*. Praha, 1968.
- SALÁK, Pavel, Jr. Finanční stráž v roce 1918. In *Dny práva – 2008 – Days of Law*. S. 507 – 520. Brno, 2008. ISBN 978-80-210-4733-4.
- VANĚK, Pavel. *Pohraniční stráž a pokusy o přechod státní hranice v letech 1951 – 1955*. Praha, 2008. ISBN 978-80-87211-08-3.
- WEIS, F. *Stručný přehled dějin Pohraniční stráže*. Praha, 1986.

Seznam periodik:

- Naše hranice*, 5 – 6, 1938
- Naše pohraničí* 13, 1922
- Zájmy finanční stráže* 3, 1919
- Zájmy finanční stráže* 4, 1919
- Zájmy finanční stráže* 7, 1919
- Zájmy finanční stráže* 15-16, 1919

Zájmy finanční stráže 24, 1919

Zájmy finanční stráže 25, 1918

Zájmy důchodkové kontroly a pohraniční finanční stráže 1,1921

Zájmy důchodkové kontroly a pohraniční finanční stráže 2,1921

Zájmy důchodkové kontroly a pohraniční finanční stráže 3,1921

Seznam použitých zkratk

MF – Ministerstvo financí

MNO – Ministerstvo národní obrany

MV – Ministerstvo vnitra

MV – NR – Ministerstvo vnitra – nová registratura

SdP – Sudetendeutsche Partei

SFK – Sudetendeutsche Freikorps

SNB – Sbor národní bezpečnosti

SOS – Stráž obrany státu

vl. nař. – vládní nařízení

VMF – Věstník ministerstva financí

zák. - zákon

ZFŘ – Zemské finanční ředitelství

Seznam příloh

Mapa č. 1. Inspektorát Špindlerův Mlýn

Mapa č. 2. Inspektorát Maršov IV

Mapa č.3. Inspektorát Bernartice

Mapa č. 4 Inspektorát Teplice nad Metují

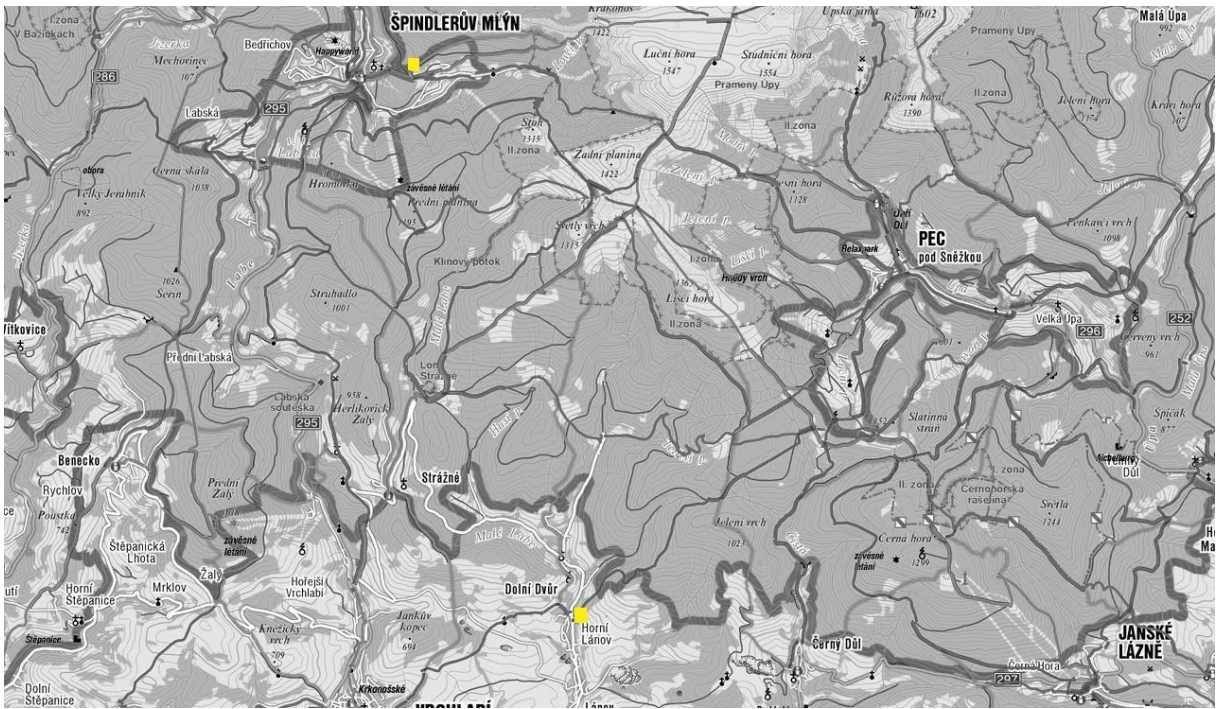
Mapa č. 5 Inspektorát Broumov

Mapa č. 6 Inspektorát Hronov

Mapa č. 7 inspektoráty Běloves a Olešnice.

Mapa č. 8 Inspektorát Kunštát

Mapa č. 9 Inspektorát Králíky

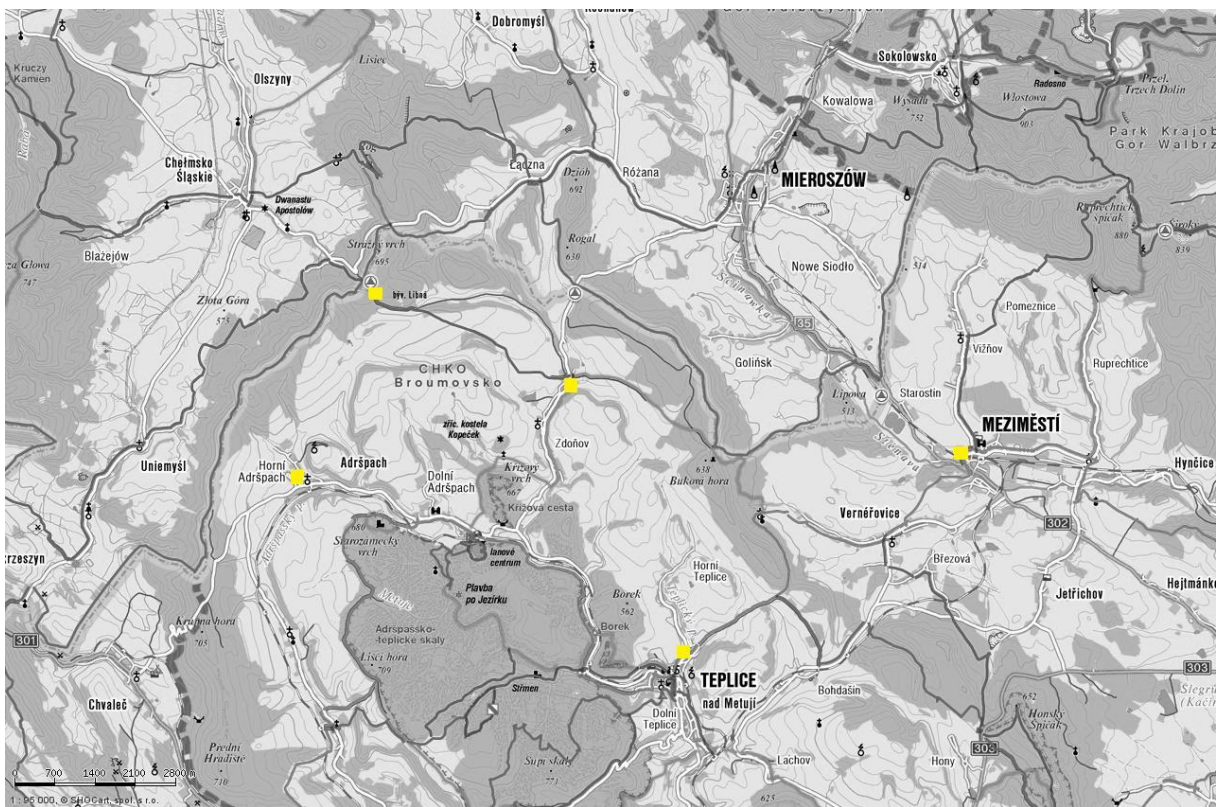
Mapa č. 1. Inspektorát Špindlerův Mlýn

Mapa č. 2. Inspektorát Maršov IV

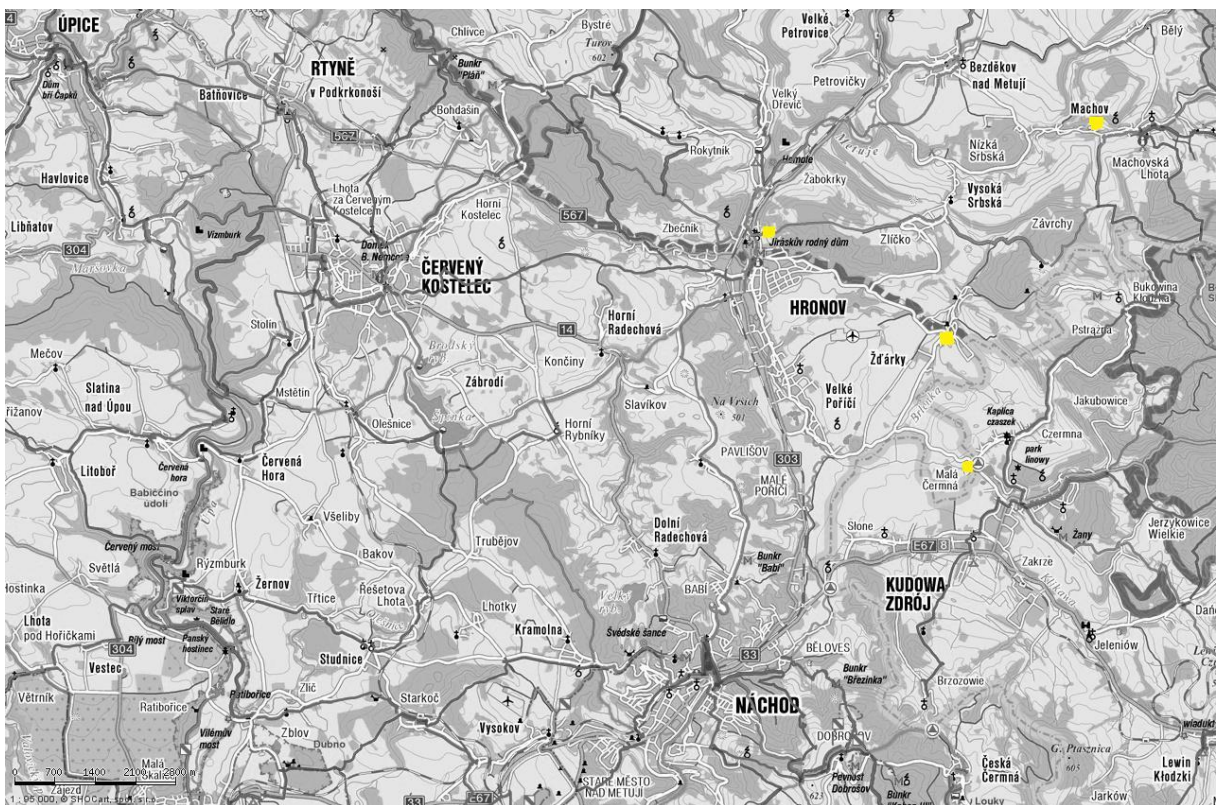
Mapa č.3. Inspektorát Bernartice

Mapa č. 4 Inspektorát Teplice nad Metují

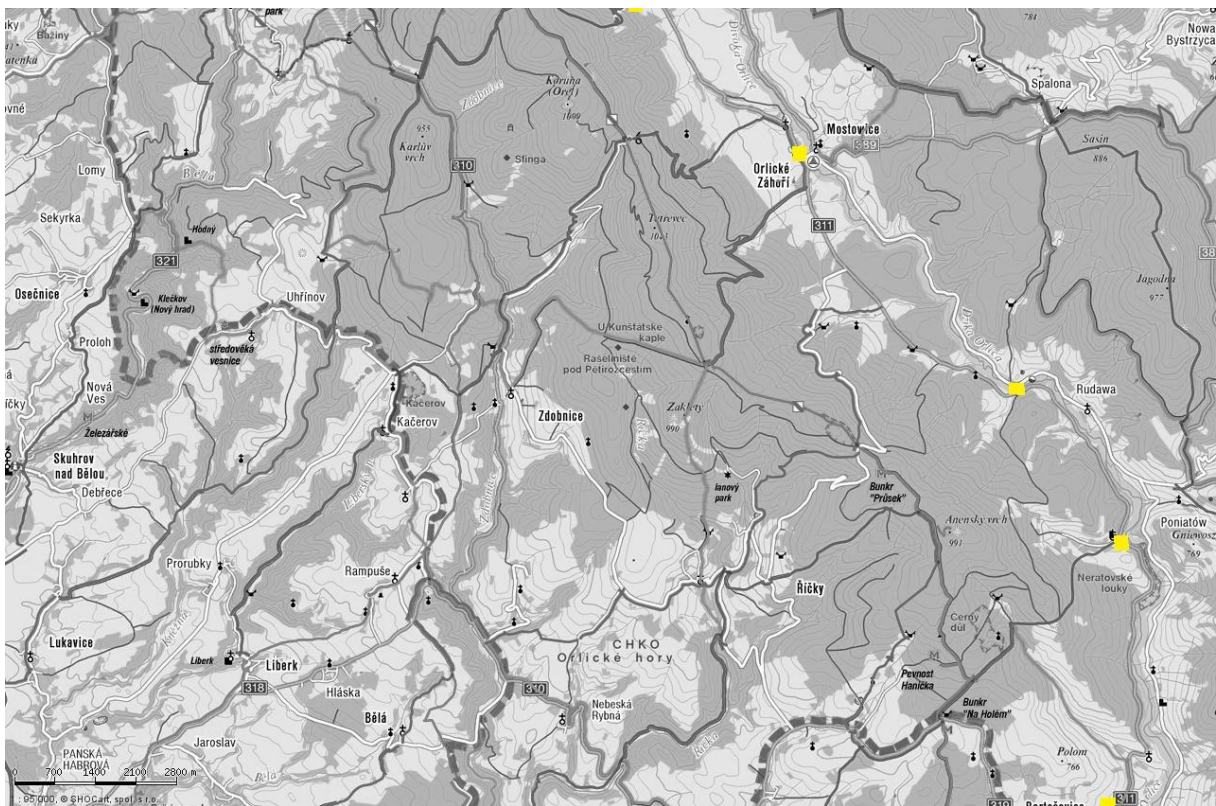
Mapa č. 5 Inspektorát Broumov

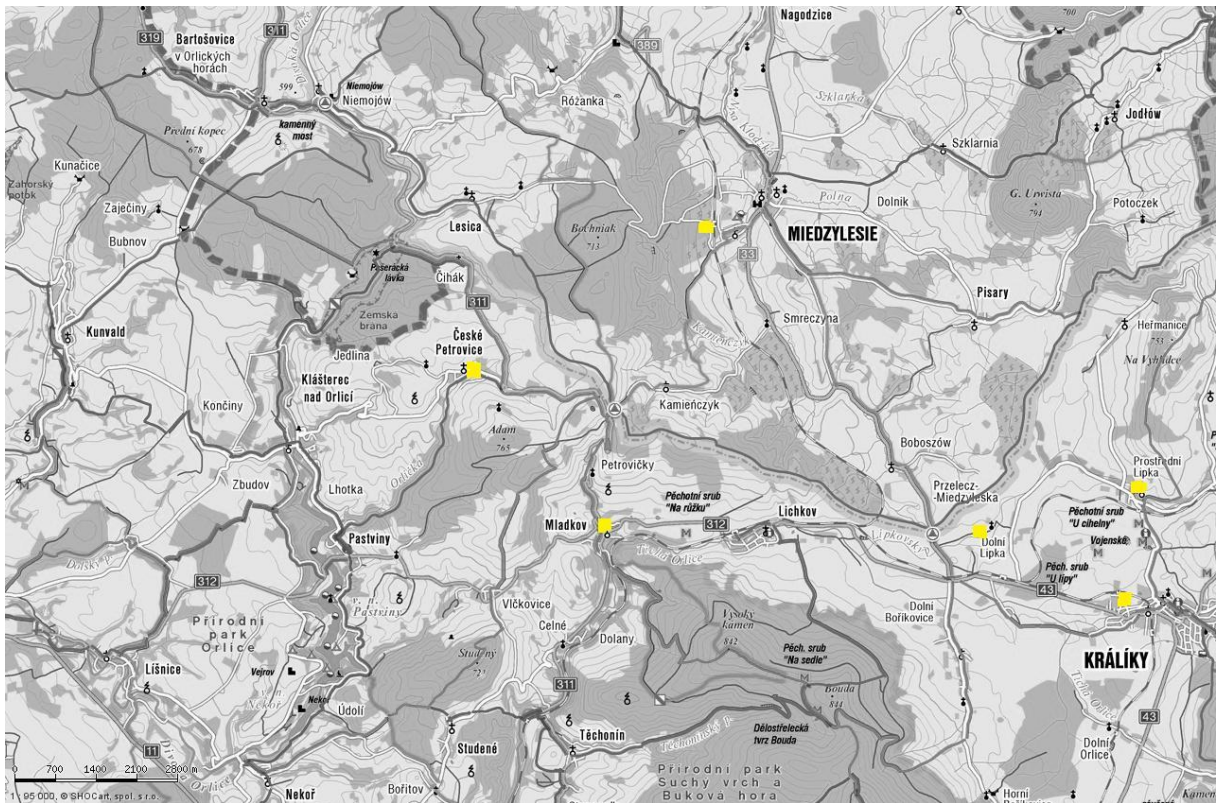
Mapa č. 6 Inspektorát Hronov

Mapa č. 7 inspektoráty Bělouves a Olešnice. Žlutě jsou vyznačeny oddělení spadající pod inspektorát Bělouves, červeně pak oddělení spadající pod Olešnici.

Mapa č. 8 Inspektorát Kunštát

Mapa č. 9 Inspektorát Králupy

Resumé

The Financial Guard was established in 1840s. Its service relations were regulated in 1907. The service regulation was in application during the whole period of so-called First Czechoslovak Republic. After the founding of the Czechoslovak Republic the Financial Guard was subordinated to Ministry of Finance. The Financial Guard was administrated by the Land Directorate of Finance with the seat in Prague.

The basic unit of the Financial Guard was the Department of Financial Guard. Each department was directly subordinated to the Land Directorate of Finance. But for matters of duty there were the inspectorates of Financial Guard.

A few laws regulating the matters of Financial Guard were issued during the period of the First Republic. The main tasks included the guarding of the customs border and helping with the providing the customs service. The protecting of Republic's borders was added in 1923.

A major intervention in the Financial Guard's scope meant the Customs Act of 1927. One of the chapters dealt with the organization of Financial Guard. There were even two magazines dealing with the interests of the Financial Guard.

In East Bohemia there were 11 inspectorates of the Financial Guard. This structure was almost the same as in the whole country. From three to five departments fell under the districts of the inspectorate.

In 1936 the Financial Guard was incorporated to the newly created „State Defense Guard“. It was a military service to protect the borders of Czechoslovakia against a possible attack, mainly from the part of Nazi Germany. In 1938 the members of the Financial Guard participated in fighting in Czech borderland within the units of the State Defense Guard. The units of the Sudeten-German Freikorps attacked the departments of the Financial Guard and Customs Offices. The State Defense Guard was abolished in 1939.

After the Munich Agreement, the scope of the departments of Financial Guard was changed. Even after the establishment of the Protectorate of Bohemia and Moravia the Financial Guard still existed. But not for long. It was abolished in 1940 and its employees were switched to the other parts of the state administration.

In 1945 the members of the Financial Guard capable for duty returned to their original departments. But the other units began to operate in matters of protection of the borders, too.

After 1948 there was no longer a place for the Financial Guard in a new regime. At the end of 1948 the Financial Guard was abolished again. Its place was taken over by the Border Guard.